Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

Roman Perucki

Improwizacja organowa

Ćwiczenia

wydanie drugie
w formie e-booka

Gdańsk 2021

aMuz | Wydawnictwo
Akademii Muzycznej
im. Stanisława Moniuszki
w Gdańsku

Podręcznik akademicki zatwierdzony przez Radę Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku (w 2015 roku).

Recenzja naukowa
dr hab. Marek Stefański

Redakcja, skład nut i skład tekstu
Karol Majewski

Projekt okładki
Sławomir Witkowski

DTP
Mateusz Zajder

Wydawca
Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku
80-743 Gdańsk, ul. Łąkowa 1–2
tel. 58 300 92 58
faks 58 300 92 10
e-mail: wydawnictwo@amuz.gda.pl
www.amuz.gda.pl

ISBN 978-83-64615-04-7

Copyright © by Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, 2015

Copyright © by Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, 2021

Treść publikacji jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe. Tekst licencji można znaleźć pod adresem: http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/ lub uzyskać drogą korespondencyjną od: Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA, 94042, USA.

Ćwiczenie 1
Dowolną gamę durową, molową lub skalę modalną wykonaj w górę i w dół według zaprogramowanego schematu rytmicznego, dbając o wyraźny, zrozumiały i dobrze słyszalny puls.

Ćwiczenie 2
Dowolne gamy durowe, molowe i skale wykonaj na różne sposoby, zmieniając schemat rytmiczny i metrum.

Ćwiczenie 3
Skomponuj linie melodyczne:
- w równych wartościach rytmicznych,
- w zmiennych wartościach rytmicznych,
- o budowie okresowej (poprzednik i następnik).

Następnie przetransponuj je:
- do wszystkich tonacji tego samego trybu,
- do wszystkich tonacji przeciwnego trybu.

Ćwiczenie wykonaj wielokrotnie – początkowo zapisując melodię, a następnie z pamięci.

Ćwiczenie 4
Dokończ konstrukcje według podanego wzoru.

a)

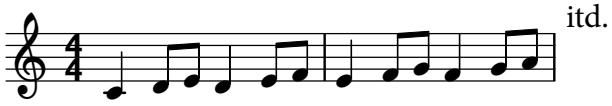

b)

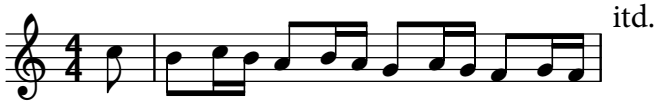

c)

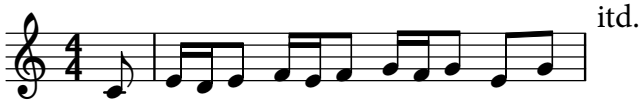

Ćwiczenie 5
Dokończ pochody melodyczne.

a)

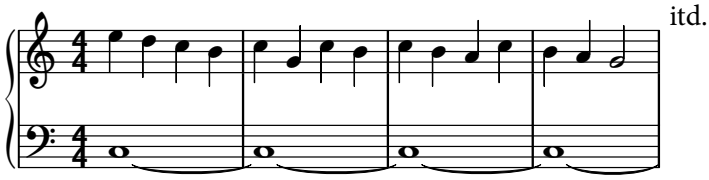

b)

itd.

Ćwiczenie 6
Skomponuj krótką jednogłosową strukturę melodyczno-rytmiczną, a następnie rozwiń ją przez powtarzanie schematu rytmicznego.

Ćwiczenie 7
Skomponuj kilka zdań muzycznych opartych na stałej nucie pedałowej.

Ćwiczenie 8
Skomponuj linię melodyczną o budowie okresowej 4+4 t., opartą na stałej nucie pedałowej.

Ćwiczenie 9
Skomponuj linię melodyczną o budowie okresowej 8+8 t., opartą na danej zmiennej nucie pedałowej.

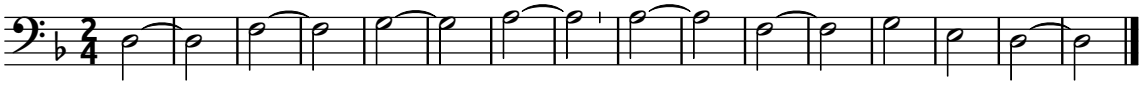

Ćwiczenie 10
Skomponuj linię melodyczną do stworzonej przez siebie zmiennej nuty pedałowej. Ćwiczenie wykonaj wielokrotnie, zmieniając tonację.

Ćwiczenie 11
Uzupełnij konstrukcję, wypełniając sopran według podanego wzoru. Linię basu wykonaj na klawiaturze nożnej.

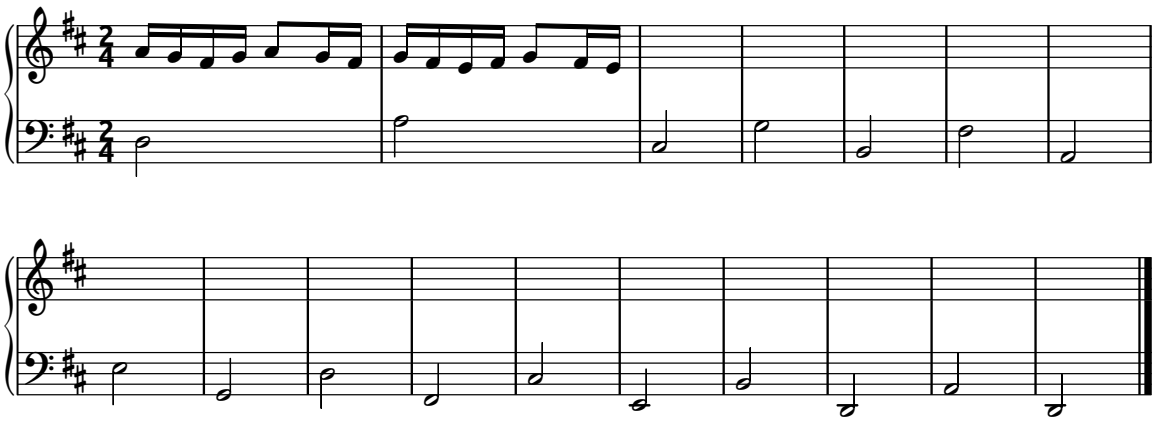

Ćwiczenie 12

Do podanych linii melodycznych skomponuj linie melodyczne w basie w następujących gatunkach:

a) nuta przeciw nucie,
b) dwie nuty w sopranie na jedną nutę na klawiaturze nożnej,
c) synkopy i nuty opóźniające,
d) dwie, trzy i cztery nuty w sopranie na jedną nutę w basie,
e) chromatyczne pochody w górnym głosie (ponadto należy dodać zakończenie – kodę opartą na akordzie C-dur),
f) cztery nuty w dwugłosie sopran – alt na jedną nutę w basie.

a)

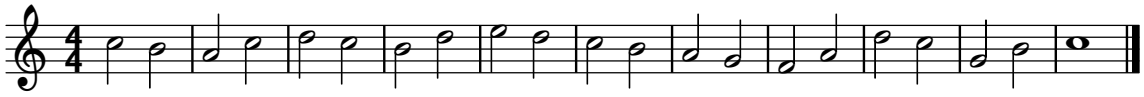

b)

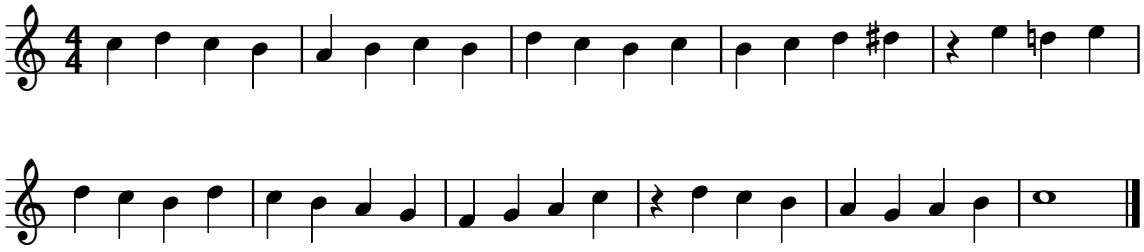

c)

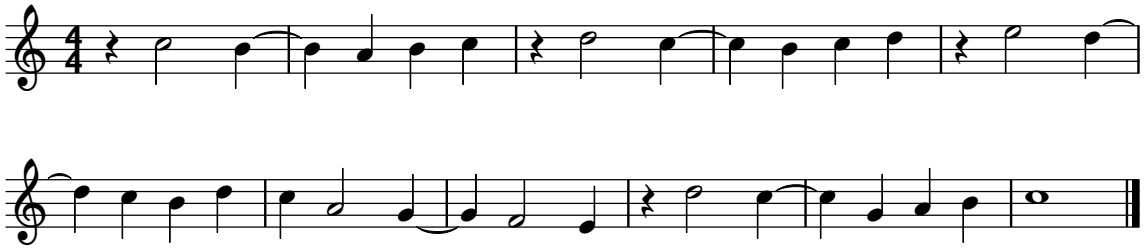

d)

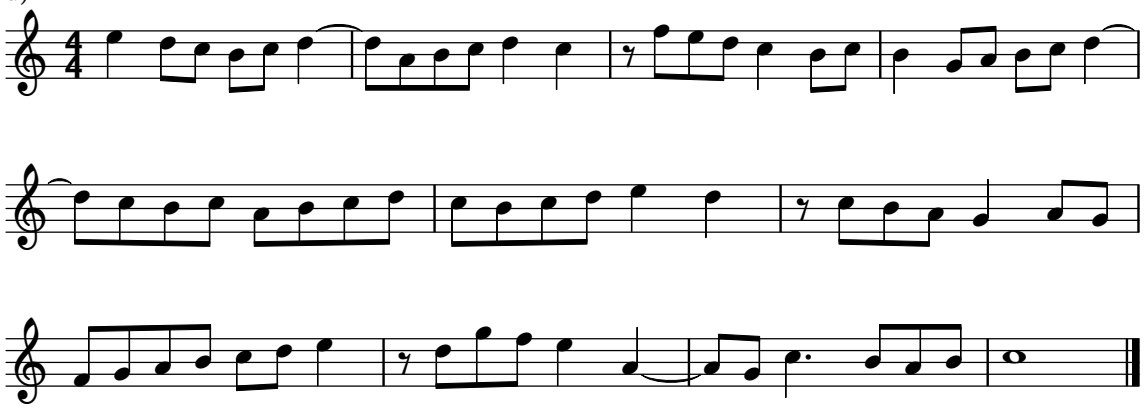

e)

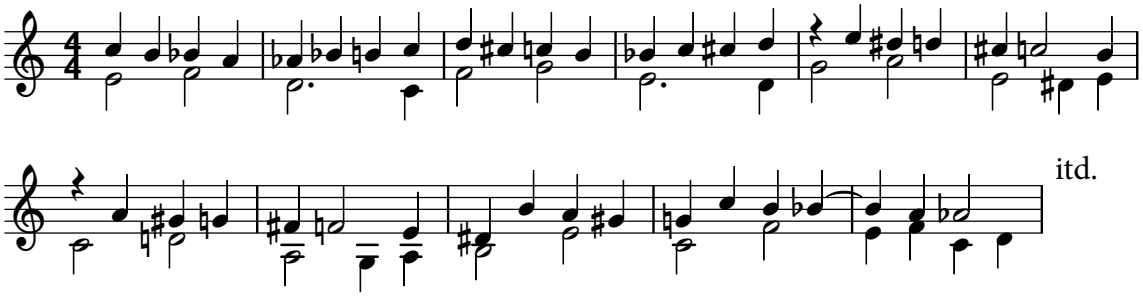

f)

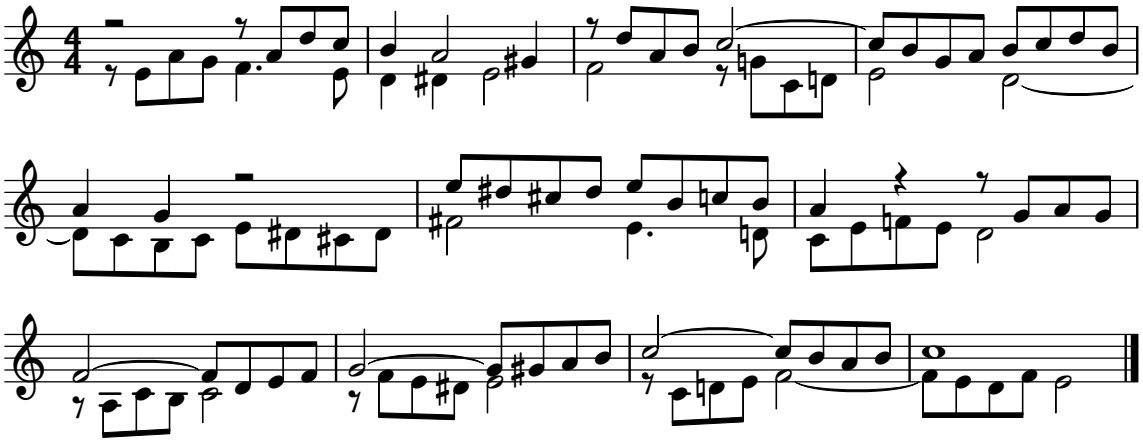

Ćwiczenie 13

Dokończ konstrukcję, nie wykraczając prawą ręką poza ambitus g^1–g.

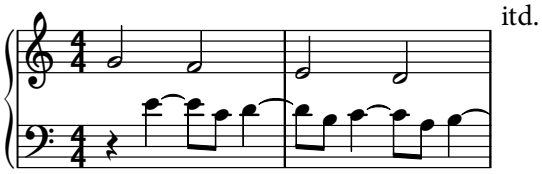

Ćwiczenie 14

Zharmonizuj gamę C-dur w układzie rozległym z głosem najniższym na klawiaturze nożnej (na dole podano stopnie, na których należy zbudować akordy).

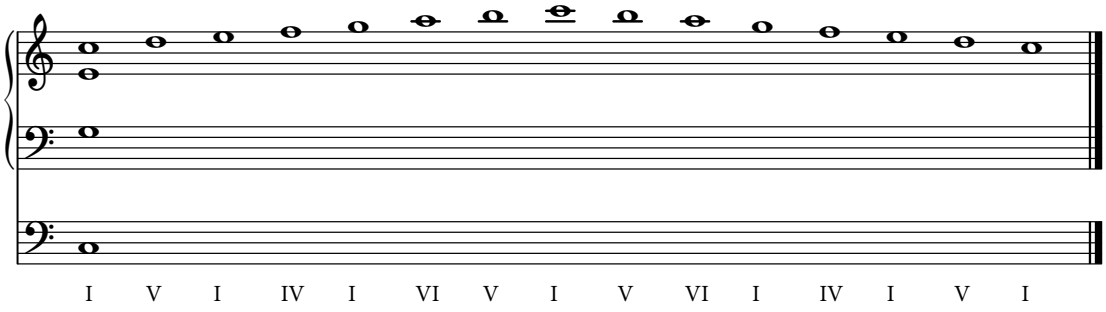

Ćwiczenie 15
Zharmonizuj gamę a-moll z użyciem klawiatury nożnej (na dole podano stopnie, na których należy zbudować akordy).

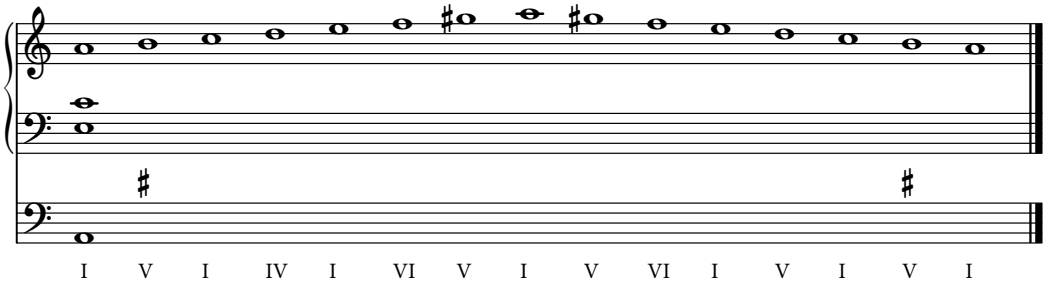

Ćwiczenie 16
Zharmonizuj gamę i dowolną melodię w dwu- i trzygłosie, a następnie przetransponuj całość w górę i w dół do wybranych tonacji w oparciu o prawidłową budowę akordów na poszczególnych stopniach gamy z prawidłowym następstwem dźwięku prowadzącego akordów dominantowych.

Ćwiczenie 17
Zharmonizuj gamę w różnych wartościach rytmicznych i w różnych głosach:
- w dwugłosie na manuale,
- w trzygłosie na manuale,
- w trzygłosie z gamą graną na klawiaturze nożnej,
- w czterogłosie z partią basową graną na klawiaturze nożnej,
- w pięciogłosie z partią basową graną na klawiaturze nożnej.

Ćwiczenie 18
Skomponuj i zharmonizuj melodię o strukturze poprzednik – następnik, opartą na funkcjach T-D i D-T, o symetrycznej budowie (równej liczbie taktów, np. 2+2 t. lub 4+4 t.). Następnie przetransponuj ją w górę i w dół do wybranych tonacji. W dalszej kolejności zmień tryb konstrukcji (np. z C-dur na c-moll), dodając akcydensy, i przetransponuj całość w górę i w dół do wybranych tonacji.

Ćwiczenie 19
Uzupełnij konstrukcję, harmonizując bas w czterogłosie w rytmie ćwierćnutowym według zasad systemu dur-moll.

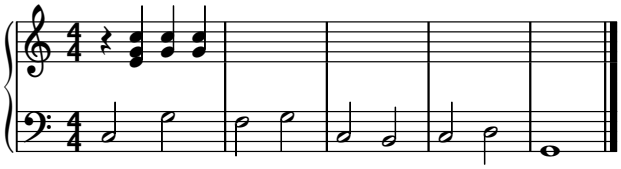

Ćwiczenie 20
Uzupełnij konstrukcje, stosując imitację między sopranem i altem.

a)

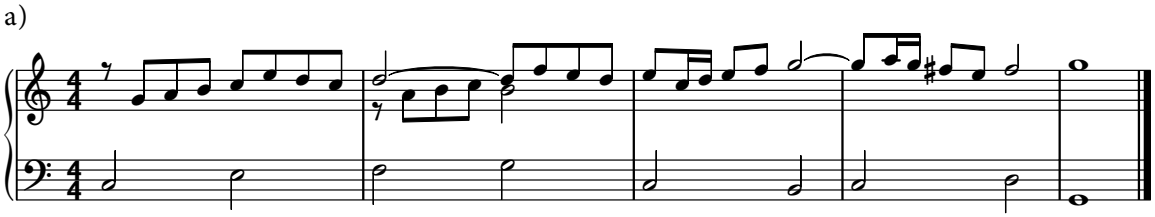

b)

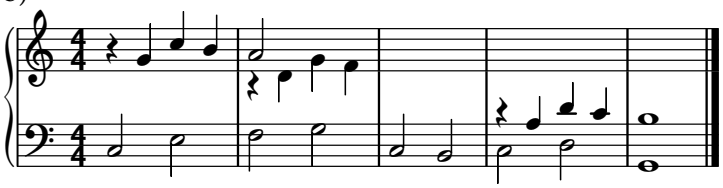

c)

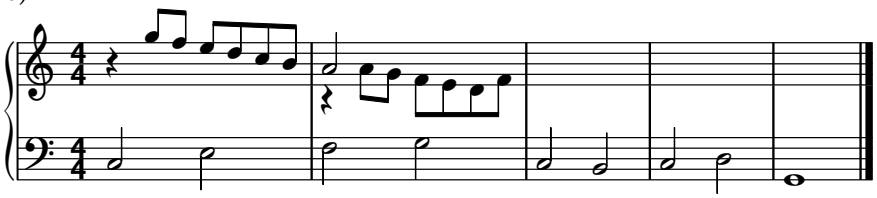

d)

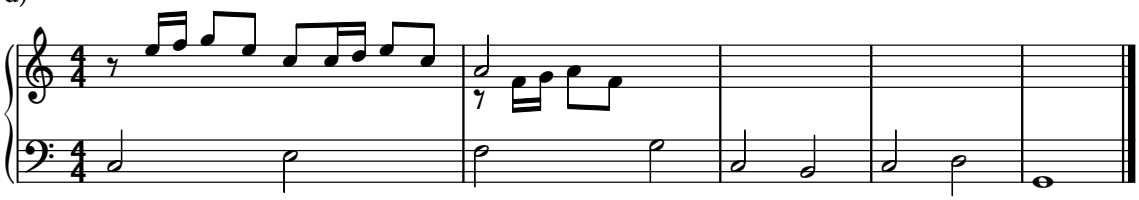

Ćwiczenie 21

Dokończ konstrukcje, a następnie przetransponuj je w górę i w dół do wybranych tonacji.

a)

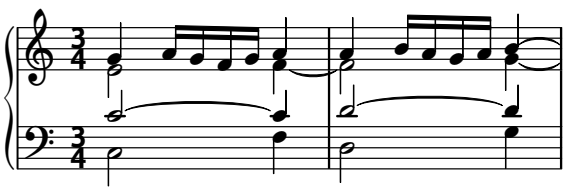

b)

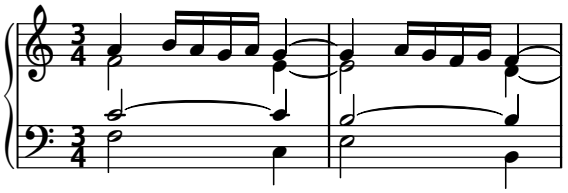

Ćwiczenie 22

Dokończ konstrukcję, a następnie przetransponuj ją o sekundę w górę i w dół.

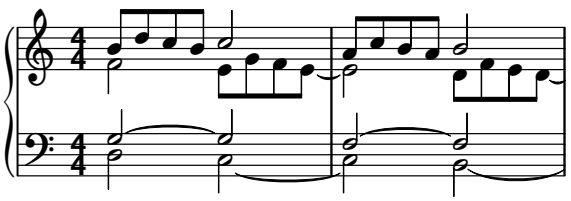

Ćwiczenie 23
Dokończ konstrukcję. Wykonaj ją na dwóch manuałach i klawiaturze nożnej.

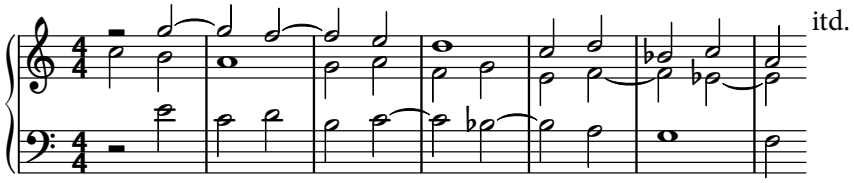

Ćwiczenie 24
Dokończ konstrukcję w stylu J.S. Bacha, opierając się na materiale diatonicznym gamy C-dur.

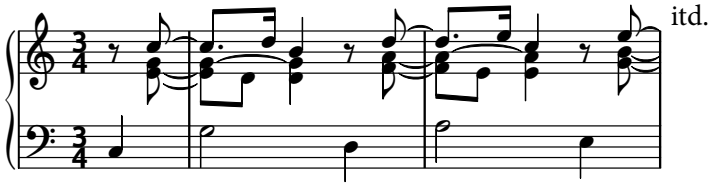

Ćwiczenie 25
Dokończ konstrukcje według następujących schematów:
a) akordy w prawej ręce w opozycji do linii lewej ręki,
b) rozłożone akordy prawej i lewej ręki prowadzone w ruchu przeciwnym lub ubocznym do partii basu, granej na klawiaturze nożnej.

a)

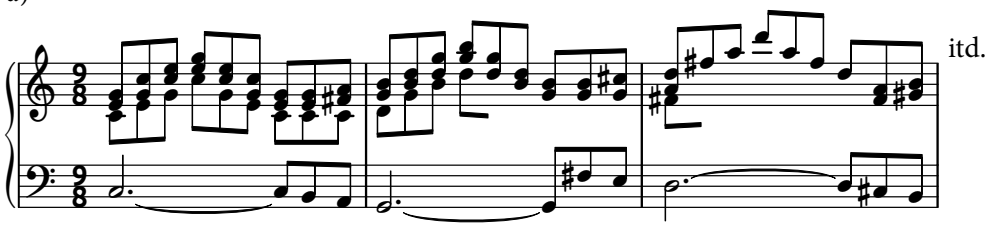

b)

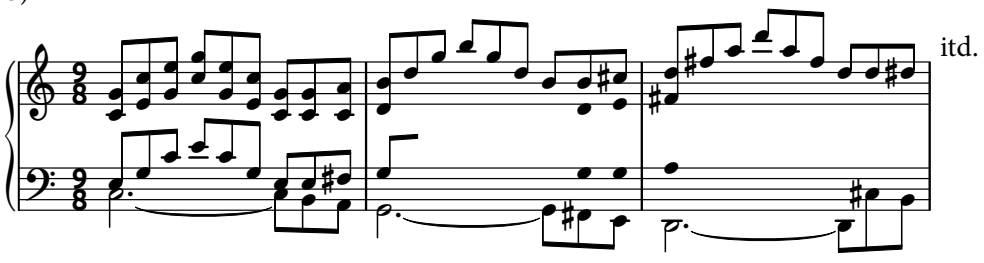

Ćwiczenie 26
Wykonaj kadencję doskonałą T-S-D-T we wszystkich tonacjach w układzie skupionym i rozległym w trzy- i czterogłosie, dbając o prawidłowe prowadzenie głosów.

Ćwiczenie 27

Dokończ następujące sekwencje:

a) wznosząca sekwencja D^7-T oparta na pochodzie chromatycznym w głosie najniższym,
b) wznosząca sekwencja D^7-T w stylu barokowym,
c) opadająca sekwencja D^7-T oparta na pochodzie chromatycznym w głosie najniższym.

Następnie każde z ćwiczeń wykonaj w następujący sposób:

- trzy najwyższe głosy prawą ręką jako rozłożone akordy w triolach,
- głos najniższy lewą ręką lub na klawiaturze nożnej.

a)

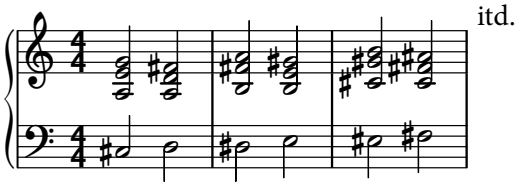

b)

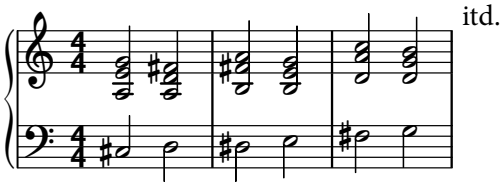

c)

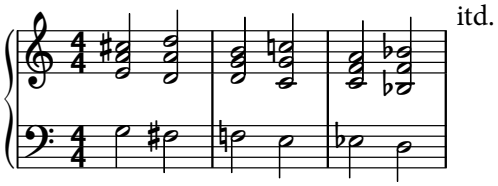

Ćwiczenie 28

Uzupełnij konstrukcje:

a) harmonizując bas w czterogłosie,
b) wypełniając kontrapunkt w wyższym głosie w gatunku 2:1,
c) wypełniając wyższy głos swobodną figuracją.

a)

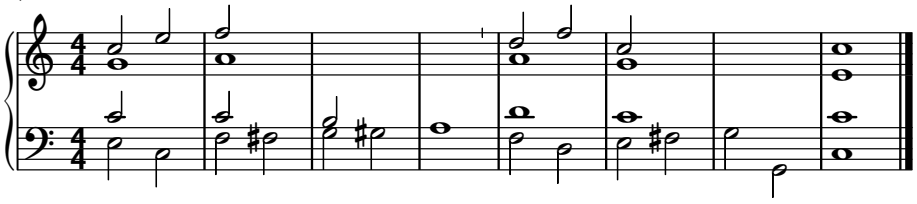

b)

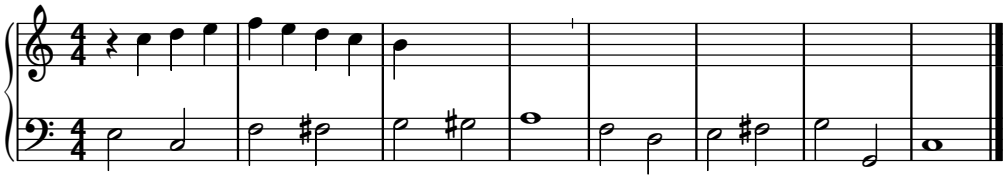

c)

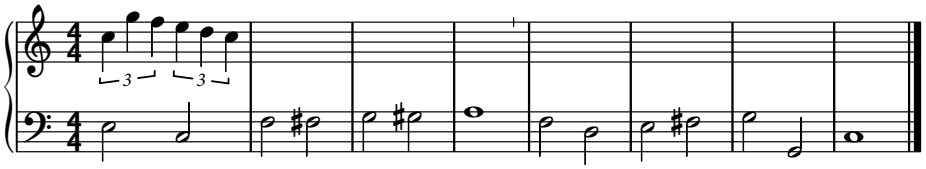

Ćwiczenie 29

Ćwiczenie 28b i 28c uzupełnij w trzy- i czterogłosie w następujących gatunkach:

- dwie nuty w sopranie na jedną nutę w basie,
- trzy nuty w sopranie na jedną nutę w basie.

Ćwiczenie 30

Do wybranej pieśni z załącznika F skomponuj kontrapunkty 2:1 i 3:1:

- z melodią w sopranie,
- z melodią w tenorze,
- z melodią w basie.

Ćwiczenie 31

Uzupełnij konstrukcję, wypełniając kontrapunkt w niższym głosie według podanego schematu rytmicznego.

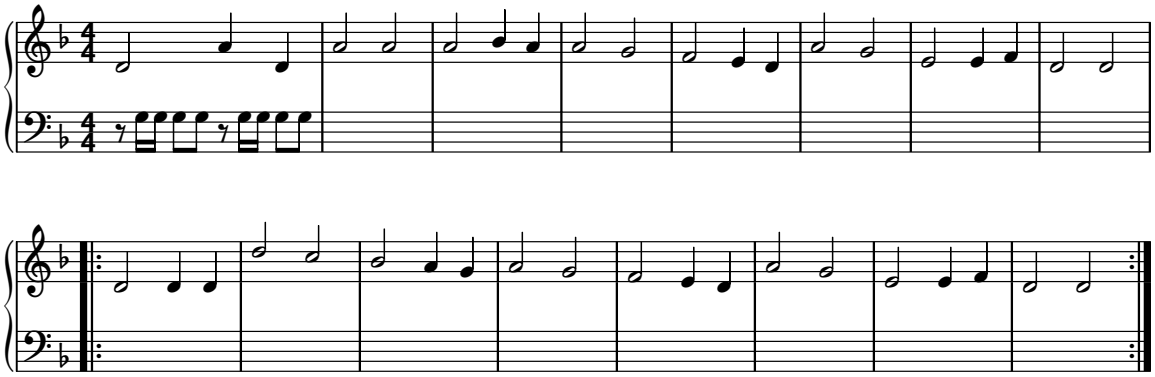

Ćwiczenie 32

a) Uzupełnij konstrukcję, wypełniając kontrapunkt w wyższym głosie.
b) Dokończ konstrukcję.
c) Uzupełnij konstrukcję, wypełniając kontrapunkt w niższym głosie, i dokończ ją (melodia w sopranie: kolęda *W żłobie leży*).

a)

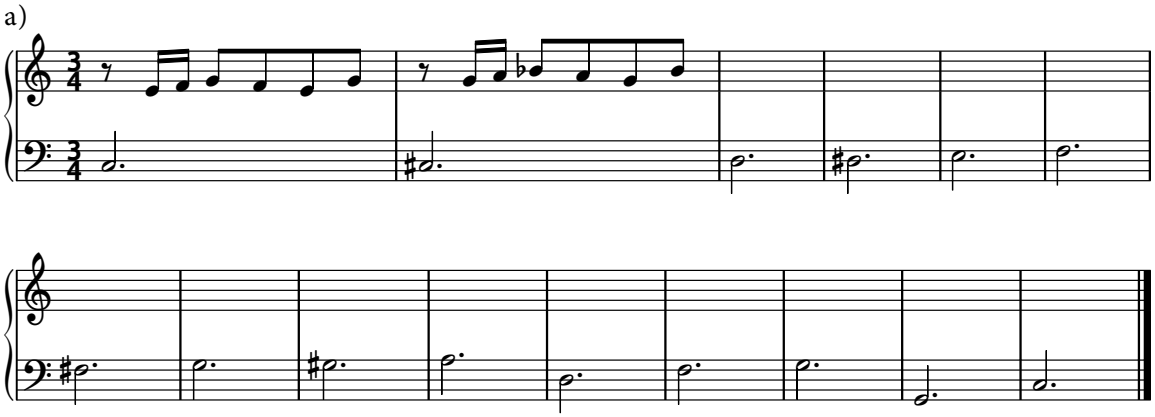

b)

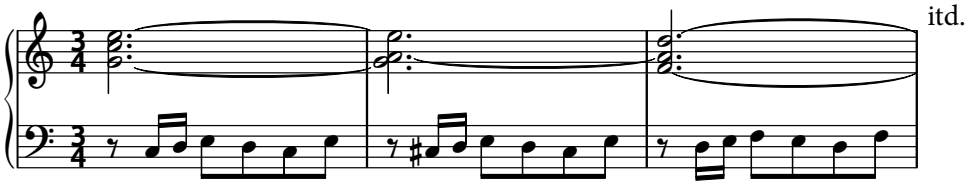

c)

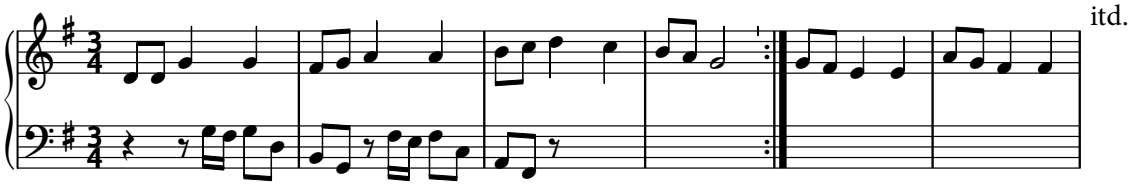

Ćwiczenie 33
Przeanalizuj harmonię trzy- i czterogłosowych chorałów J.S. Bacha i innych kompozytorów, zwłaszcza F. Mendelssohna-Bartholdy'ego.

Ćwiczenie 34
Uzupełnij bicinium.

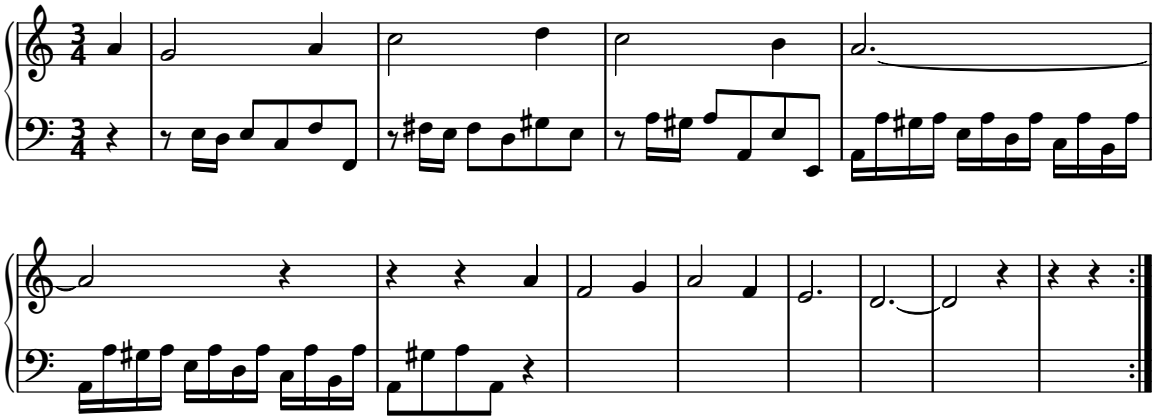

Ćwiczenie 35
Użyj fragmentów melodii chorałowej lub pieśni z załącznika F i przeprowadź na wzór poniższego dwugłosu i przykładu 20.

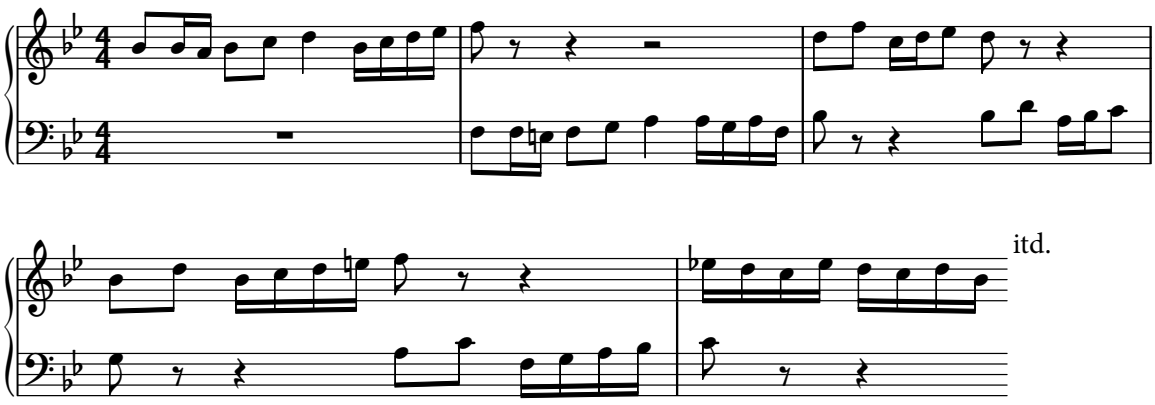

Ćwiczenie 36
Uzupełnij konstrukcję, wypełniając cantus firmus w tenorze w triolach ósemkowych.

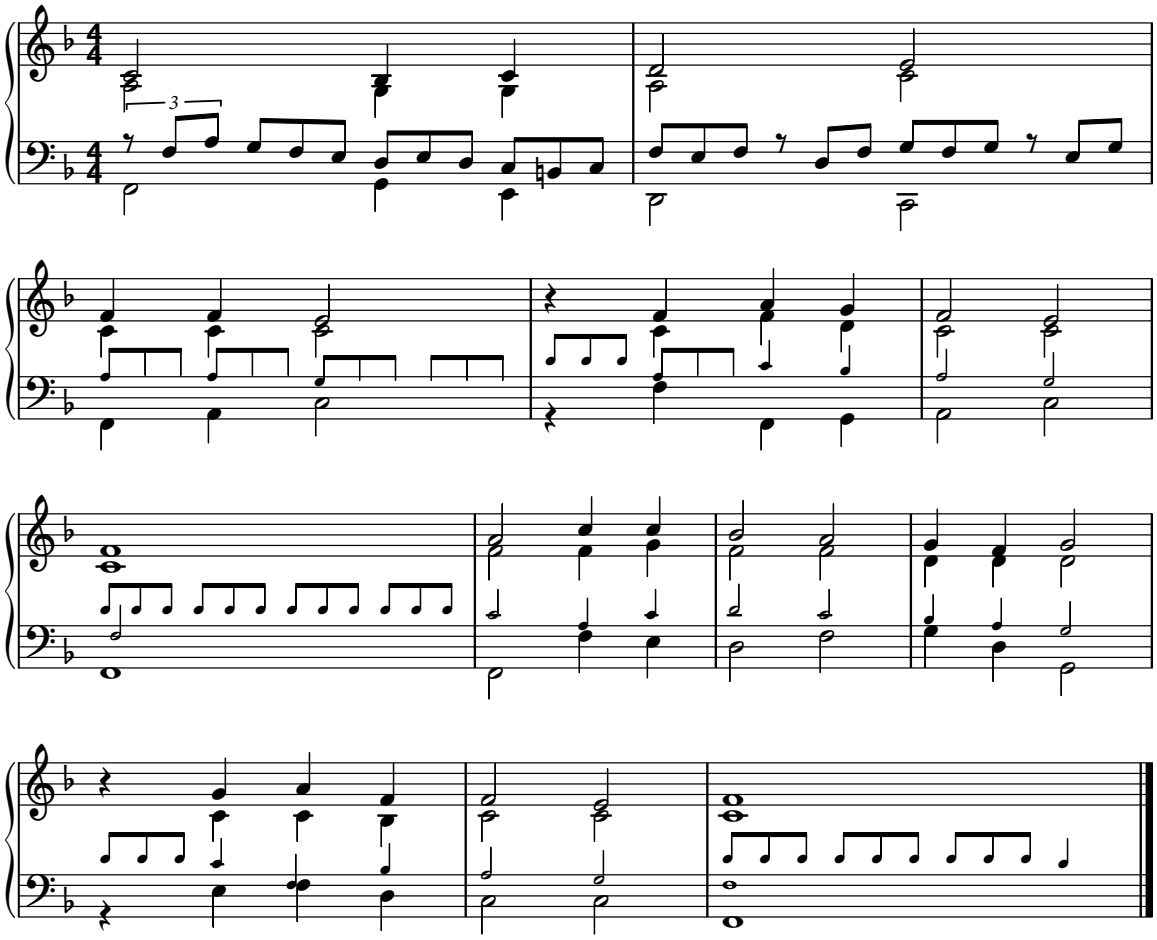

Ćwiczenie 37
Dokończ formę tria z cantus firmus w tenorze *Liebster Jesu, wir sind hier* i zaimprowizuj podobną formę do melodii wybranej pieśni z załącznika F.

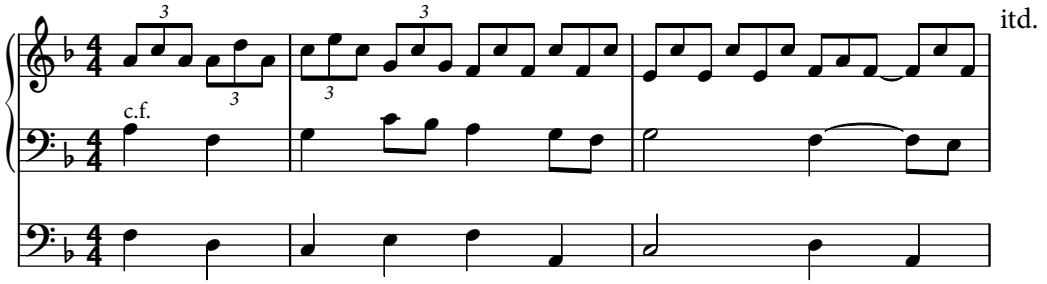

Ćwiczenie 38
Uzupełnij trzygłosową konstrukcję według podanego schematu. W kadencjach użyj czterogłosu.

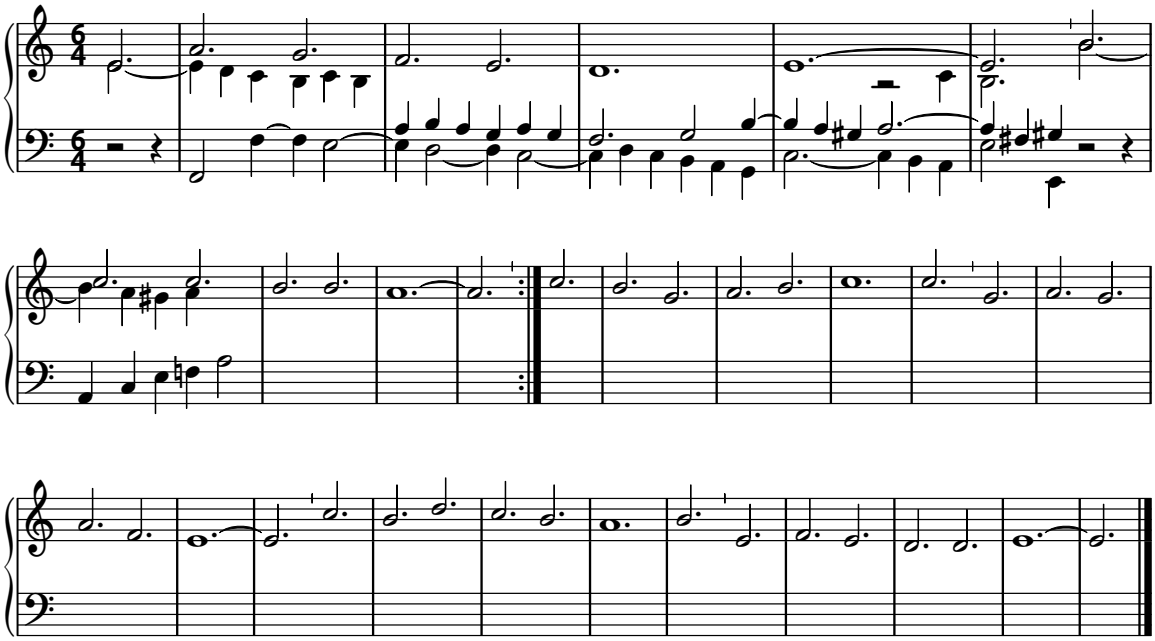

Ćwiczenie 39
Skomponuj trzeci, środkowy głos do linearnego prowadzenia głosów skrajnych – jako typowy przykład dla opracowań chorałowych J.S. Bacha.

a)

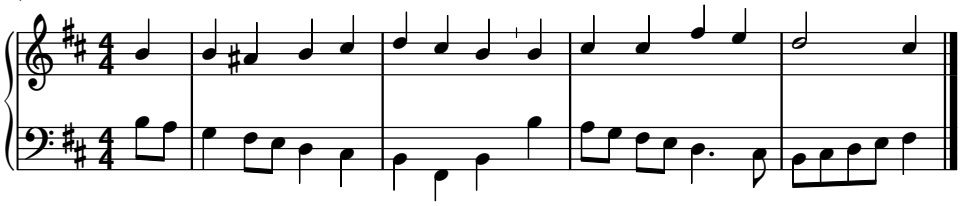

b)

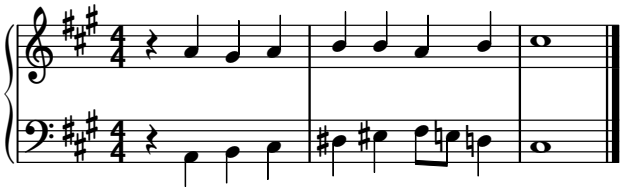

c)

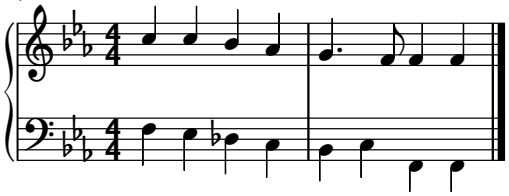

Ćwiczenie 40
Uzupełnij konstrukcję, harmonizując sopran w czterogłosie.

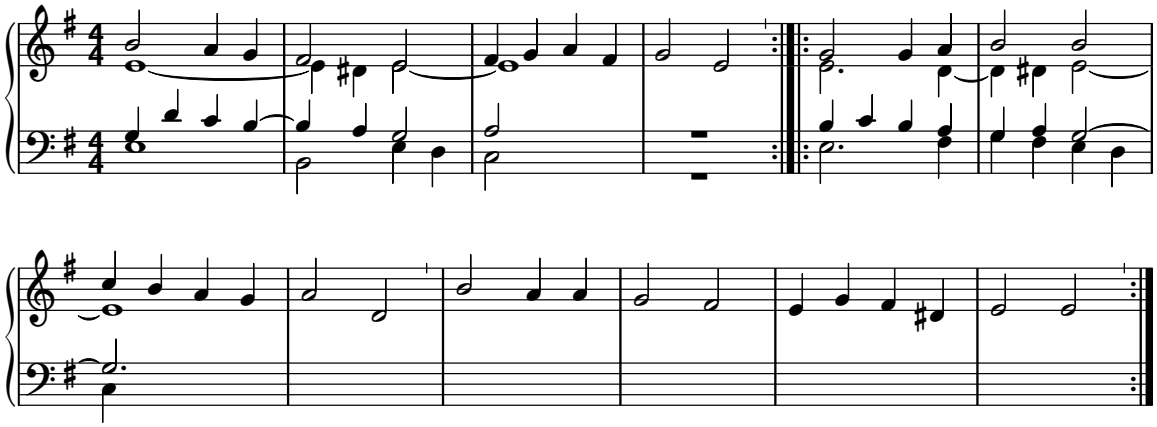

Ćwiczenie 41
Dokończ harmonizacje chorału *Jesu, meine Freunde* [zob. przykład 45]:

a) w systemie modalnym,
b) w systemie dur-moll,
c) w ruchu ósemkowym i małych interwałach,
d) z pochodami chromatycznymi,
e) w równych wartościach rytmicznych (ćwierćnutach),
f) z dwiema nutami na każdy akord,
g) z dwoma akordami na jedną nutę chorału.

a)

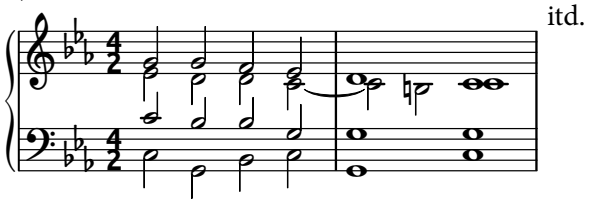

b)

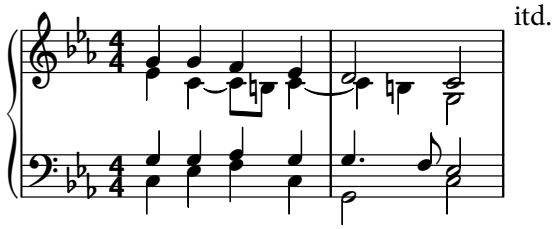

c)

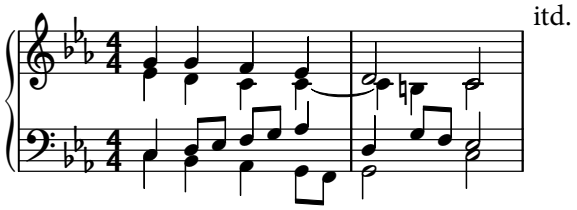

d)

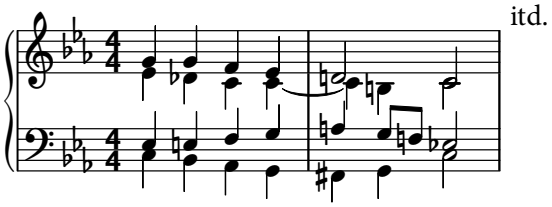

e)

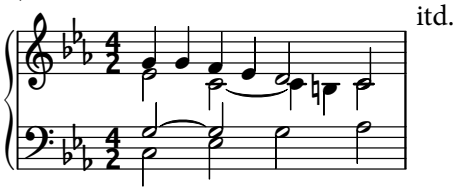

f)

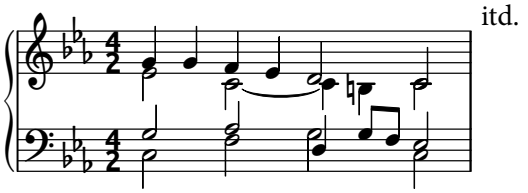

g)

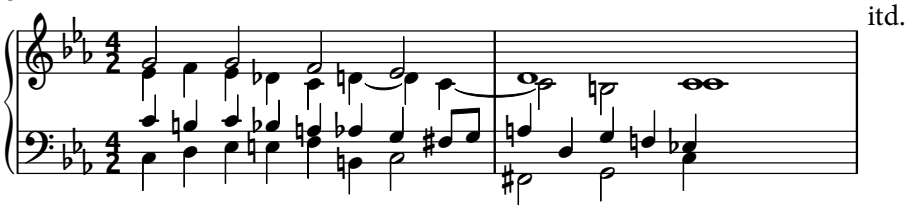

Ćwiczenie 42

Uzupełnij chorał *Valet will ich die geben*, harmonizując sopran z podanym basem w czterogłosie.

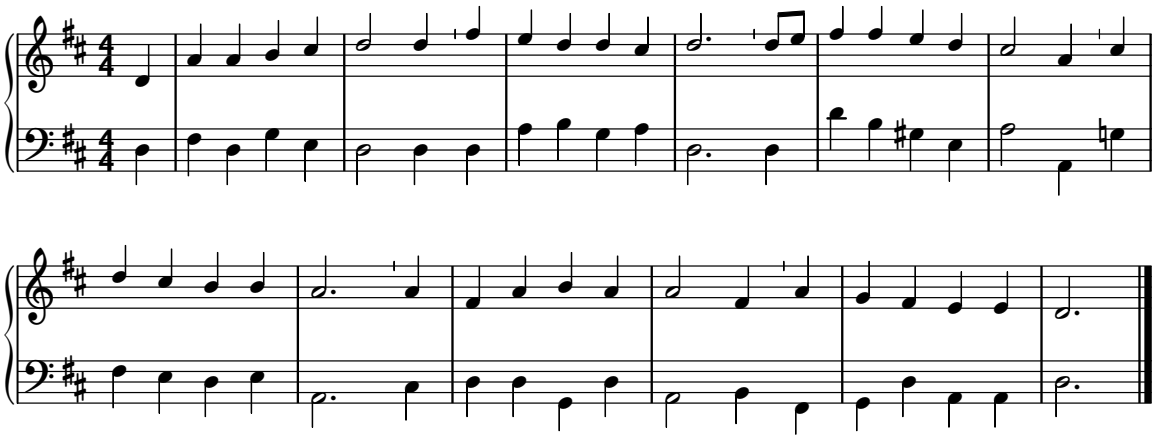

Ćwiczenie 43
Uzupełnij chorał *O Ewigkeit, du Donnerwort*, harmonizując sopran z podanym basem w czterogłosie.

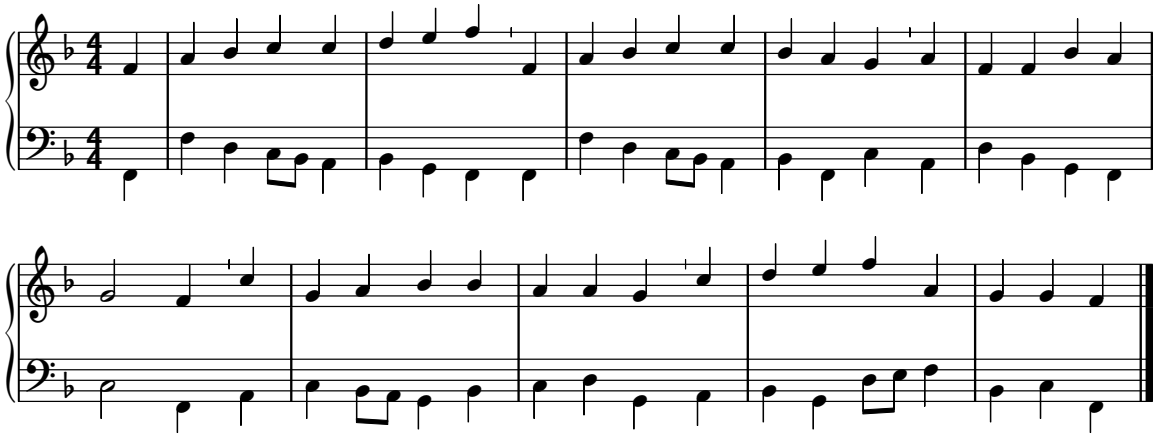

Ćwiczenie 44
Wykonaj bicinium w gatunku nuta przeciw nucie.

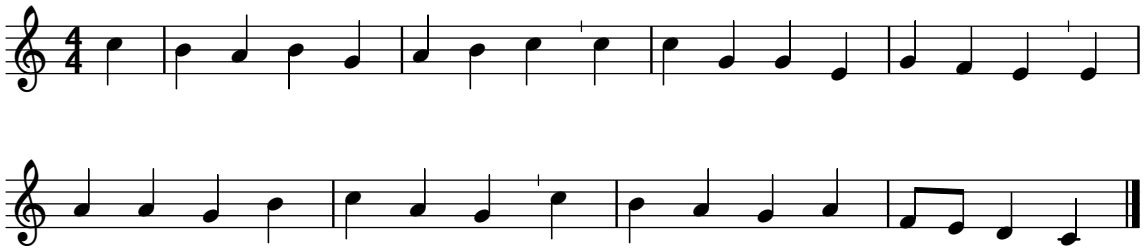

Ćwiczenie 45
Motyw czołowy do drugiej partity (bicinium) należy wziąć z tematu. Lewa ręka kontrapunktująca musi mieć ukształtowanie, które można w podobnej, trochę zmienionej formie ciągle powtarzać, rozwijać (np. sekwencyjnie).

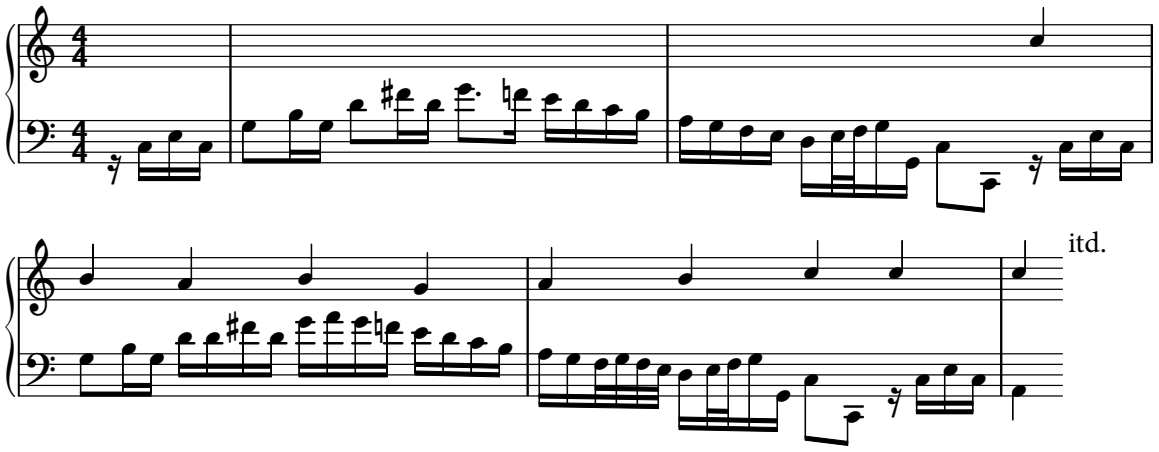

Ćwiczenie 46
Uzupełnij i dokończ chorał *Wie schön leuchtet der Morgenstern* w następujących gatunkach:

a) nuta przeciw nucie,
b) 2:1,
c) 3:1,
d) 4:1,
e) 3:1 z rytmem zmiennym.

a)

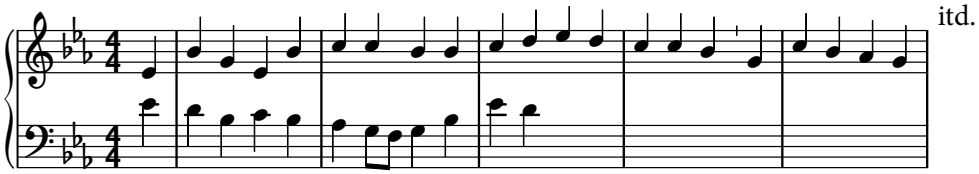

b)

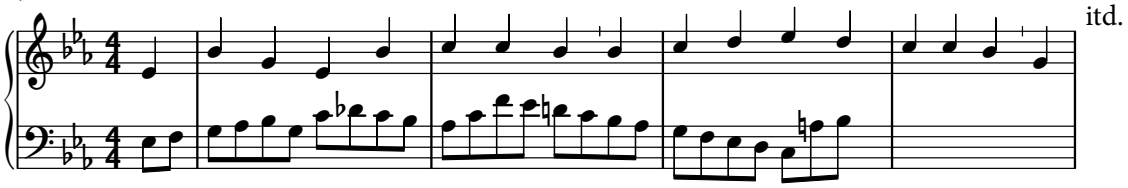

c)

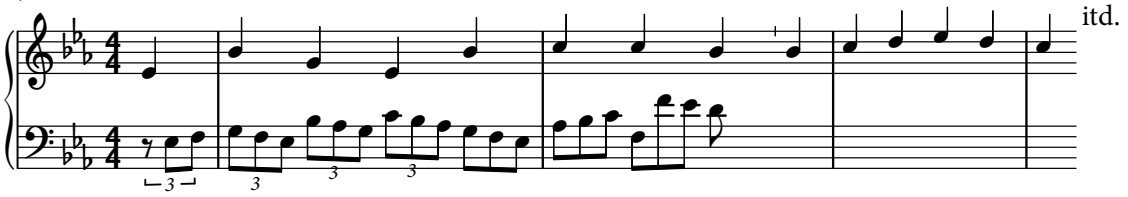

d)

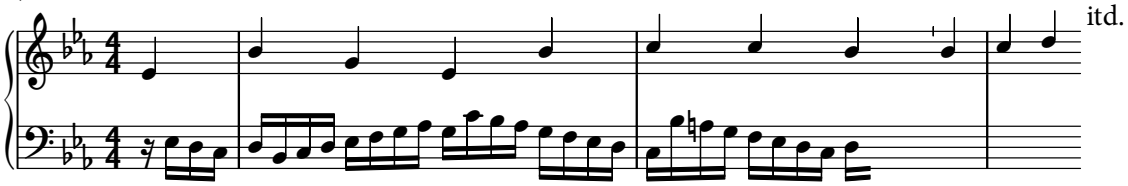

e)

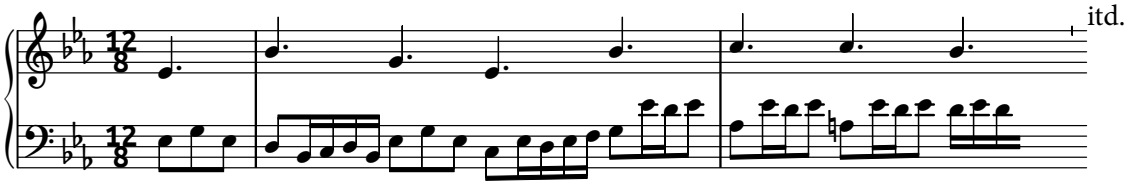

Ćwiczenie 47
Do wybranej z załącznika F pieśni dokomponuj drugi głos, tworząc formę bicinium.

Ćwiczenie 48
Dokończ chorał *Wer nur den lieben Gott lässt walten*.

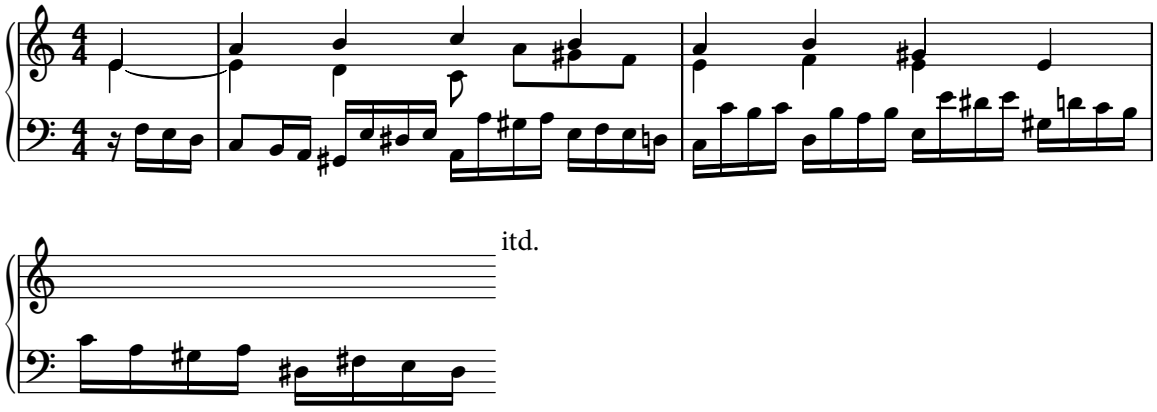

Ćwiczenie 49
Wykorzystaj motyw czołowy (o niezbyt dużym ambitusie) jednej z pieśni z załącznika F i przeprowadź go przez wszystkie głosy, jak w przykładach 48–50.

Ćwiczenie 50
Zaimprowizuj chorał w fugowanej imitacji, wykorzystując poszczególne wersety chorału *O Jesu Christe, wahres Licht*, jako motywy do fughetty.

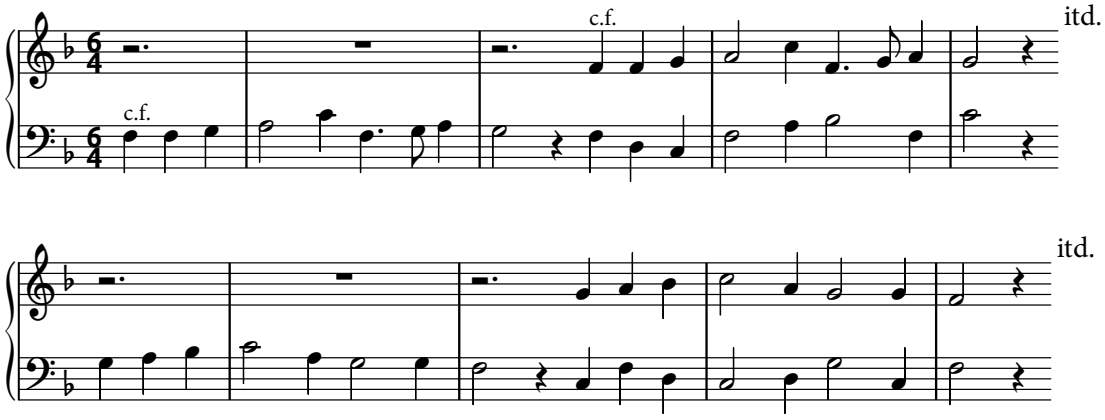

Ćwiczenie 51
Zamień głosy w konstrukcji przykładu 57.

Ćwiczenie 52
Dialoguj w dwugłosie na temat pieśni z załącznika F.

Ćwiczenie 53
Skomponuj partitę basse de trompette do melodii pieśni z załącznika F z dwu- i trzygłosem w prawej ręce.

Ćwiczenie 54
Dokończ partitę triową na temat chorału *Nun jauchzt dem Herren alle Welt*, wykonując lewą ręką kontrapunkt 2:1 do melodii chorału umieszczonej w sopranie.

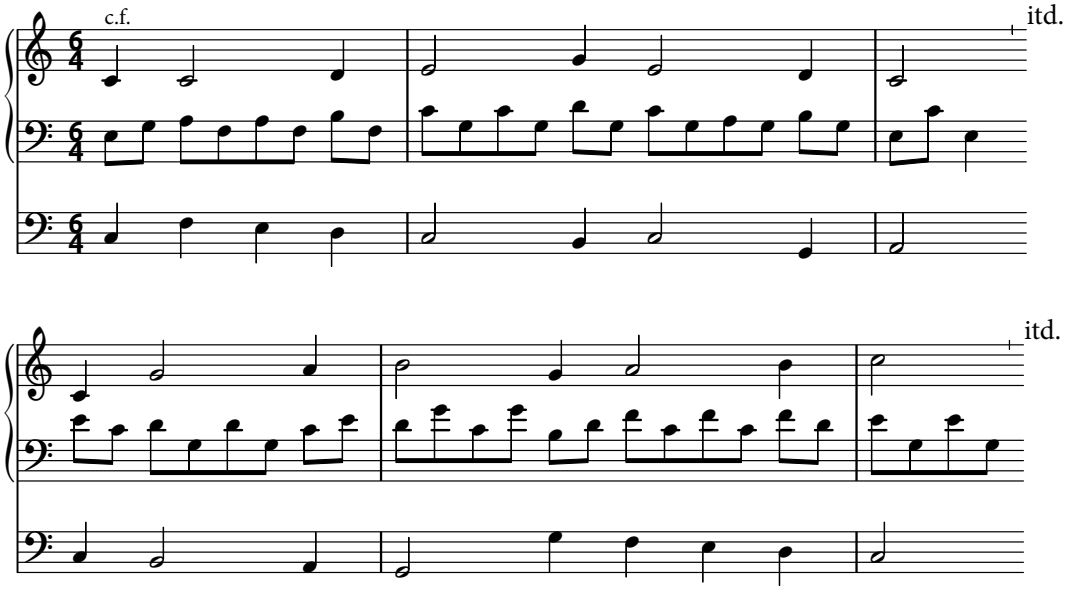

Ćwiczenie 55
Wykonaj partitę ozdobną do podanej melodii chorału *Wer nur den lieben Gott lässt walten*.

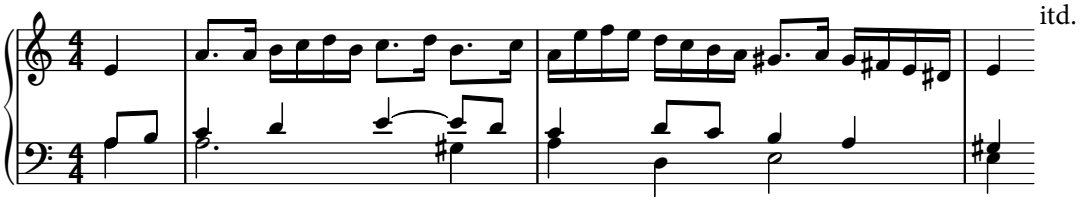

Ćwiczenie 56
Uzupełnij chorał *Jesu, meine Freude* J.G. Walthera, wypełniając drugi głos dla prawej ręki i głos figurowany dla lewej ręki.

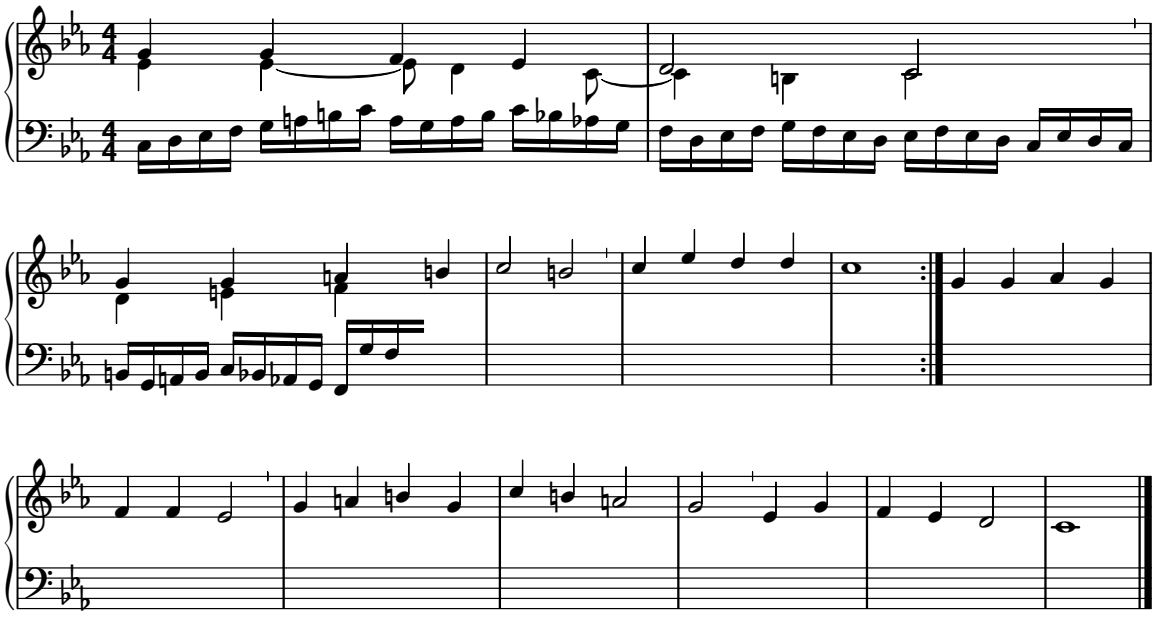

Ćwiczenie 57

Przeanalizuj przykłady 68–71 i zaimprowizuj partitę w różnych stylach na wzór partity na organy na temat *Jesus ist kommen* R. Sellego – partity w stylu francuskiej muzyki XIX wieku (druk za zgodą autora):

1. *Introduction – Hommage à Marcel Paponaud (1893–1934)*,
2. *Lent – Hommage à Charles–Camille Saint–Saëns (1835–1921)*,
3. *Trio (Canon) – Hommage à Marcel Dupré (1886–1971)*,
4. *Pièce chromatique – Hommage à Maurice Duruflé (1902–1986)*,
5. *Scherzo – Hommage à Joseph Bonnet (1884–1944)*,
6. *Danse bolero – Hommage à Maurice Ravel (1875–1937)*,
7. *Gymnopédie – Hommage à Erik Satie (1866–1925)*,
8. *Choral – Hommage à César Franck (1822–1890)*,
9. *Menuet gothique – Hommage à Léon Boëllmann (1862–1897)*,
10. *Marche – Hommage à Louis Alfred Lefébure-Wély (1817–1869)*,
11. *Meditation – Hommage à Olivier Messiaen (1908–1992)*,
12. *Toccata – Hommage à Louis Vierne (1870–1937)*.

Ćwiczenie 58

Wykonaj czterogłosową harmonizację przygrywki chorałowej *Aus meines Herzens Grunde* z łącznikami między poszczególnymi wersetami chorału według podanego wzoru.

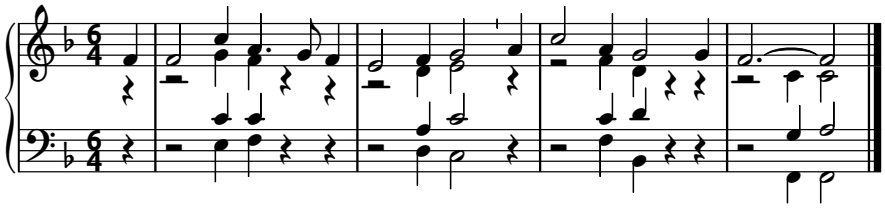

Ćwiczenie 59

Uzupełnij chorał *Alle Menschen müssen sterben* BWV 643 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha w partii manuału i partii basowej granej na klawiaturze nożnej. Następnie użyj motywów kontrapunktycznych z tego chorału do improwizacji przygrywek chorałowych na temat polskich pieśni religijnych, takich jak: *Zwycięzca śmierci*, *Bądźże pozdrowiona*, *Zawitaj, Królowo Różańca świętego* [zob. załącznik F].

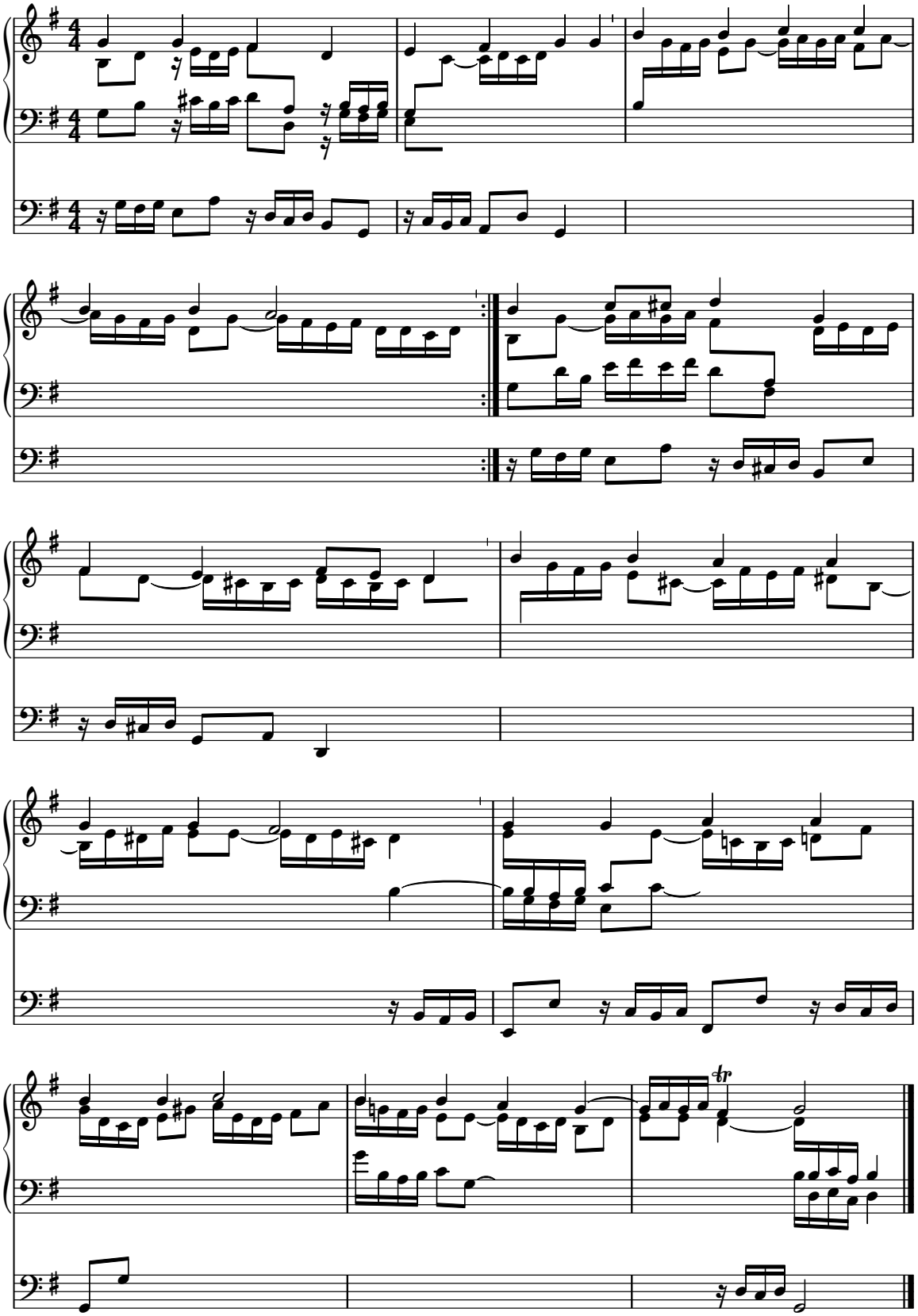

Ćwiczenie 60
Uzupełnij chorał *Christ lag in Todesbanden* BWV 625 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha.

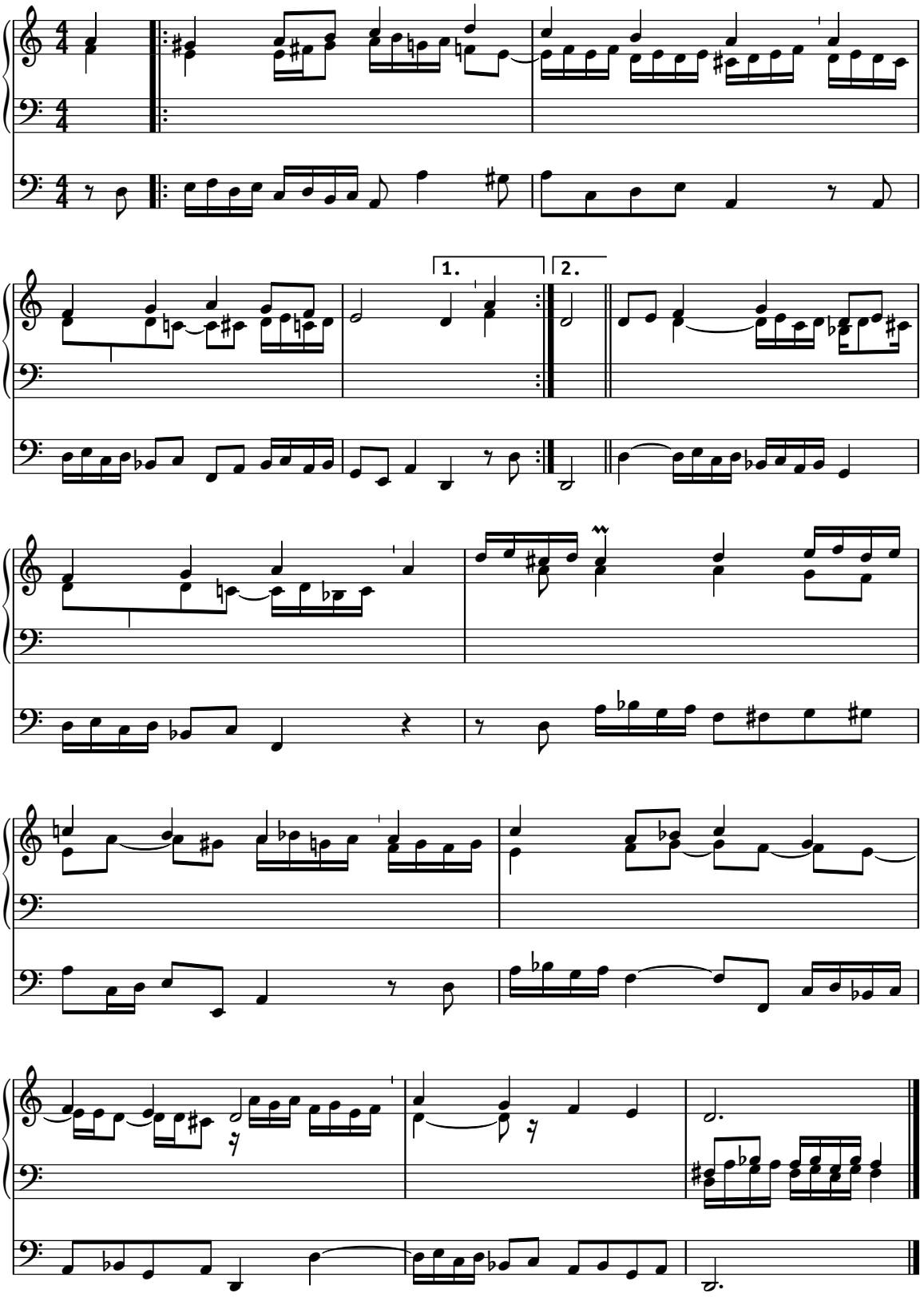

Ćwiczenie 61
Uzupełnij chorał *Es ist das Heil uns kommen her* BWV 638 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha.

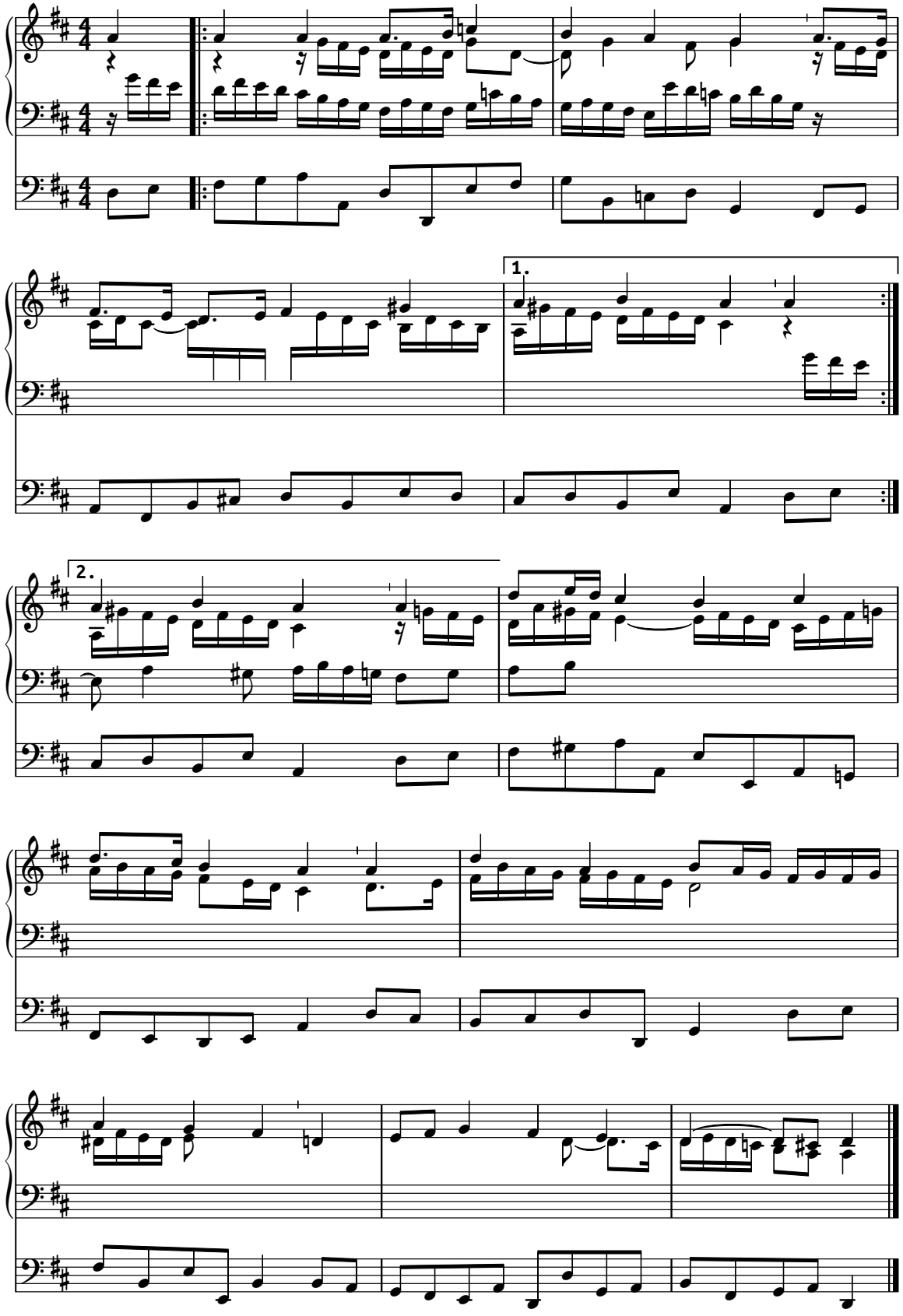

Ćwiczenie 62

Uzupełnij chorał *Herr Christ, der einge Gottes-Sohn* BWV 601 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha.

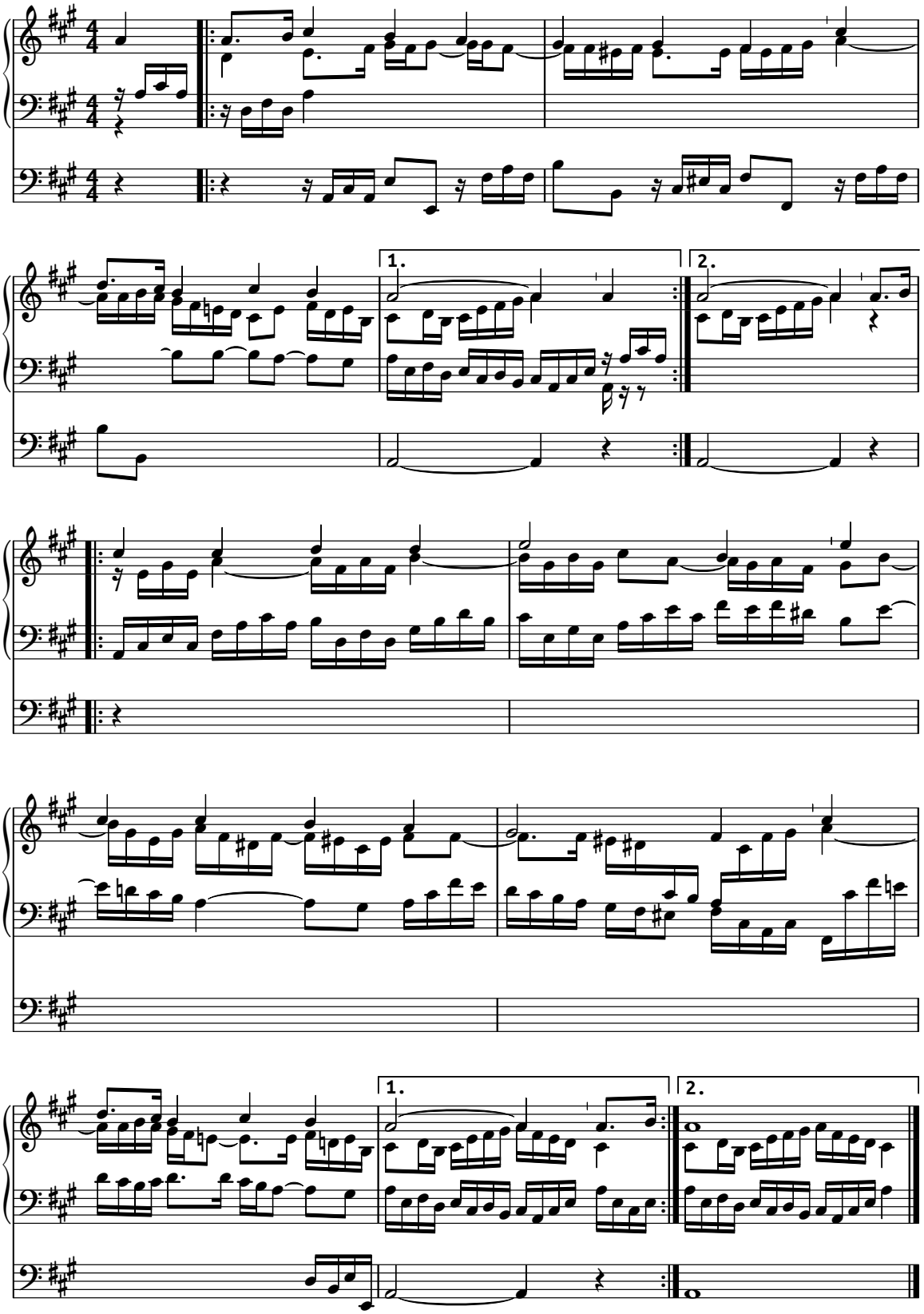

Ćwiczenie 63

Uzupełnij chorał koloryzowany *Das alte Jahr vergangen ist* BWV 614 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha, wypełniając podstawę harmoniczną (głos najniższy).

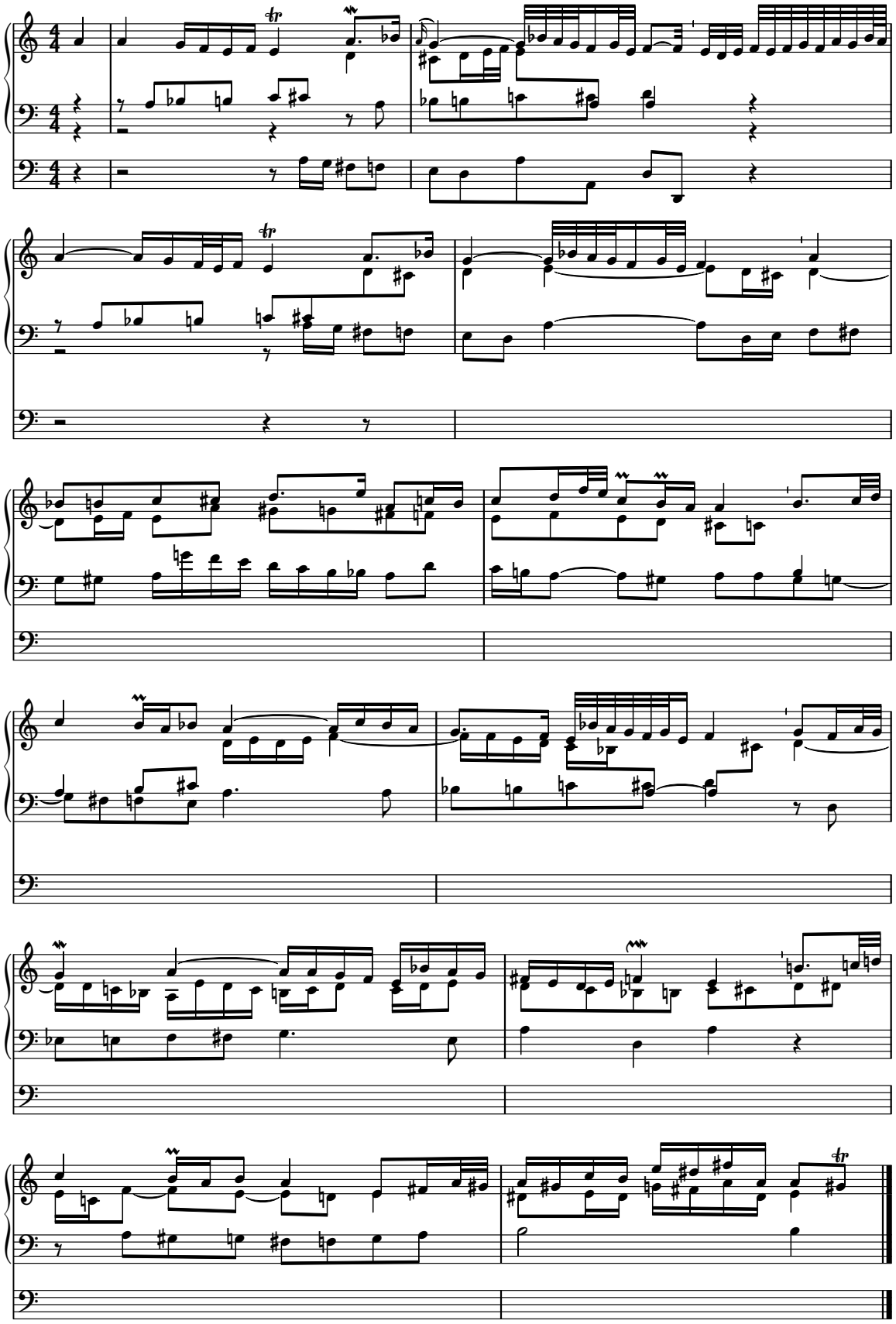

Ćwiczenie 64

Uzupełnij chorał koloryzowany *Der Tag, der ist so freudenreich* BWV 605 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha, wypełniając kontrapunktujące głosy w alcie i w tenorze, oparte na stałym schemacie rytmicznym.

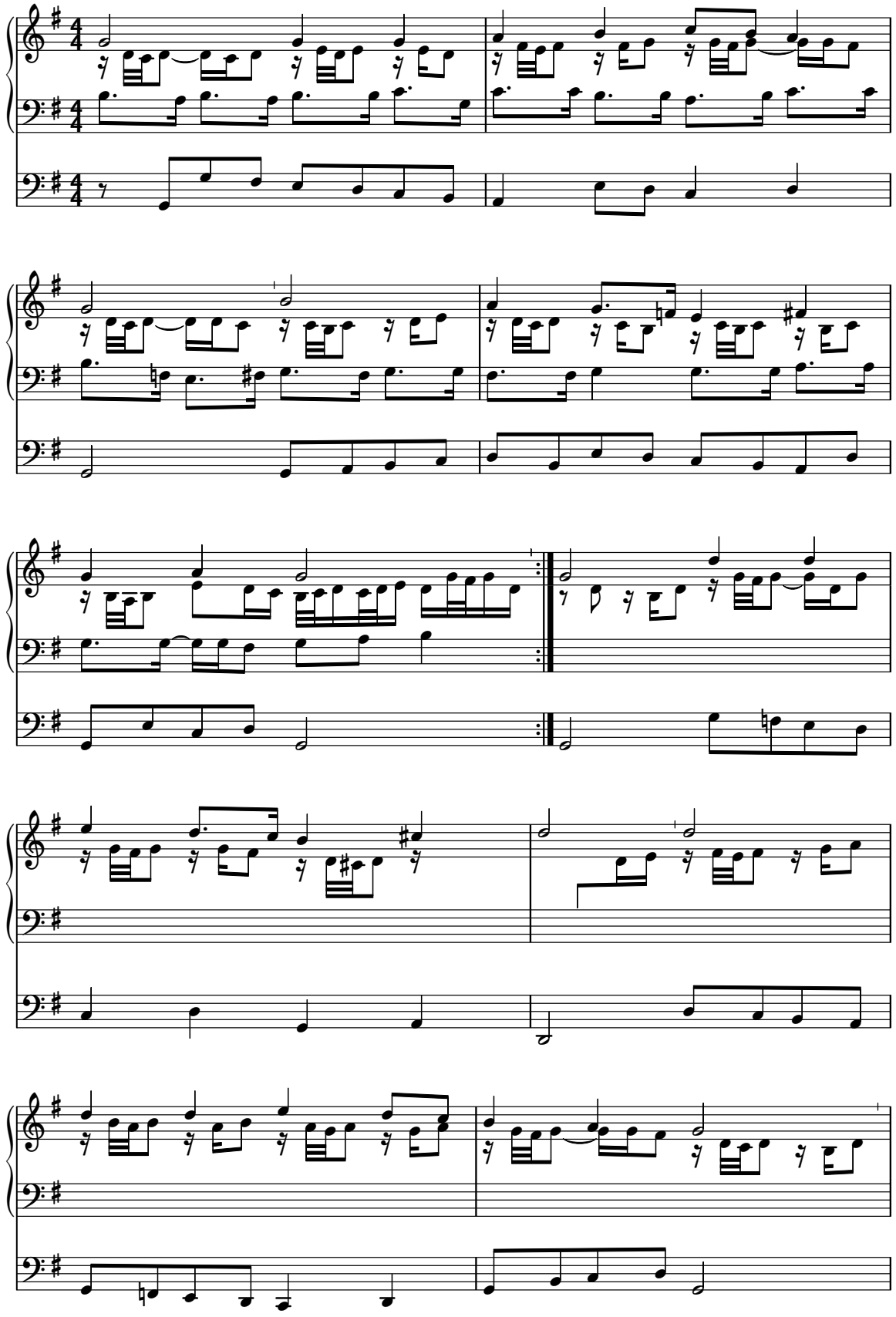

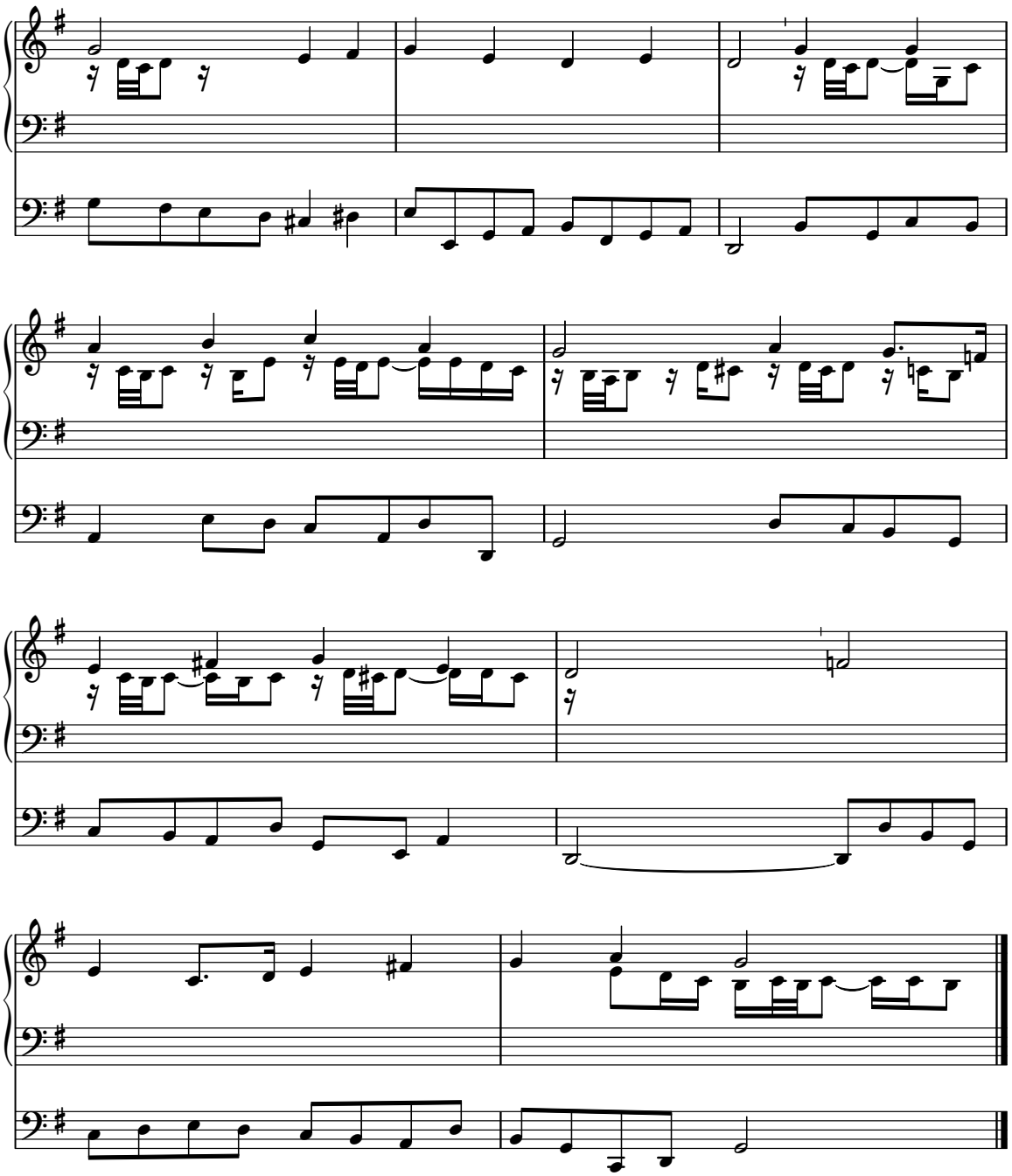

Ćwiczenie 65
Uzupełnij chorał koloryzowany *Herzlich tut mich verlangen* BWV 727 J.S. Bacha, wypełniając partię altu.

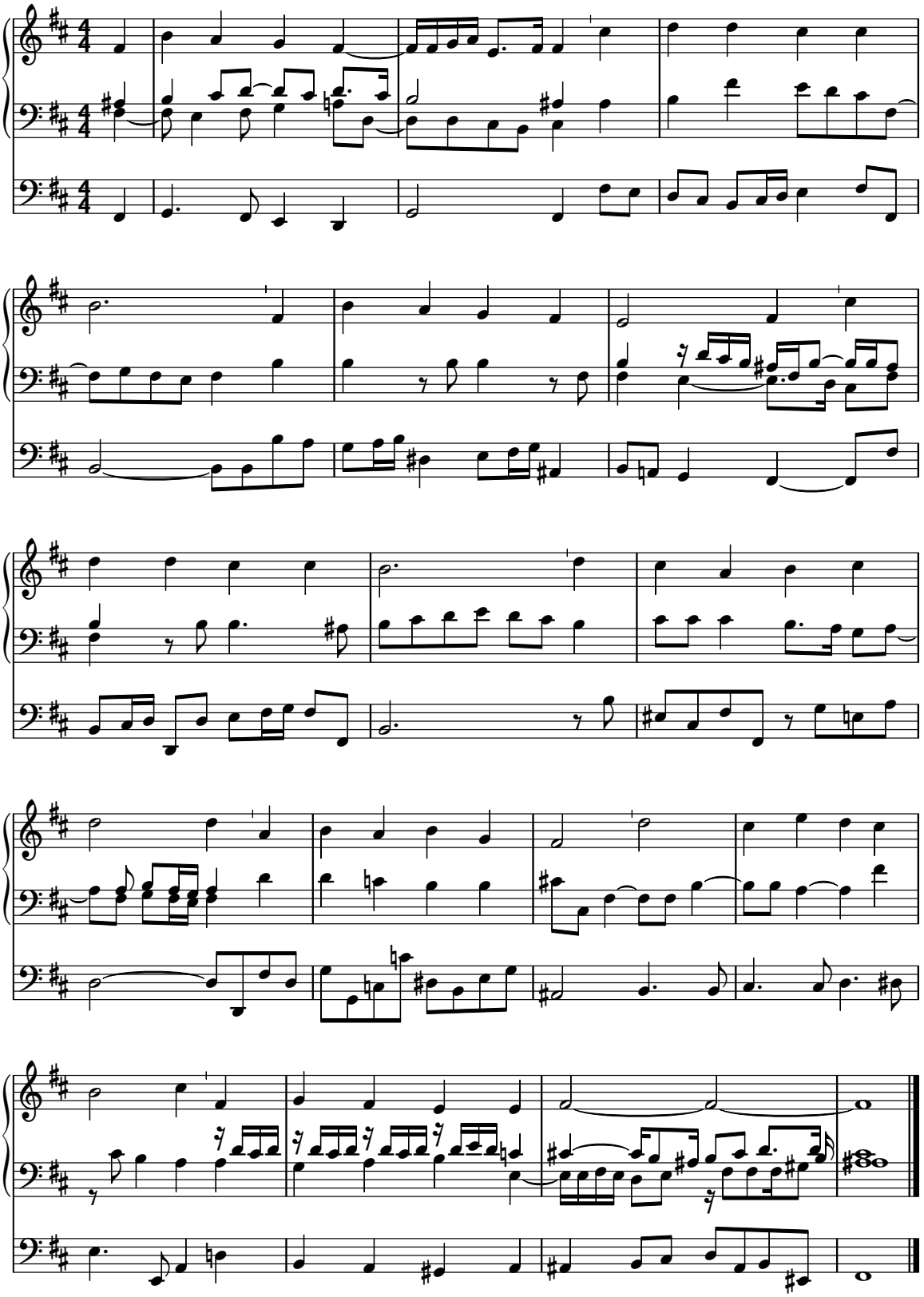

Ćwiczenie 66

Uzupełnij chorał *Heut triumphieret Gottes Sohn* BWV 630 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha, wypełniając kontrapunkt w głosie najniższym.

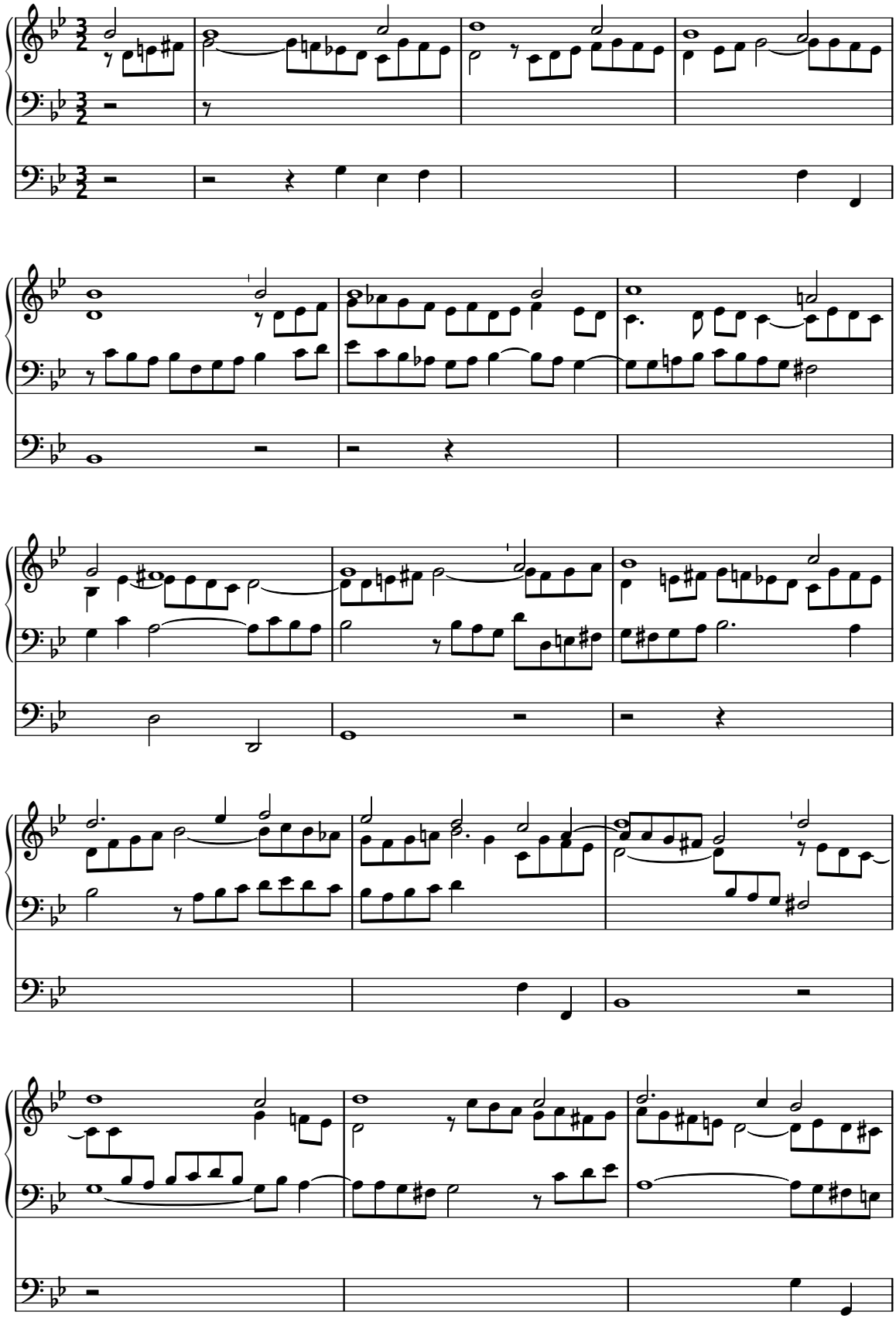

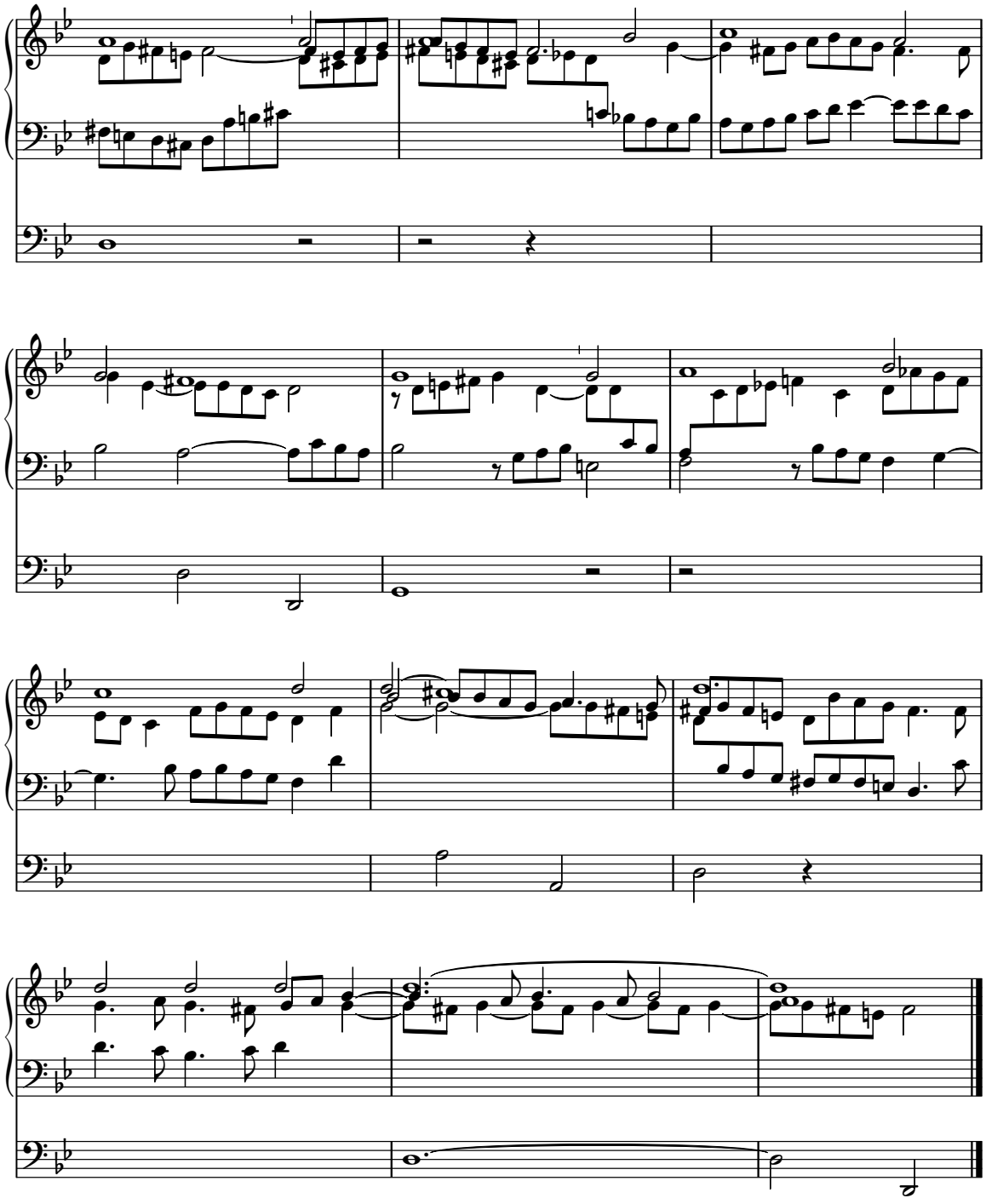

Ćwiczenie 67

Uzupełnij chorał *Hilf Gott, dass mirs gelinge* BWV 624 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha, wypełniając partię tenoru w ruchu ciągłym w triolach szesnastkowych.

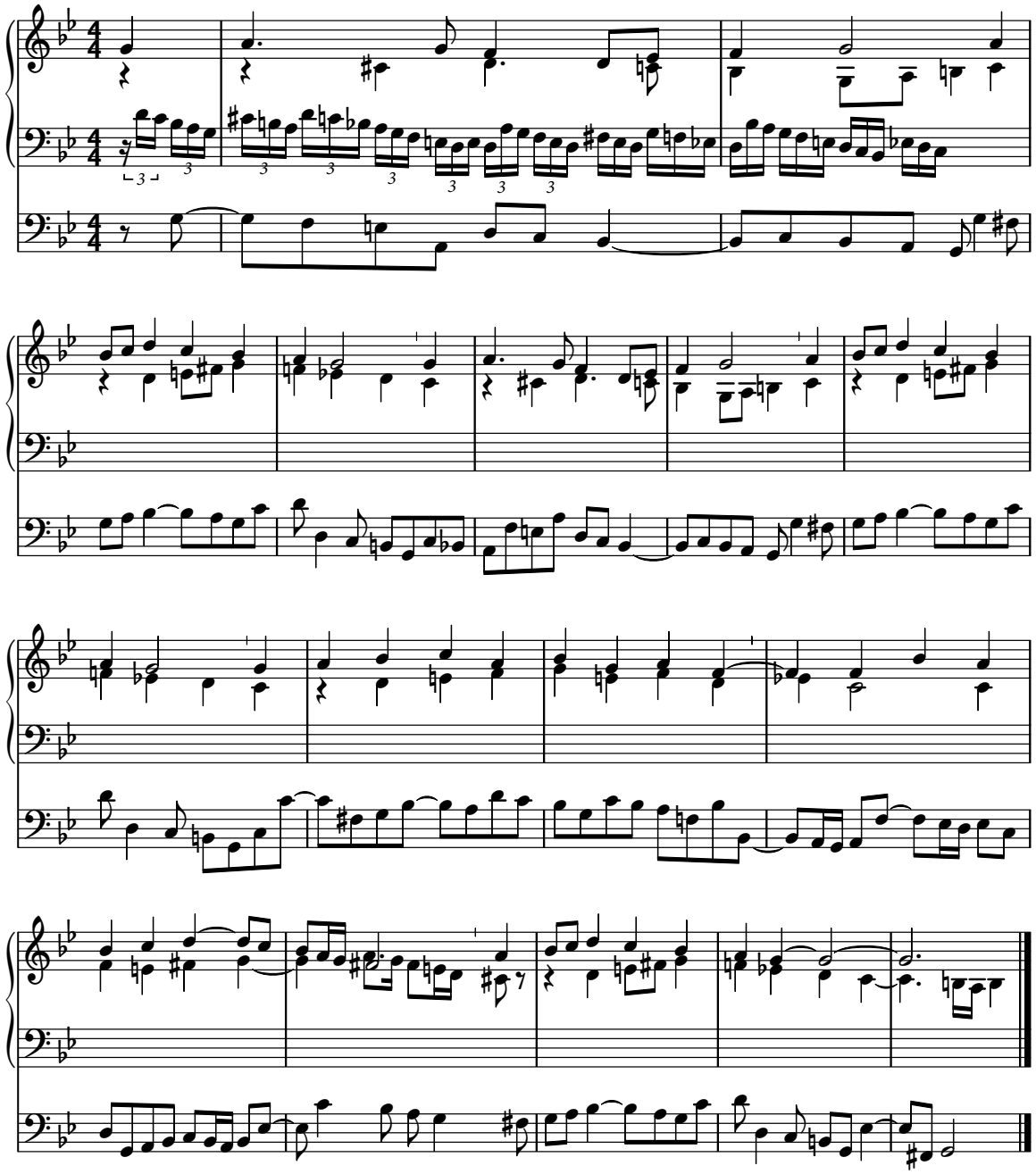

Ćwiczenie 68

Uzupełnij chorał *Ich ruf zu dir, Herr Jesu Christ* BWV 639 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha, wypełniając partię basu, graną na klawiaturze nożnej, poruszającą się w ruchu ósemkowym, stanowiącą podstawę harmoniczną.

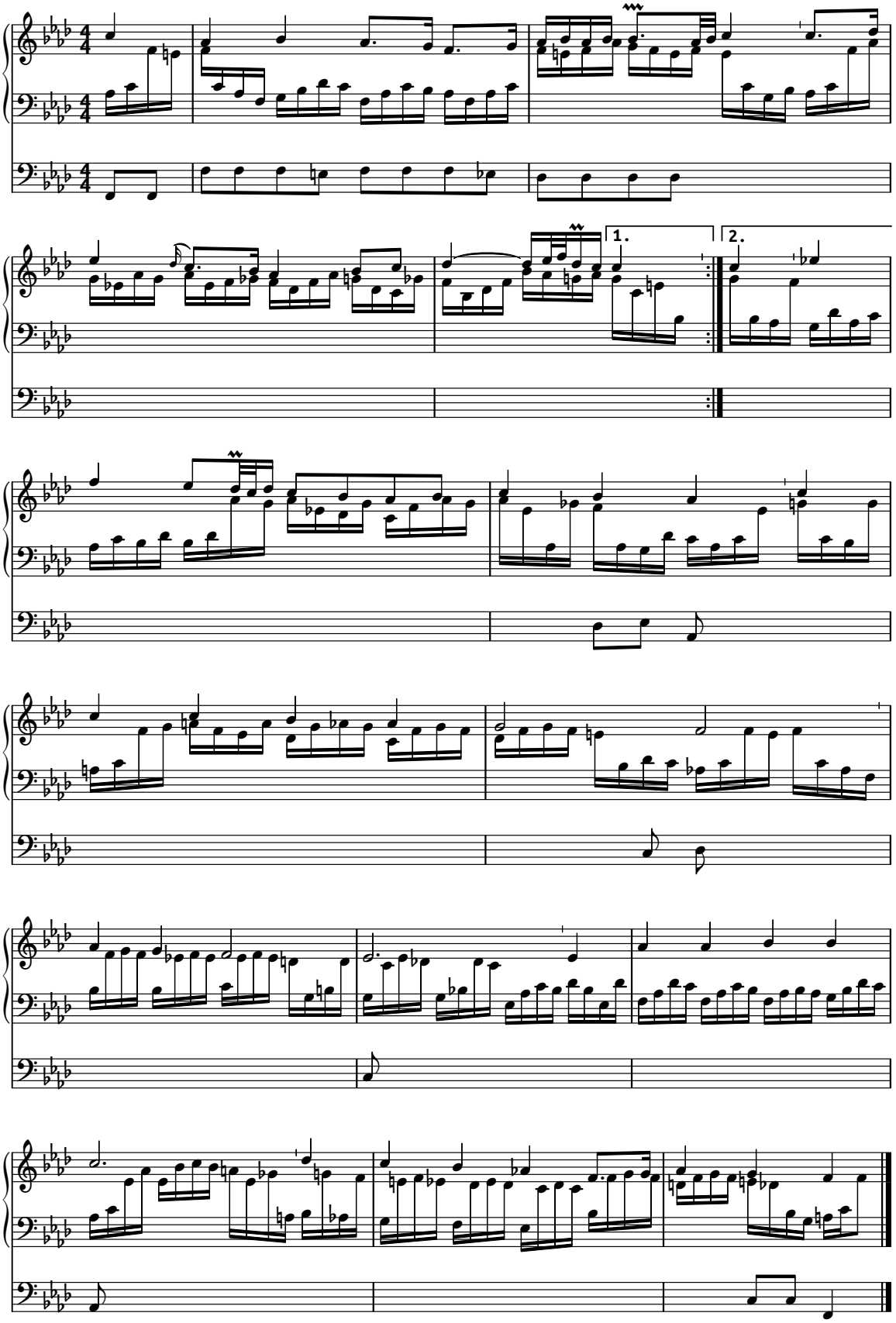

Ćwiczenie 69

Uzupełnij chorał *Herr Gott, nun schleuss den Himmel auf* BWV 611 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha, wypełniając brakujące głosy: w pierwszej części – partię tenoru w rytmie szesnastkowym, a w drugiej części – partię basu, poruszającą się większymi interwałami z synkopami w triolach ósemkowych.

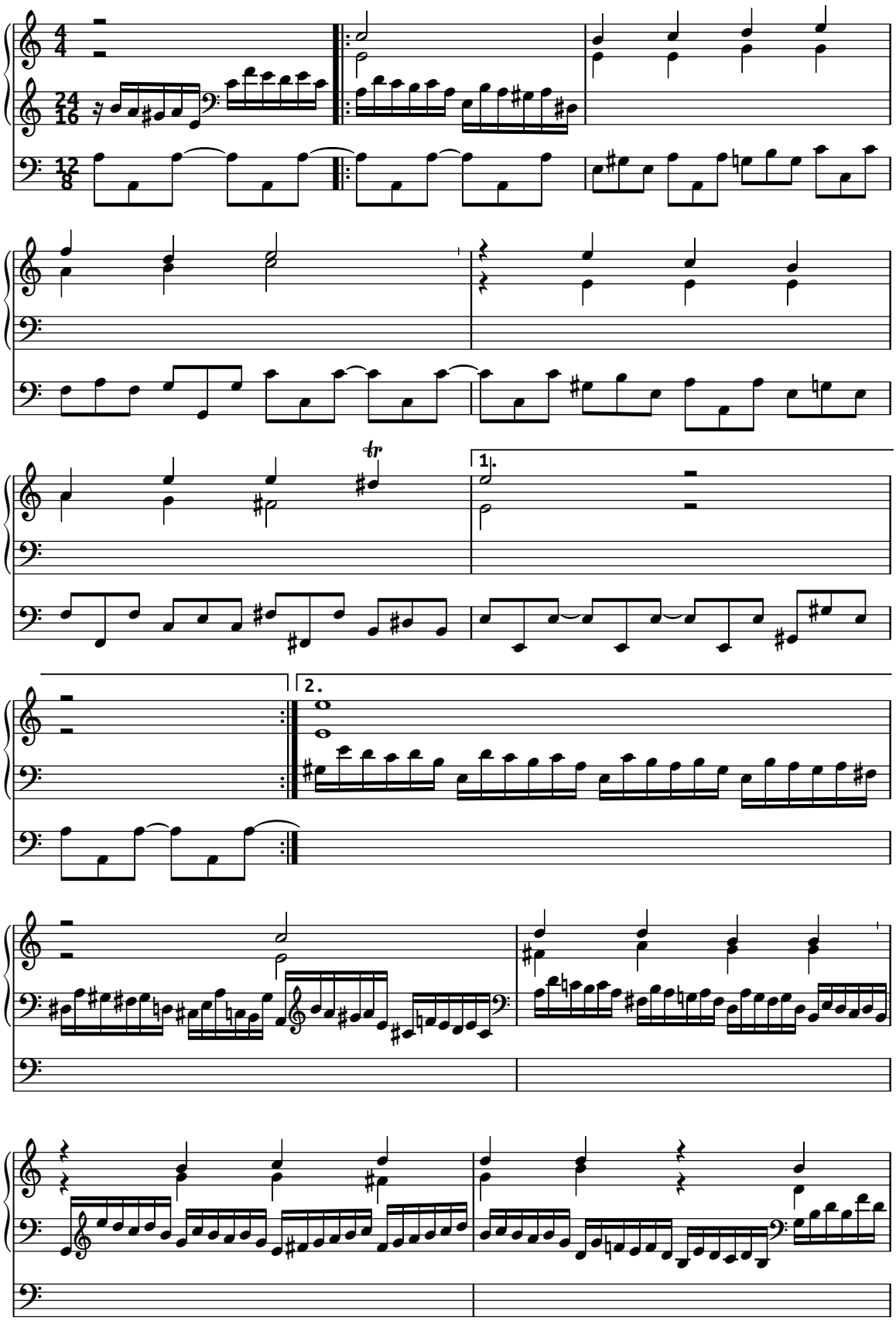

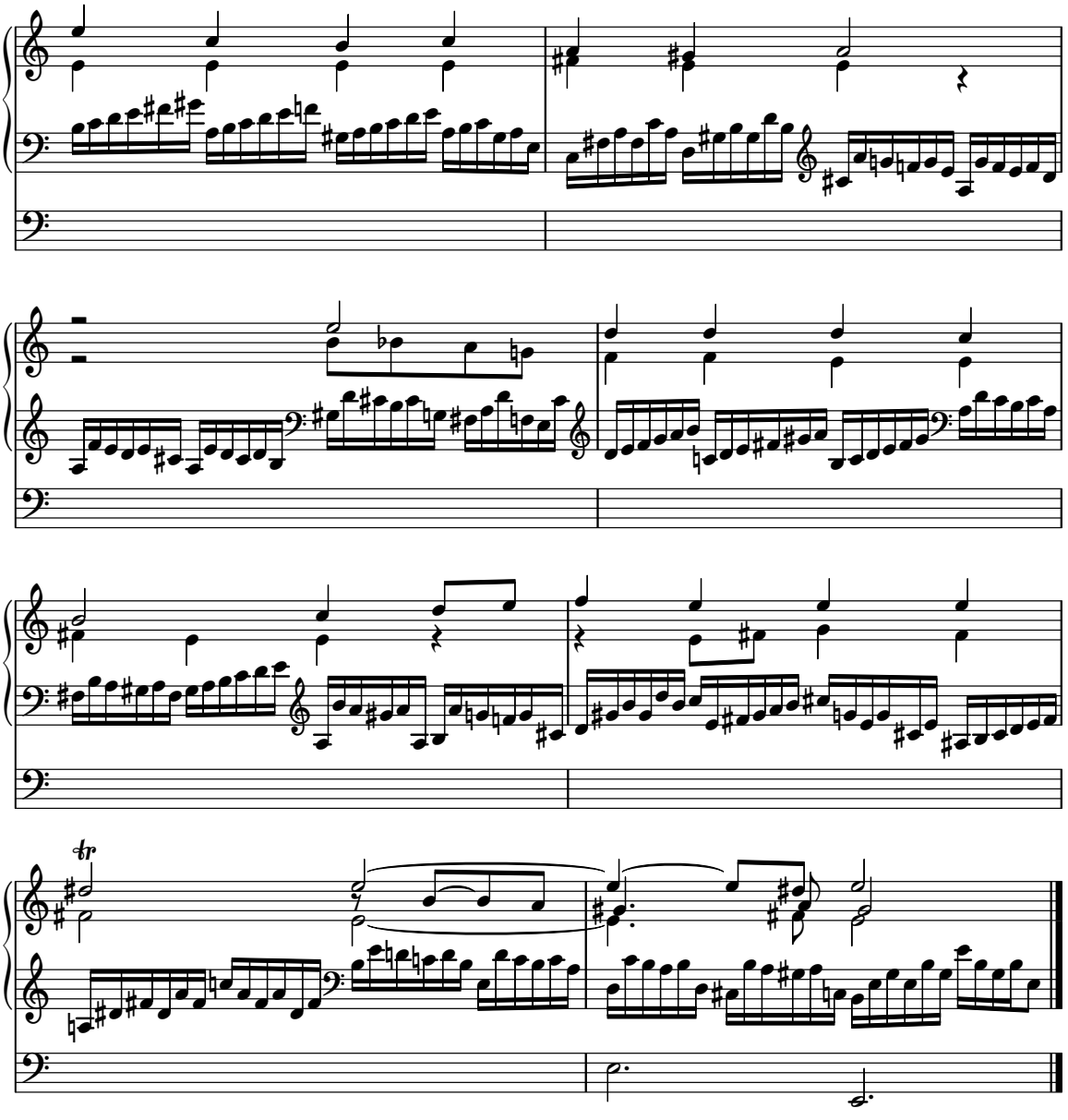
tr

Ćwiczenie 70

Uzupełnij chorał *In dulci jubilo* BWV 608 z *Orgelbüchlein* J.S. Bacha, wypełniając głosy kontrapunktujące.

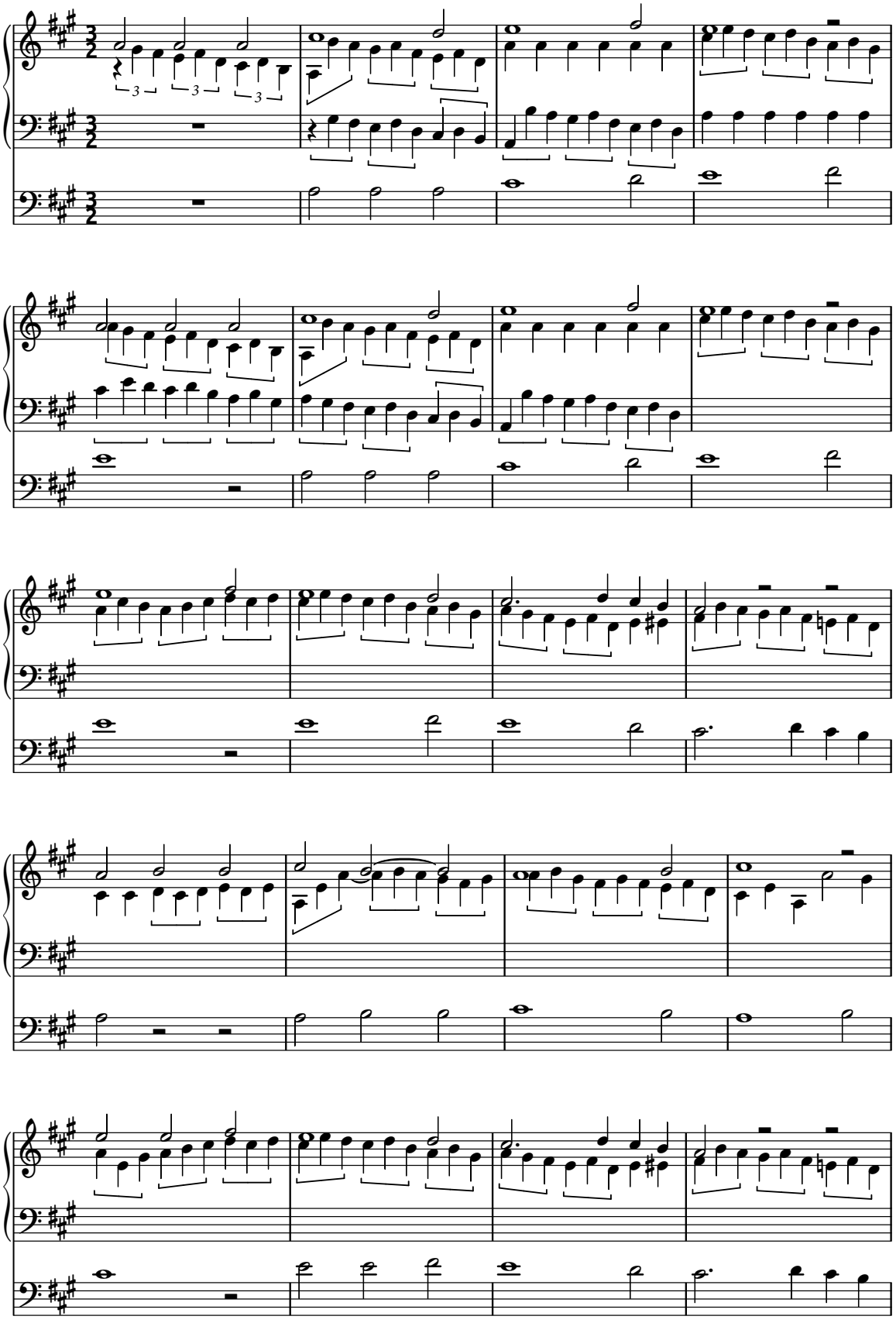

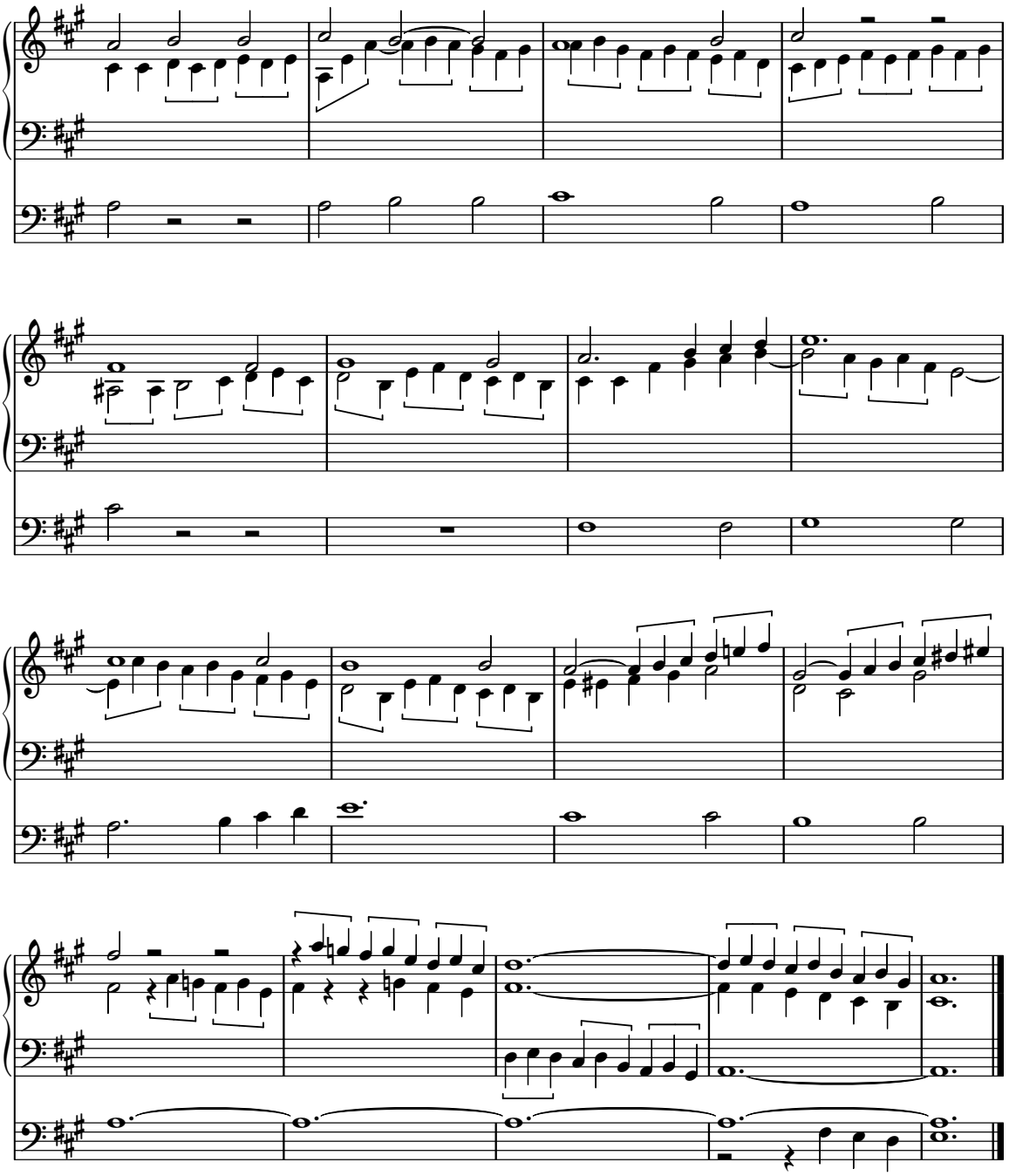

Ćwiczenie 71
Uzupełnij konstrukcję, harmonizując sopran w czterogłosie według zasad systemu dur-moll.

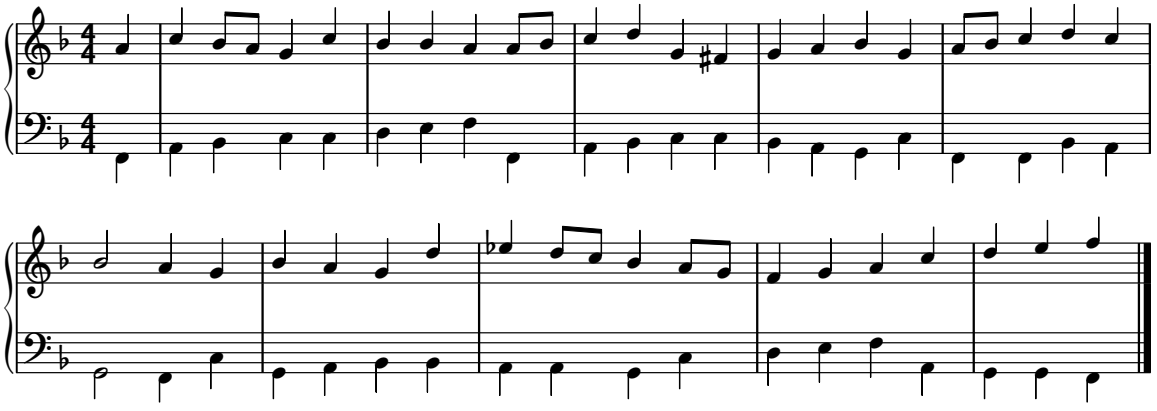

Ćwiczenie 72
Dokończ sfigurowaną linię melodyczną chorału *Christus, der ist mein Leben* [zob. przykład 105].

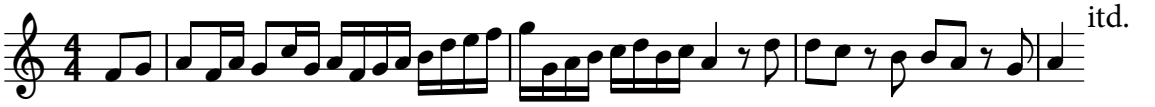

Ćwiczenie 73
Dokończ chorał *Herzlibster Jesu* w formie tria z głosem solowym w głosie najniższym (dialogowanie w górnych głosach).

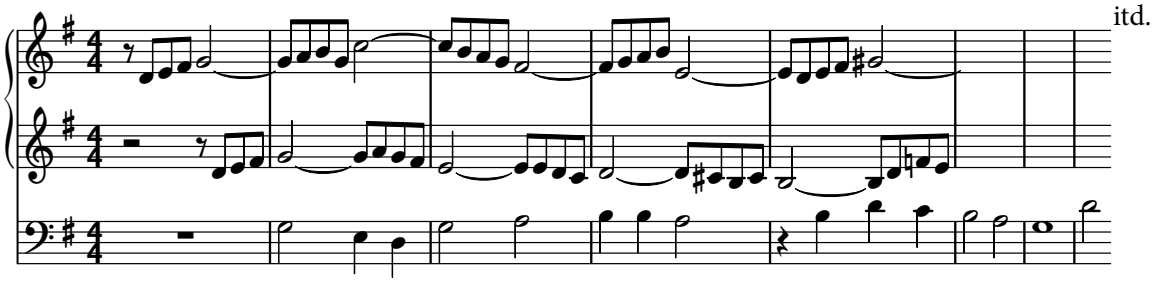

Ćwiczenie 74
Dokończ chorał *Herzlibster Jesu* z głosem solowym w tenorze i z kontrapunktem w szesnastkach w sopranie. Następnie zamień partie: w lewej ręce wykonaj kontrapunkt, a w prawej – głos solowy.

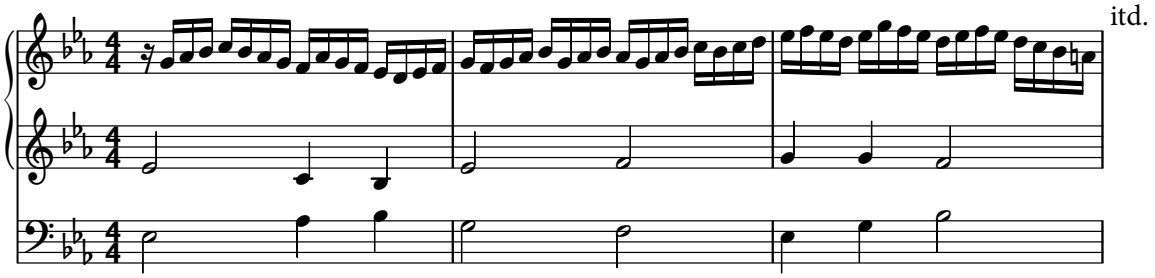

Ćwiczenie 75
Dokończ chorał *Herzlibster Jesu* z głosem solowym w sopranie i z kontrapunktem w triolach w tenorze. Następnie zamień partie: w lewej ręce wykonaj głos solowy, a w prawej – kontrapunkt.

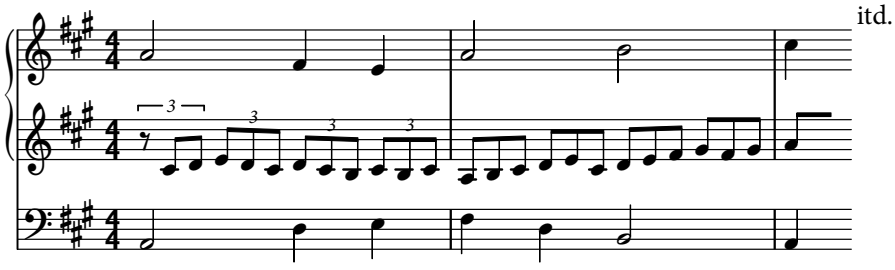

Ćwiczenie 76
Dokończ chorał *Nun komm, der Heiden Heiland* A. Knillera.

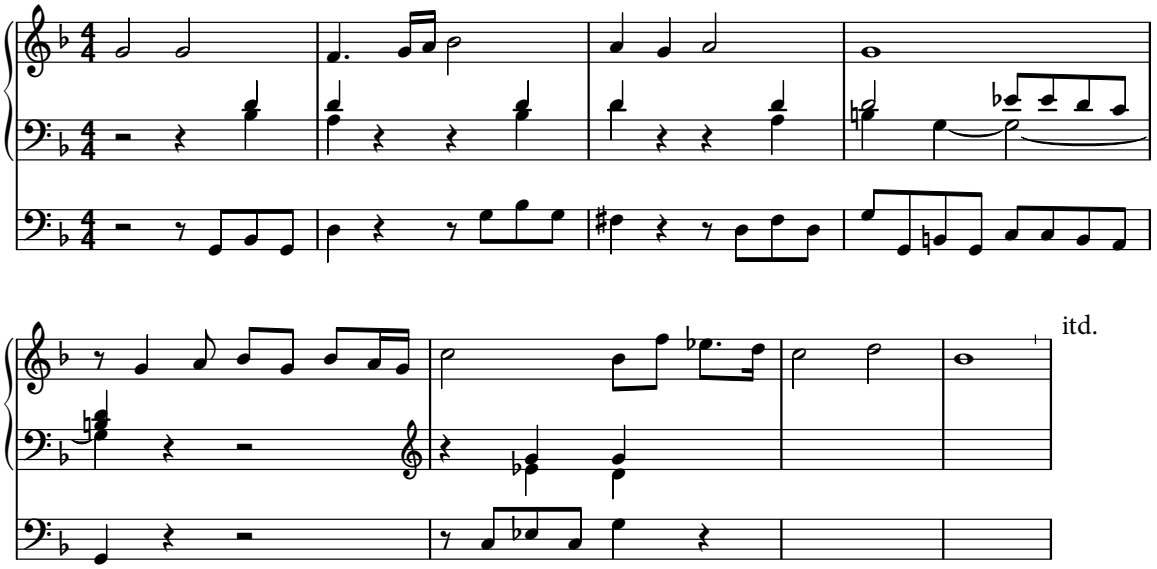

Ćwiczenie 77
Opracuj polskie pieśni kościelne z załącznika F, wykorzystując motywy z twórczości J.S. Bacha – na wzór przygrywek chorałowych z *Orgelbüchlein*. Poniżej przykładowe motywy kontrapunktujące do wykorzystania w improwizacji.

a)

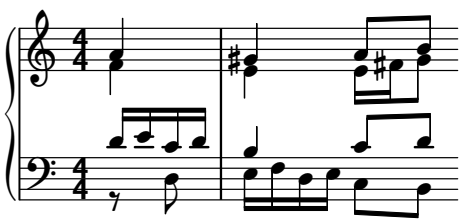

b)

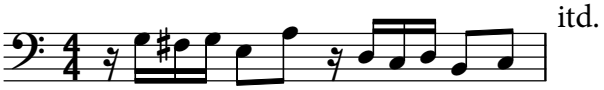

c)

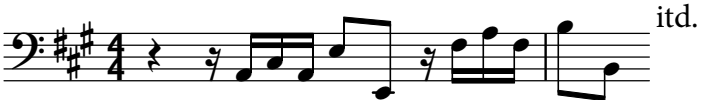

d)

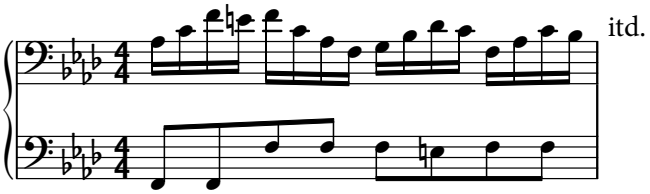

Ćwiczenie 78

Dokończ konstrukcje, kontynuując melodię pieśni *Witam Cię, witam*:

a) w figuracji szesnastkowej poruszającej się po rozłożonych sekstach, kwintach i tercjach,
b) w figuracji szesnastkowej oktawowej w prawej ręce z melodią w akordach w lewej ręce,
c) w figuracji opartej na rozłożonych trójdźwiękach lub czterodźwiękach,
d) w figuracji na pasażach czterodźwiękowych.

a)

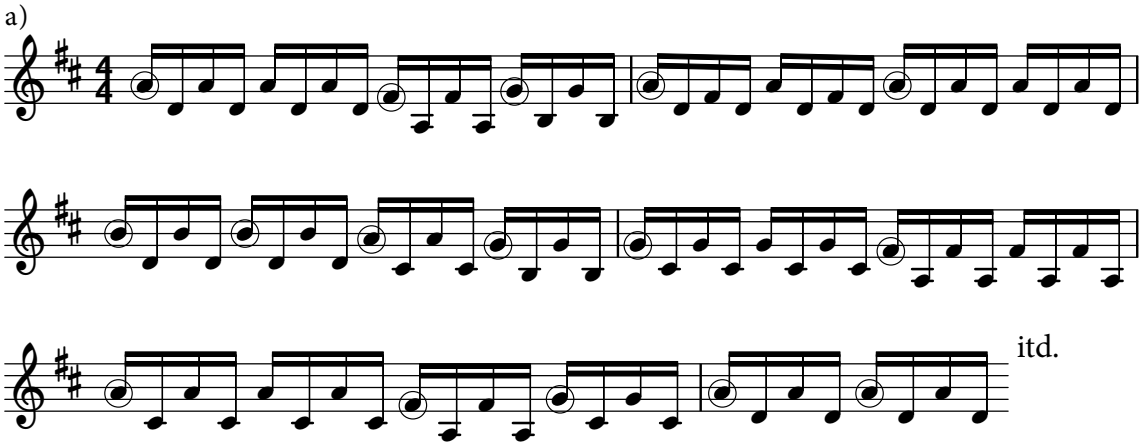

b)

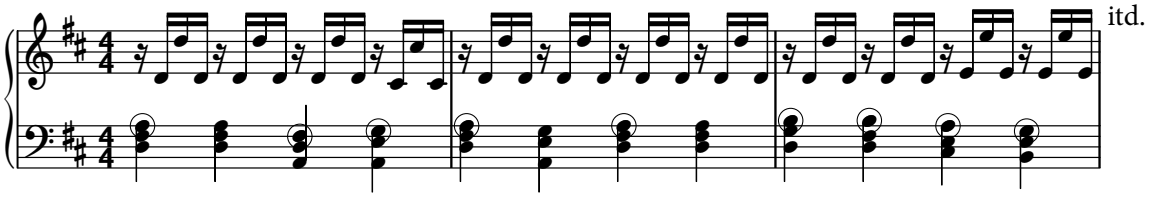

c)

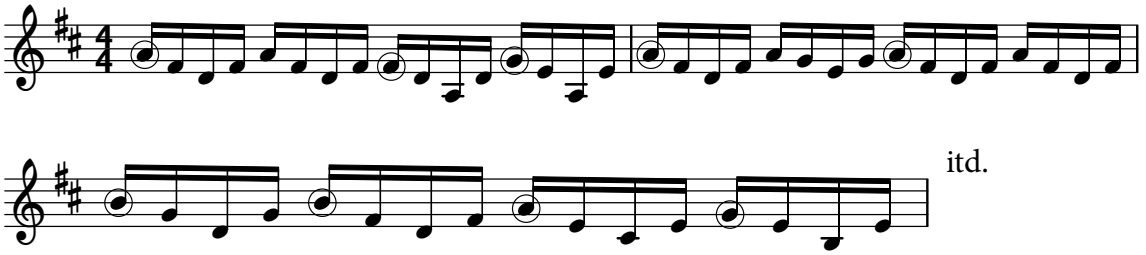

d)

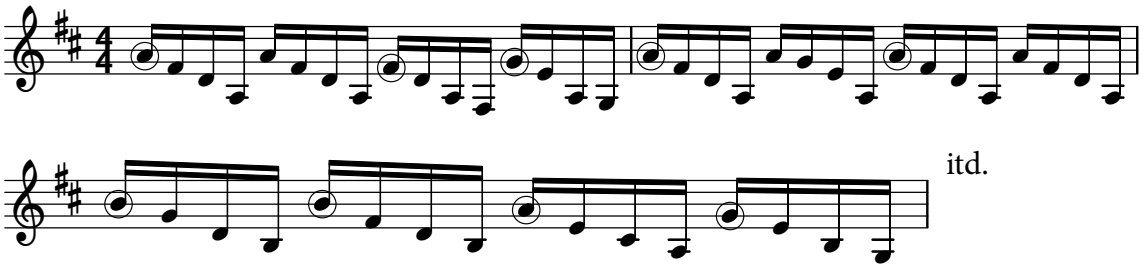

Ćwiczenie 79
Uzupełnij *Toccatę* J. Pachelbela w stylu kompozytora.

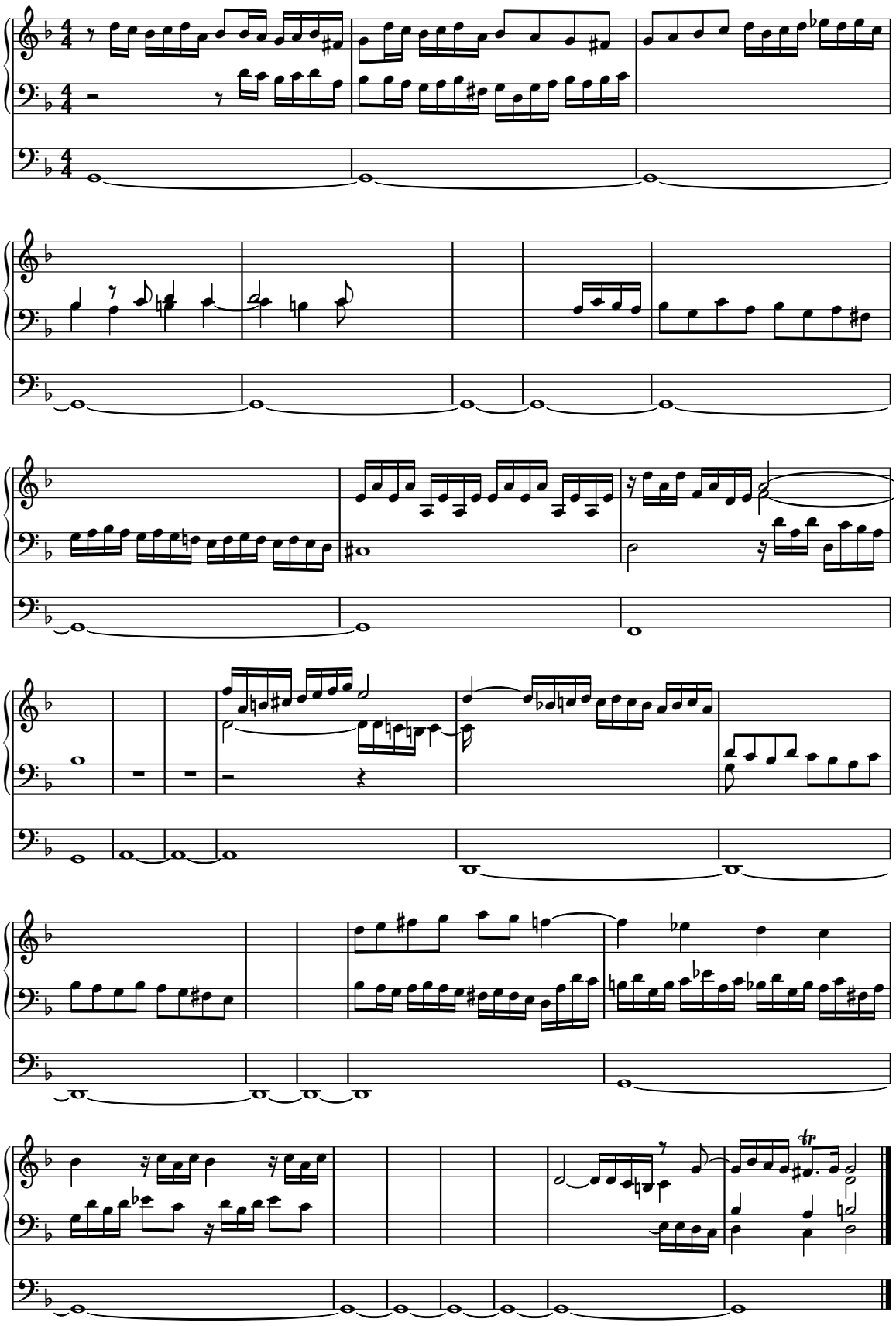

Ćwiczenie 80

Uzupełnij *Toccatę* J.E. Eberlina sekwencjami pochodów ukształtowanych za pomocą techniki imitacyjnej.

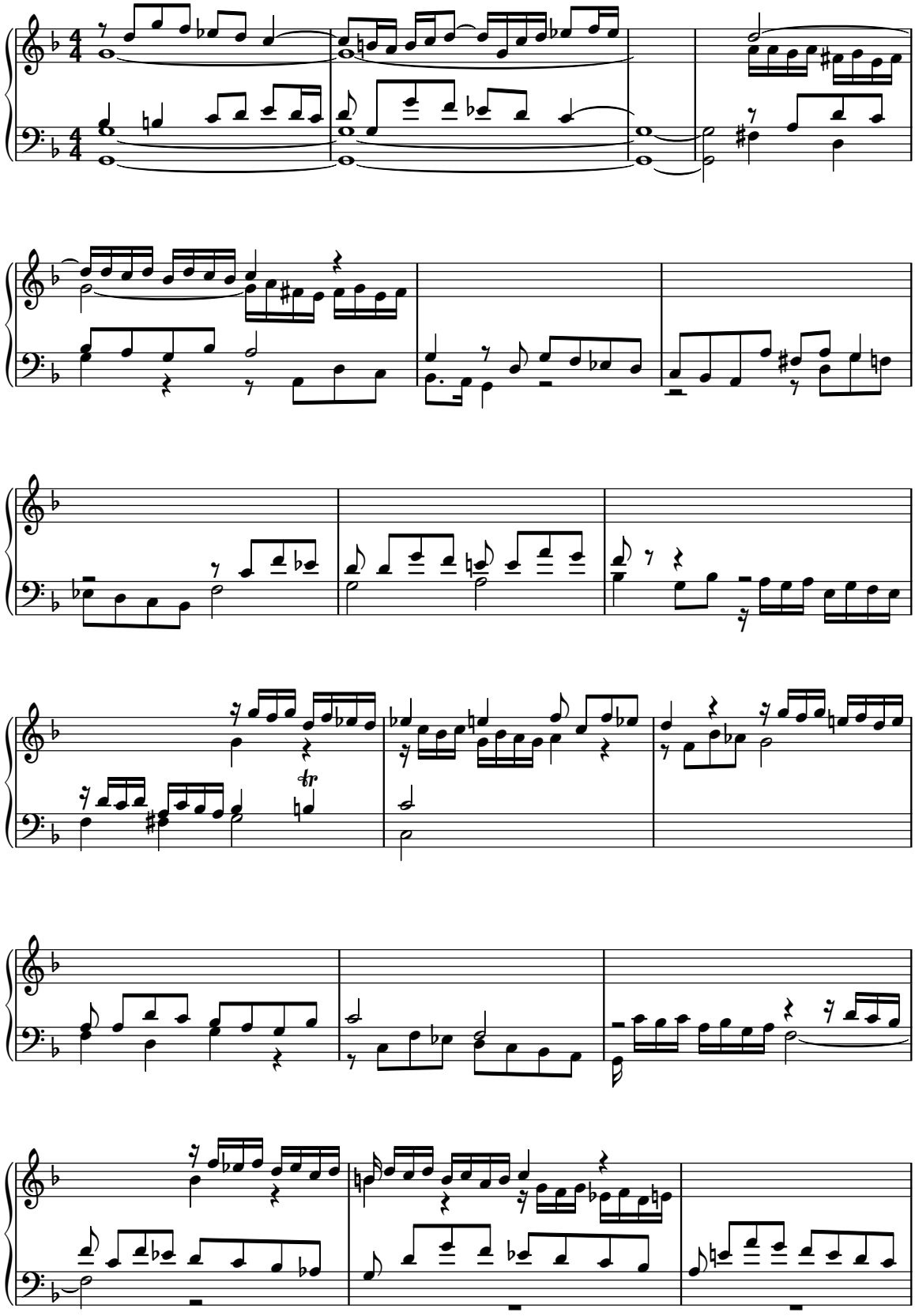

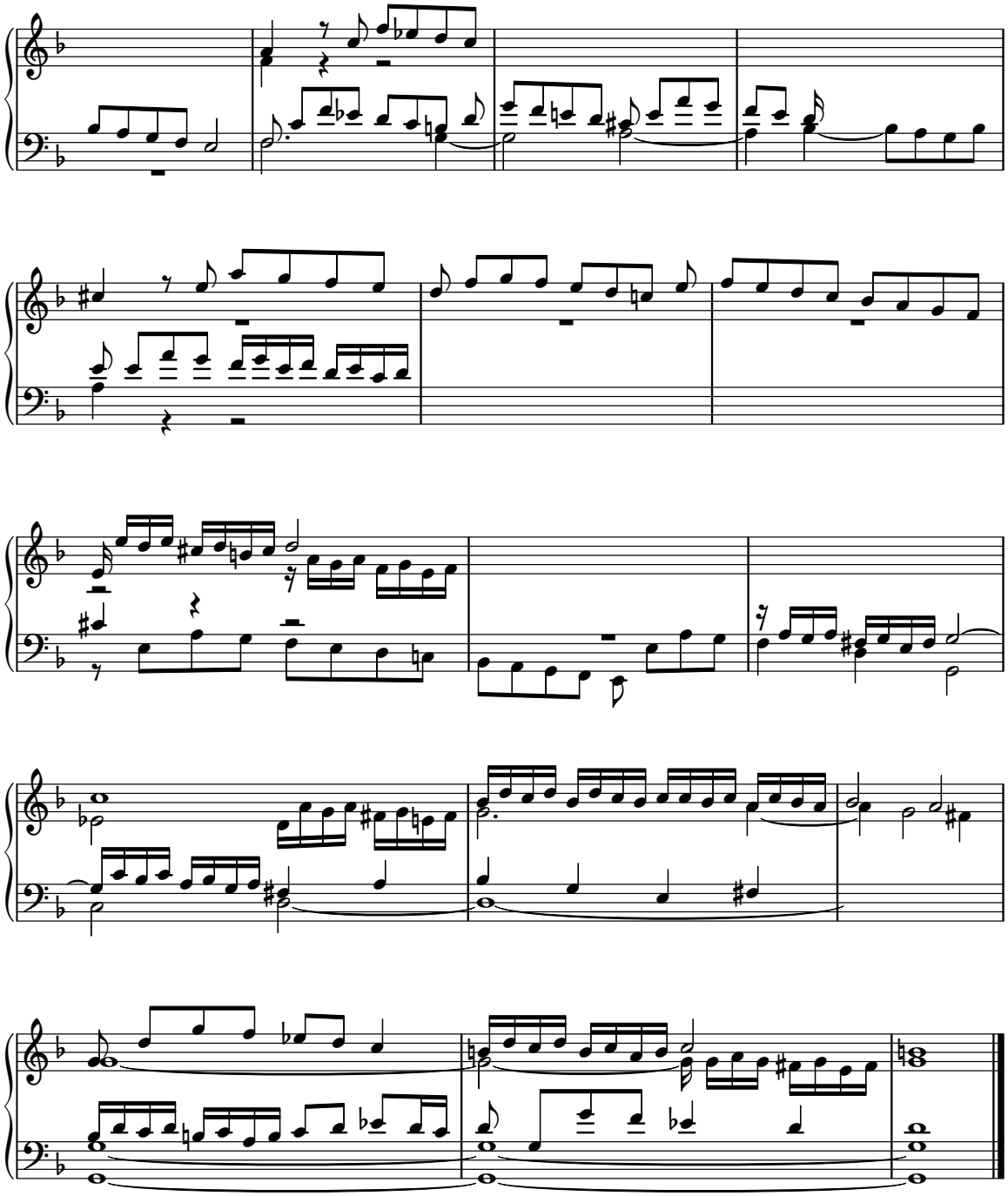

Ćwiczenie 81
Zaimprowizuj toccatę, wykorzystując w głosie najniższym tylko nuty stałe, pamiętając o tym, że w toccacie włoskiej (południowoniemieckiej) występuje szeregowanie różnorodnych pomysłów z dużą inwencją (snuciem motywicznym) i techniką imitacyjną naprzemiennie.

Ćwiczenie 82
Zaimprowizuj toccatę na wzór toccaty z przykładu 77 na temat jednej z polskich pieśni z załącznika F.

Ćwiczenie 83
Uzupełnij *Plainchant* z *Messe pour les paroisses* F. Couperina, wypełniając dwa górne głosy. Melodia chorału znajduje się w tenorze.

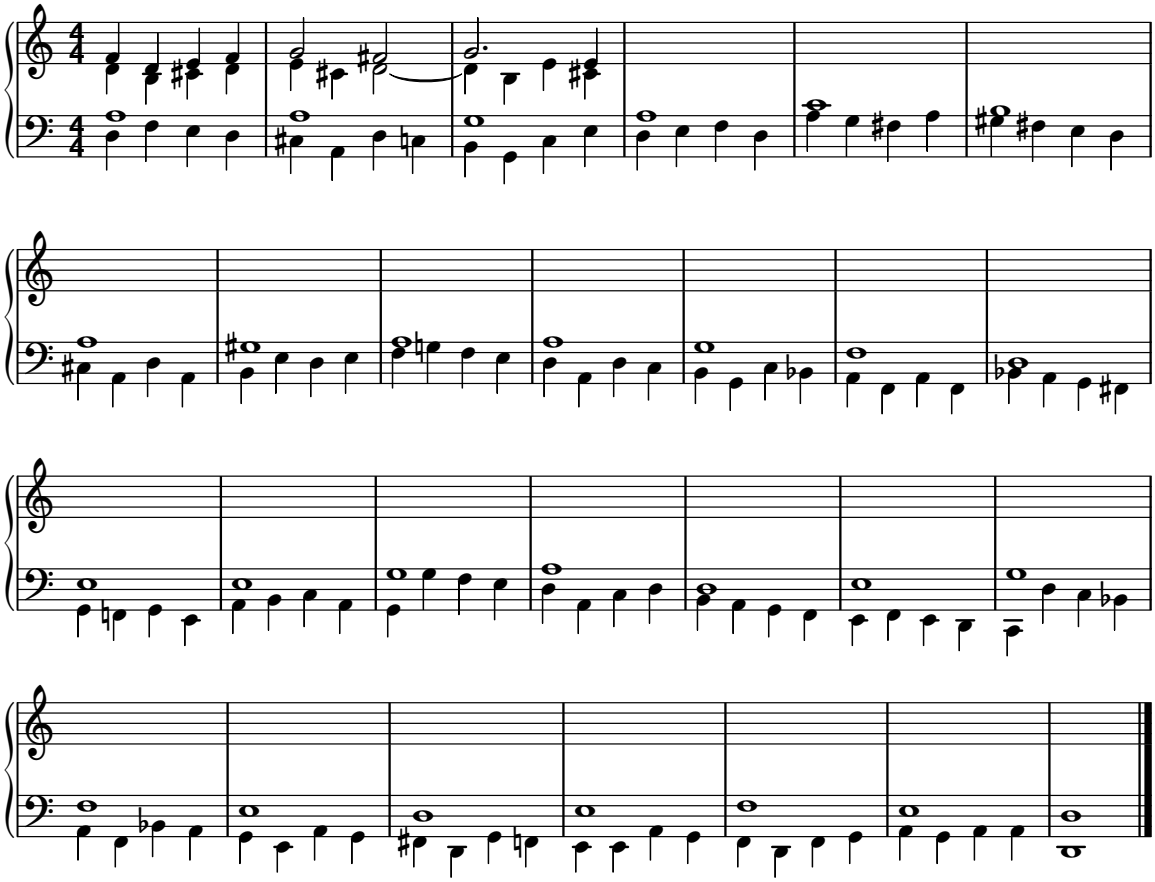

Ćwiczenie 84
Uzupełnij *Plainchant* z *Messe pour les paroisses* F. Couperina, wypełniając dwa górne głosy. Melodia chorału znajduje się w basie.

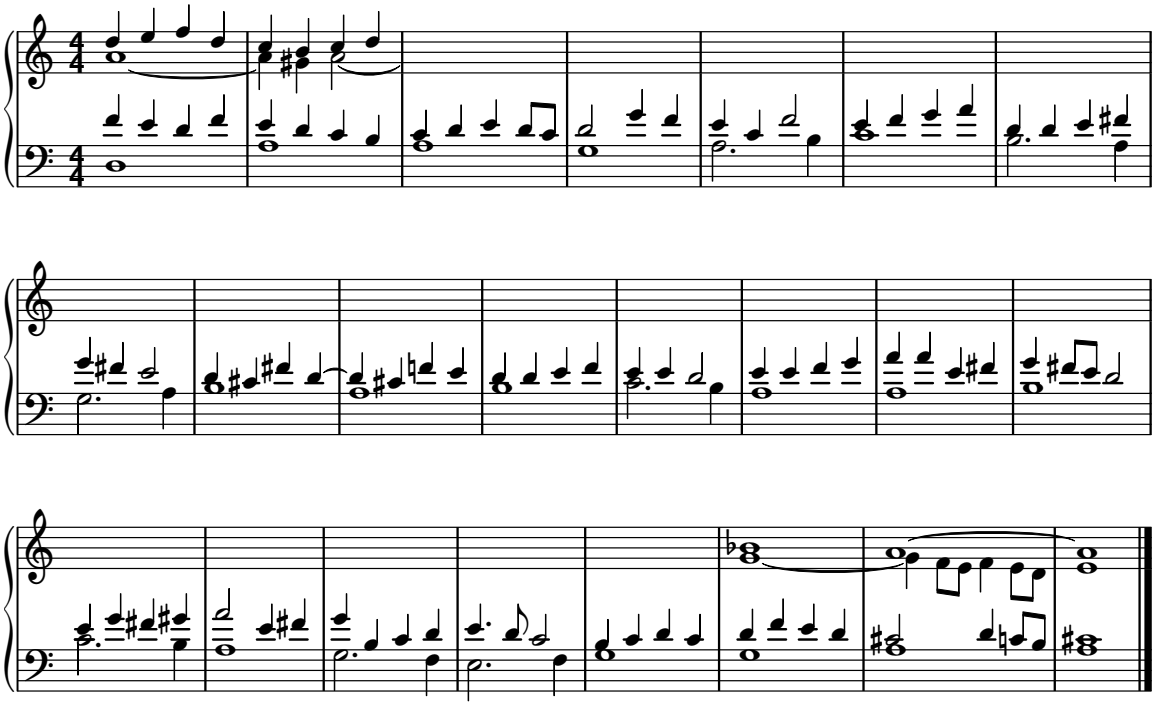

Ćwiczenie 85
Uzupełnij *Plein jeu* z *Pièces d'orgue* L. Marchanda.

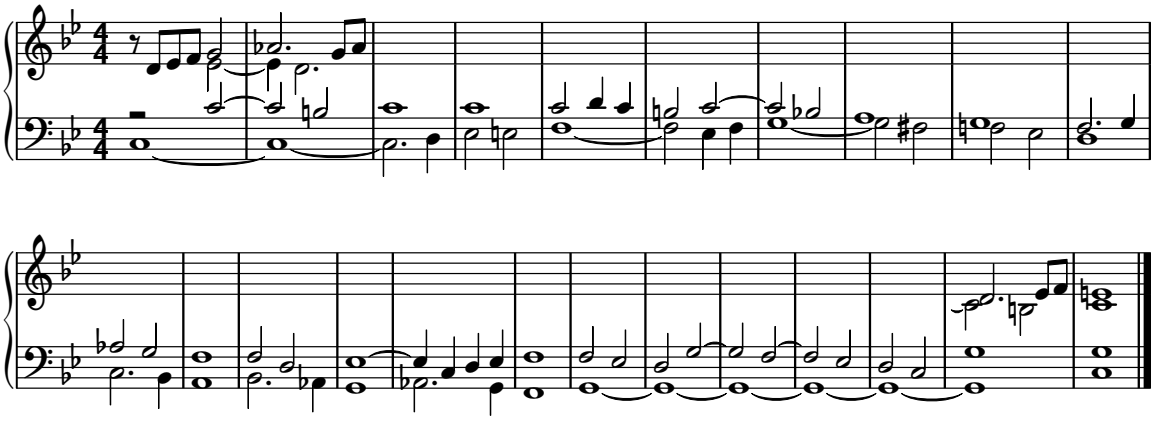

Ćwiczenie 86
Uzupełnij *Petit plein jeu* z *Pièces d'orgue* J.A. Guilaina.

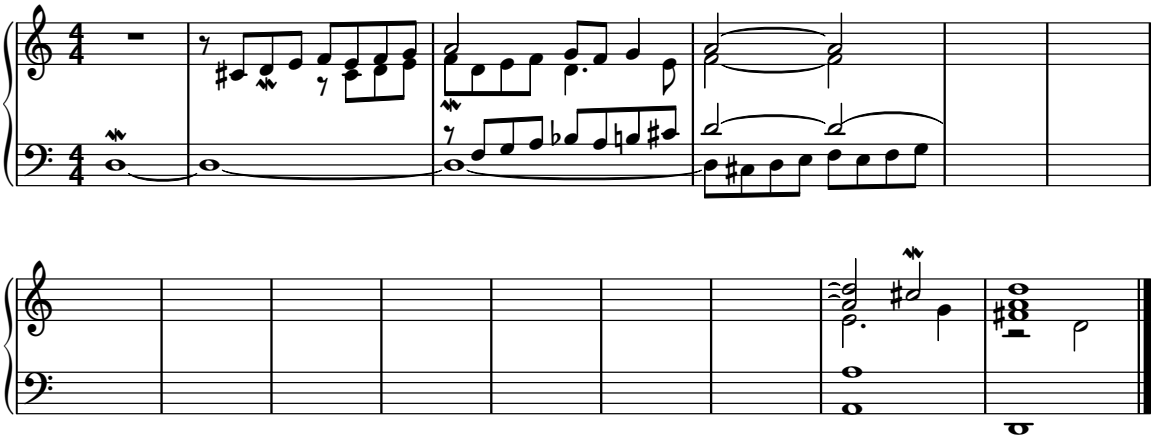

Ćwiczenie 87
Przeanalizuj zwroty melodyczno-rytmiczne typowe dla realizacji basse de trompette w przykładach 80 i 82. Przetransponuj je do innych tonacji w ramach ćwiczeń wstępnych do realizacji basse de trompette.

Ćwiczenie 88
Dokończ harmonizację pieśni *Bądźże pozdrowiona* w dwugłosie i na tej podstawie stwórz basse de trompette.

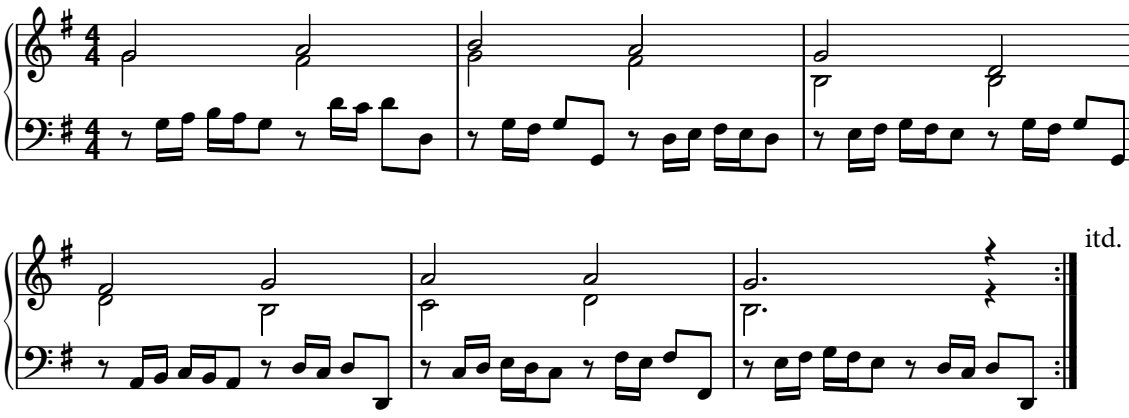

Ćwiczenie 89

Uzupełnij *Basse de trompette* z *Pièces d'orgue* L. Marchanda, które jest połączeniem (dialogiem) dwóch form: récit de tierce i basse de trompette.

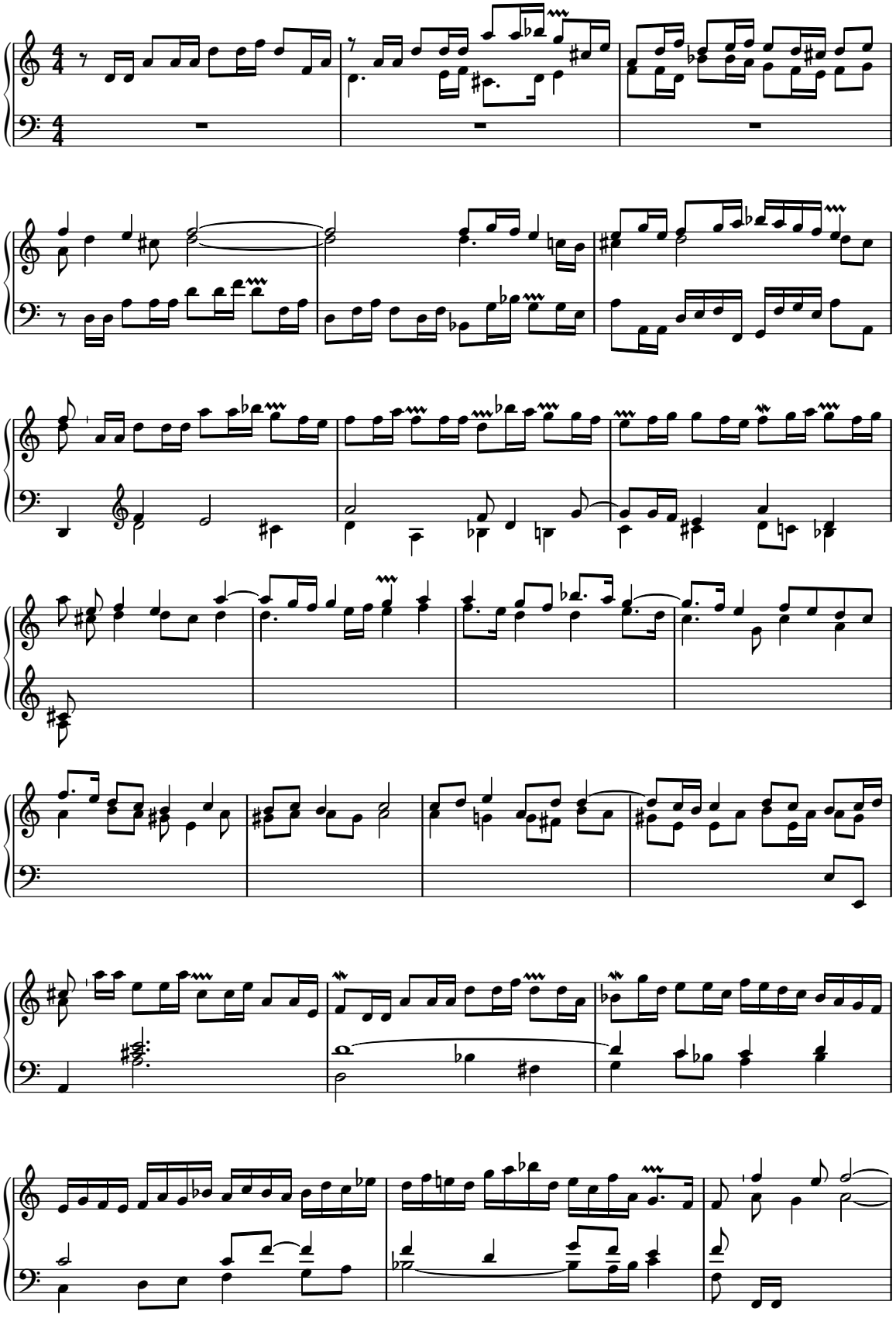

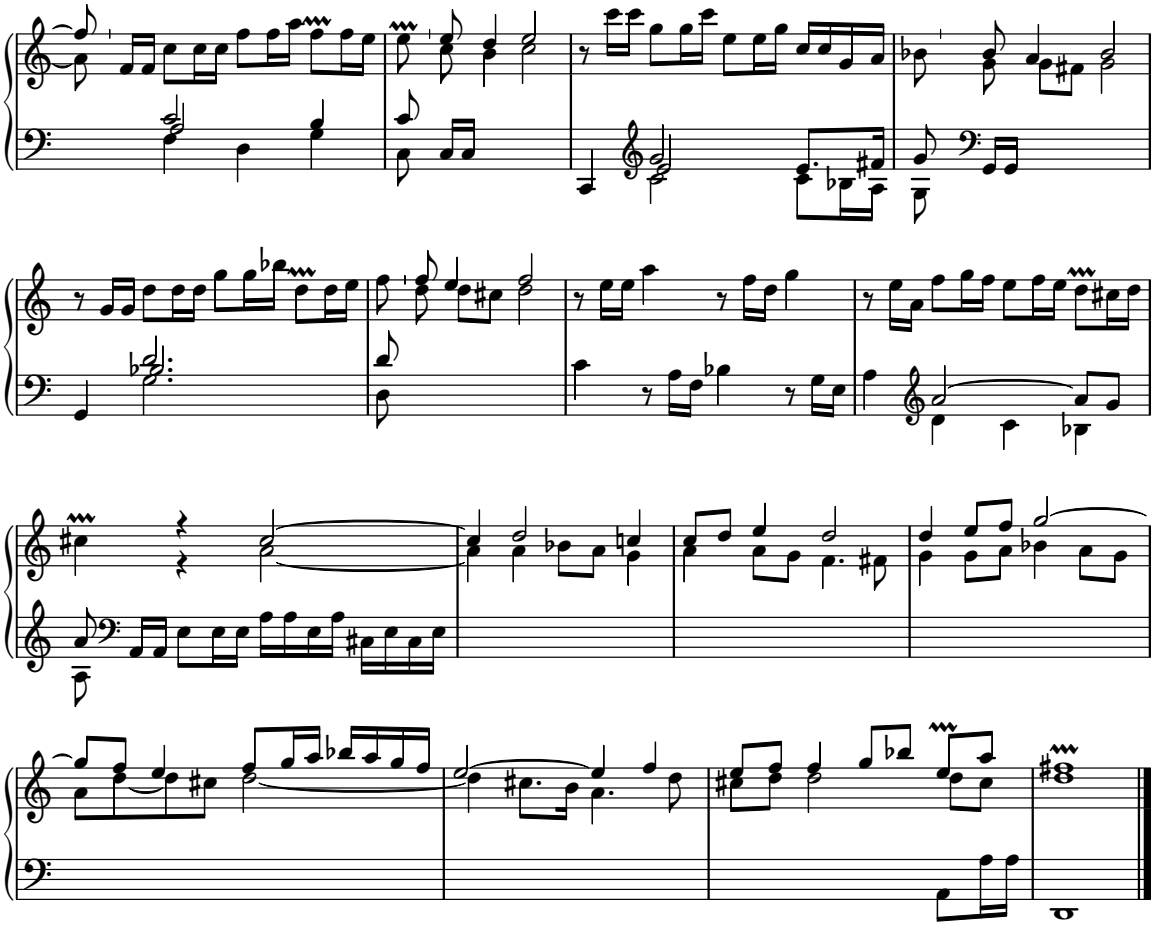

Ćwiczenie 90

Uzupełnij i zaimprowizuj konstrukcję na wzór *Cromorne en taille* z *I mszy* F. Couperina. Do wykonania użyj następującego zestawu głosów: pos.: cromorne 8'; gd orgue: bourdon 8'; pedal: flûte 8'.

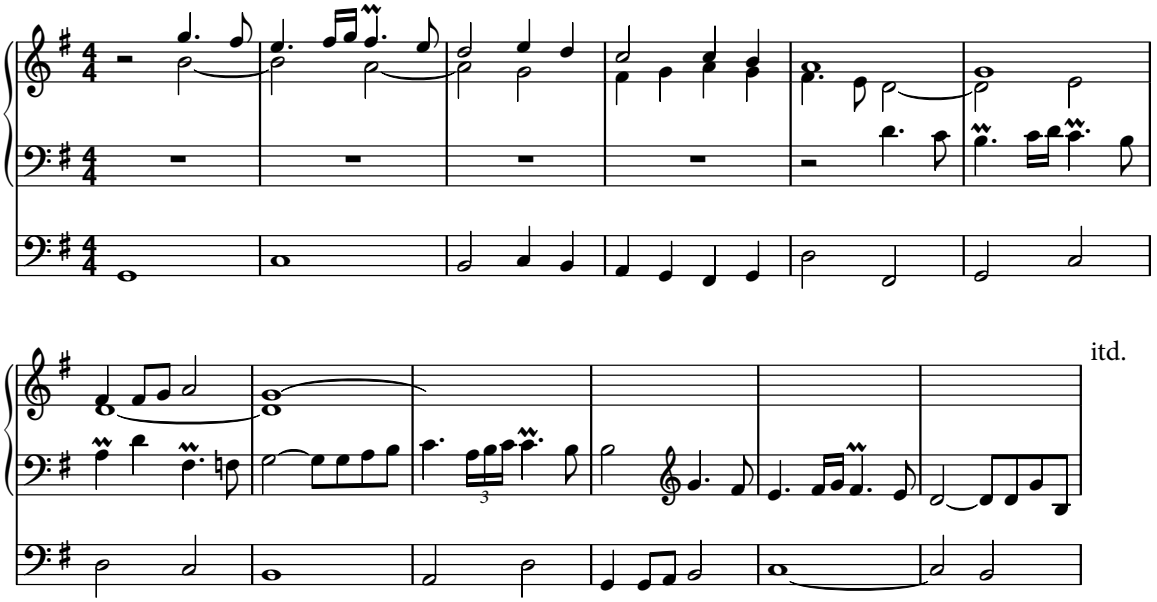

Ćwiczenie 91

Zaimprowizuj głos solowy w tenorze z rejestrem tercji na podstawie *Tierce en taille* z *Pièces d'orgue* J.A. Guilaina.

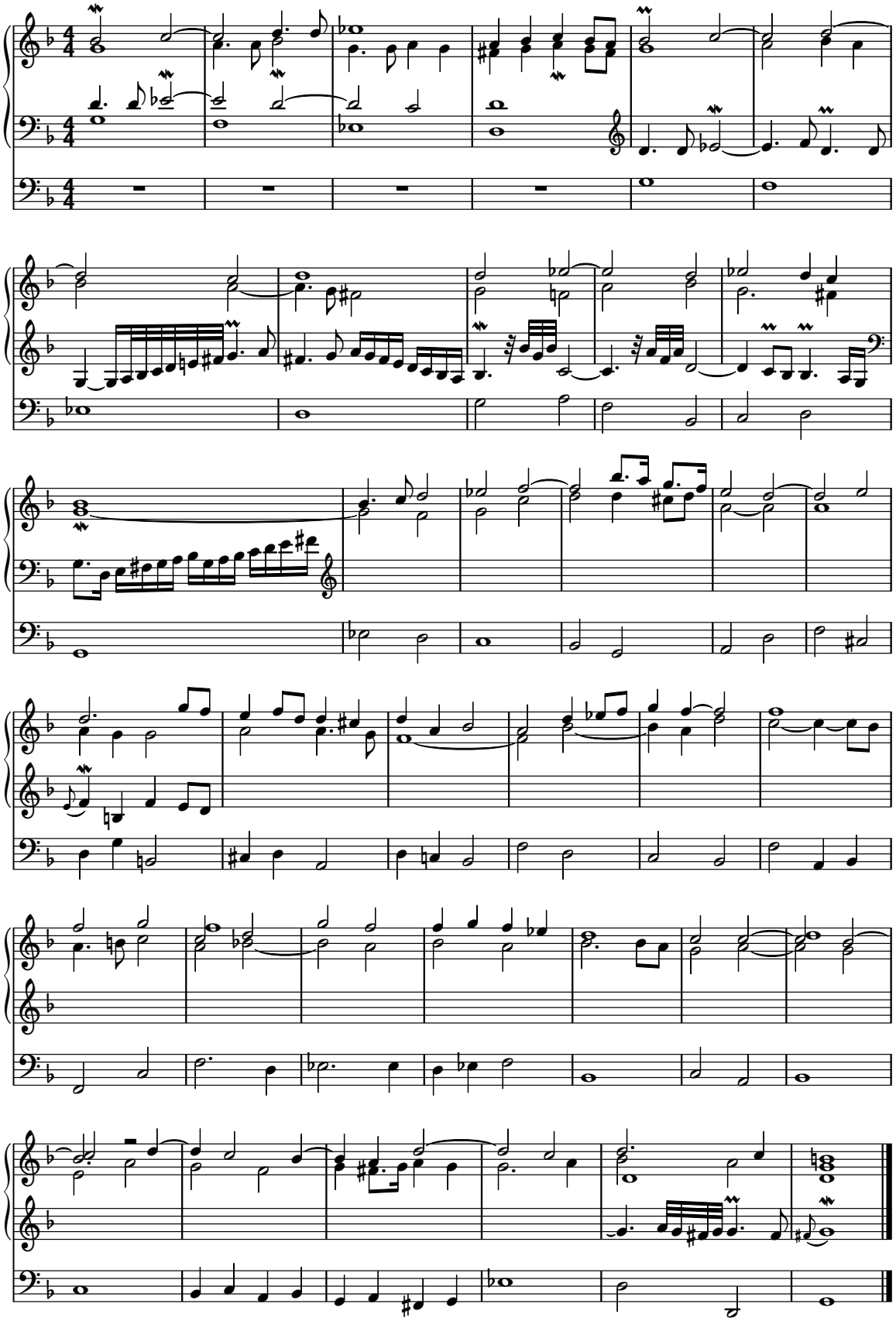

Ćwiczenie 92

Uzupełnij *Tierce en taille* z *Messe pour les paroisses* F. Couperina. Do wykonania użyj następującego zestawu głosów: gd orgue: bourdon; récit: cornet; pedal: flûte 8’.

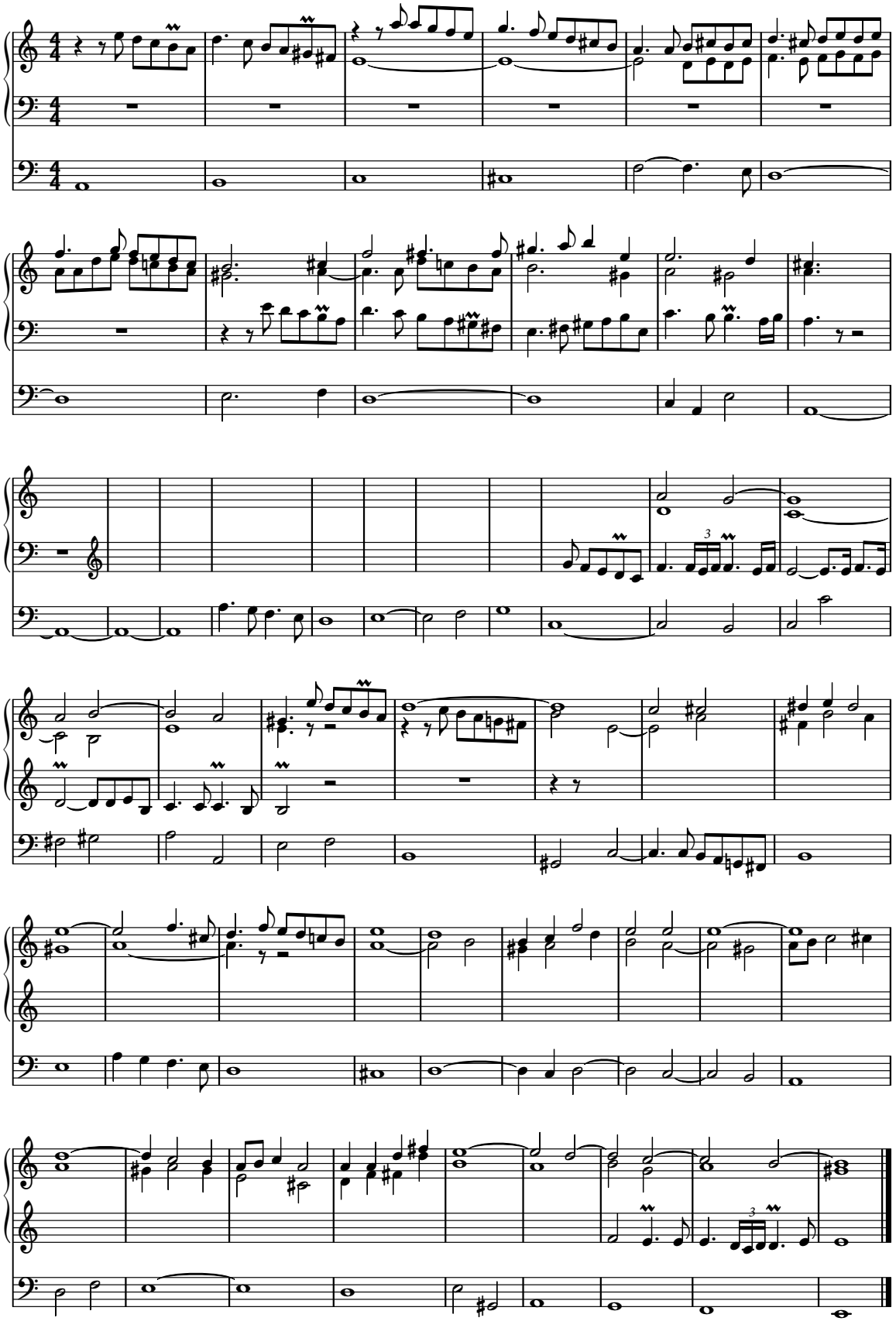

Ćwiczenie 93
Uzupełnij *Cromorne en taille* z *Pièces d'orgue* J.A. Guilaina.

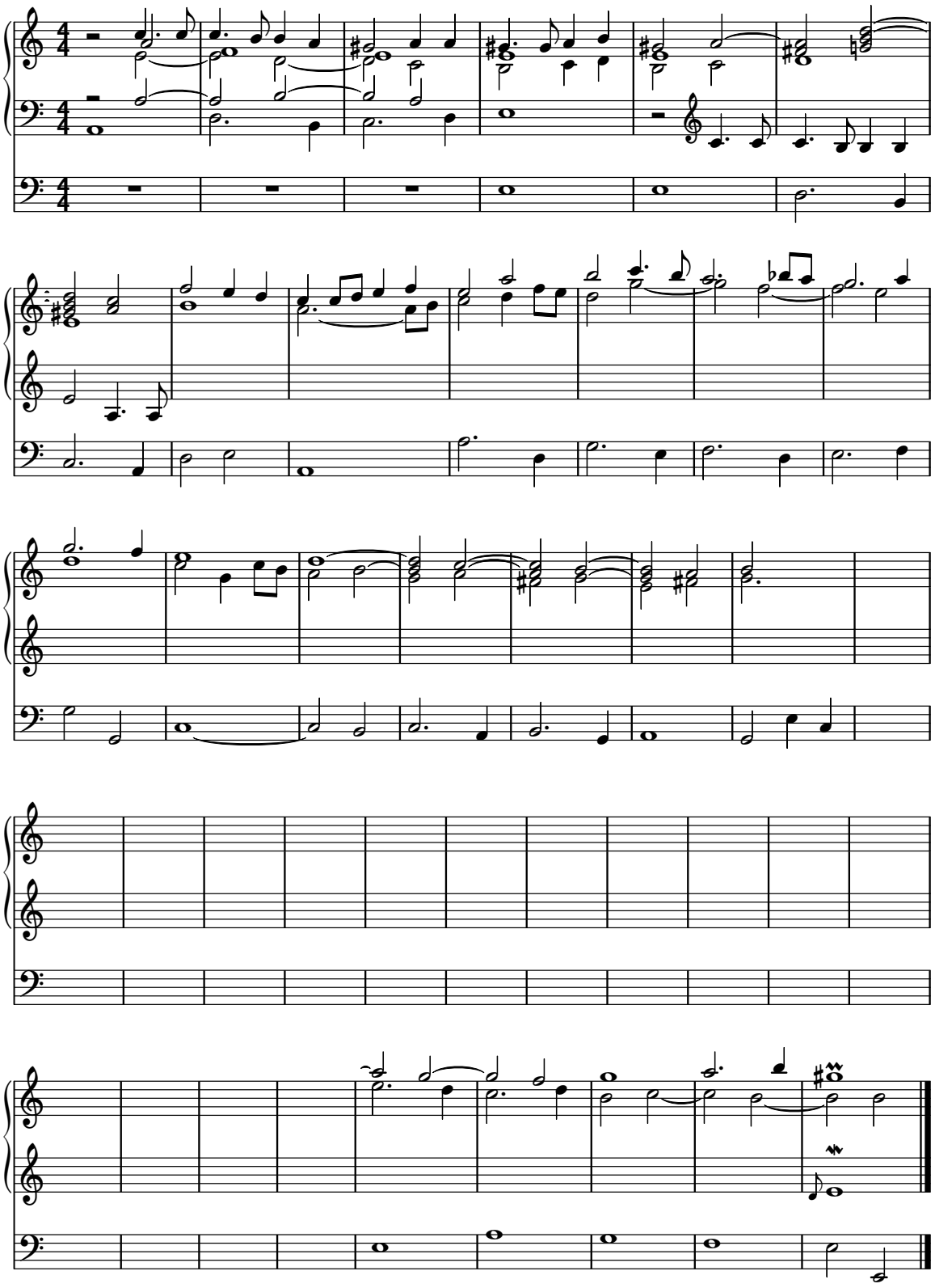

Ćwiczenie 94
Uzupełnij *Fugę* z *Messe pour les paroisses* F. Couperina. Do wykonania użyj cromorne.

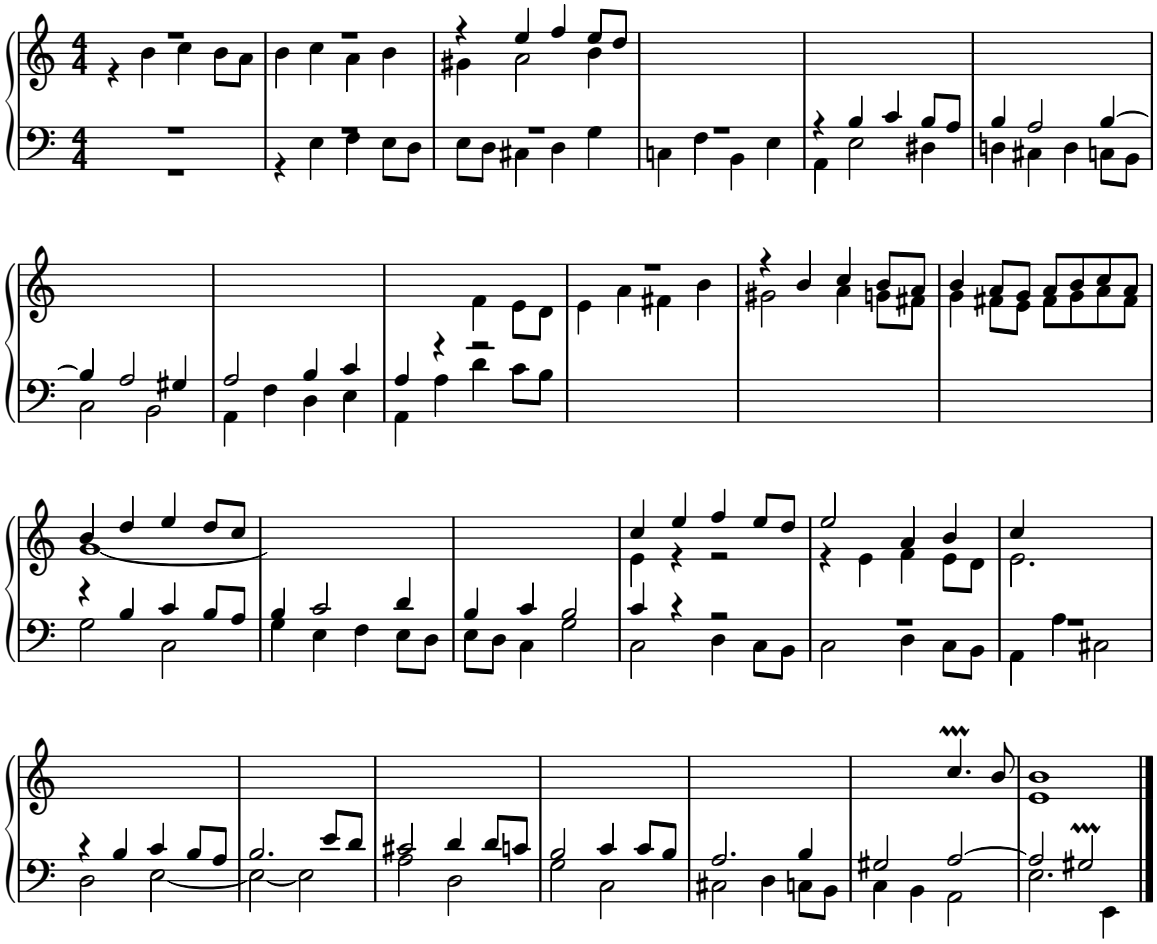

Ćwiczenie 95

Uzupełnij *Duo* z *Pièces d'orgue* L. Marchanda. Do wykonania użyj kornetu (dla prawej reki) i trompette lub cromorne (dla lewej ręki).

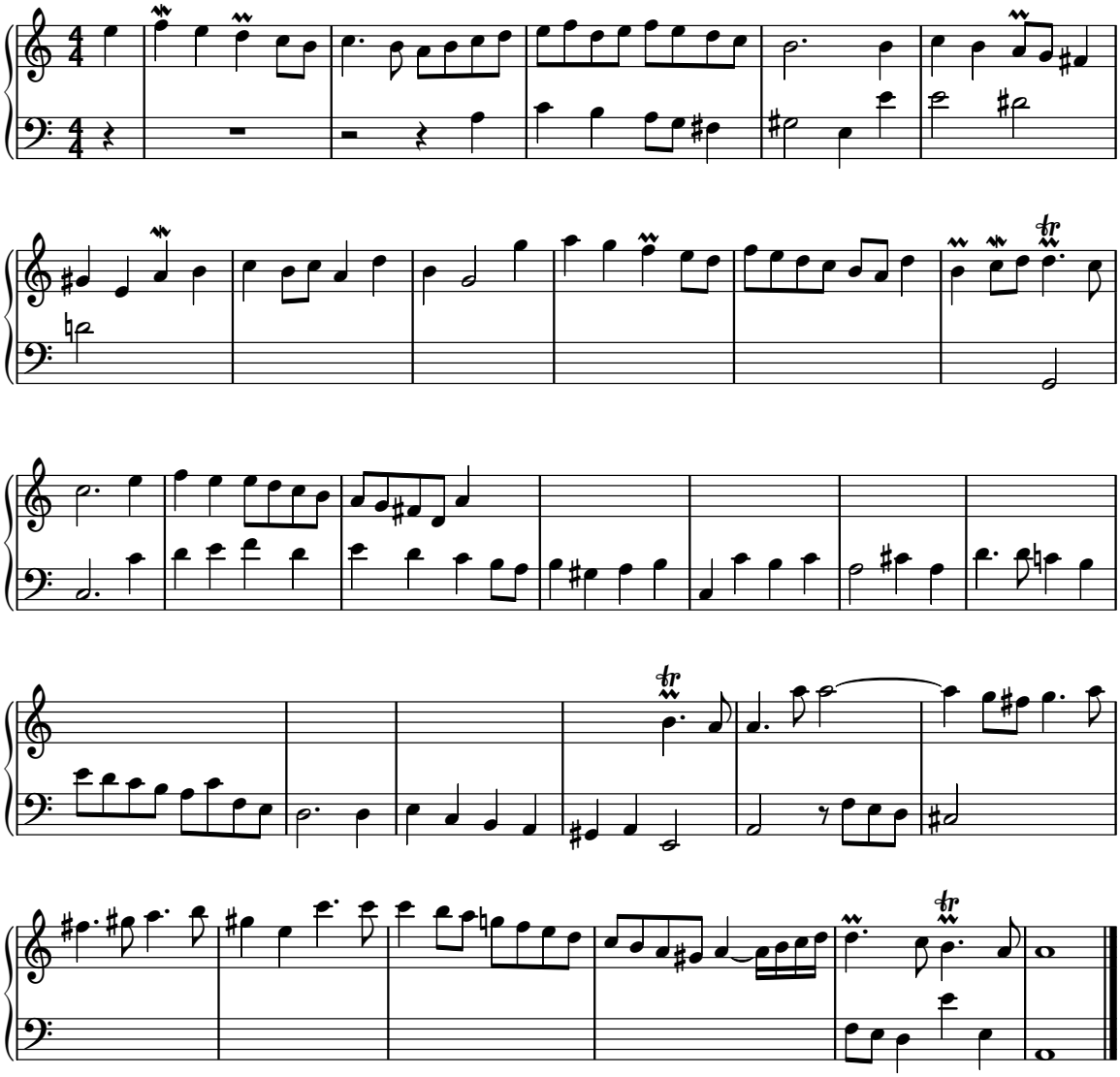

Ćwiczenie 96
Uzupełnij *Duo* z *Pièces d'orgue* J.A. Guilaina.

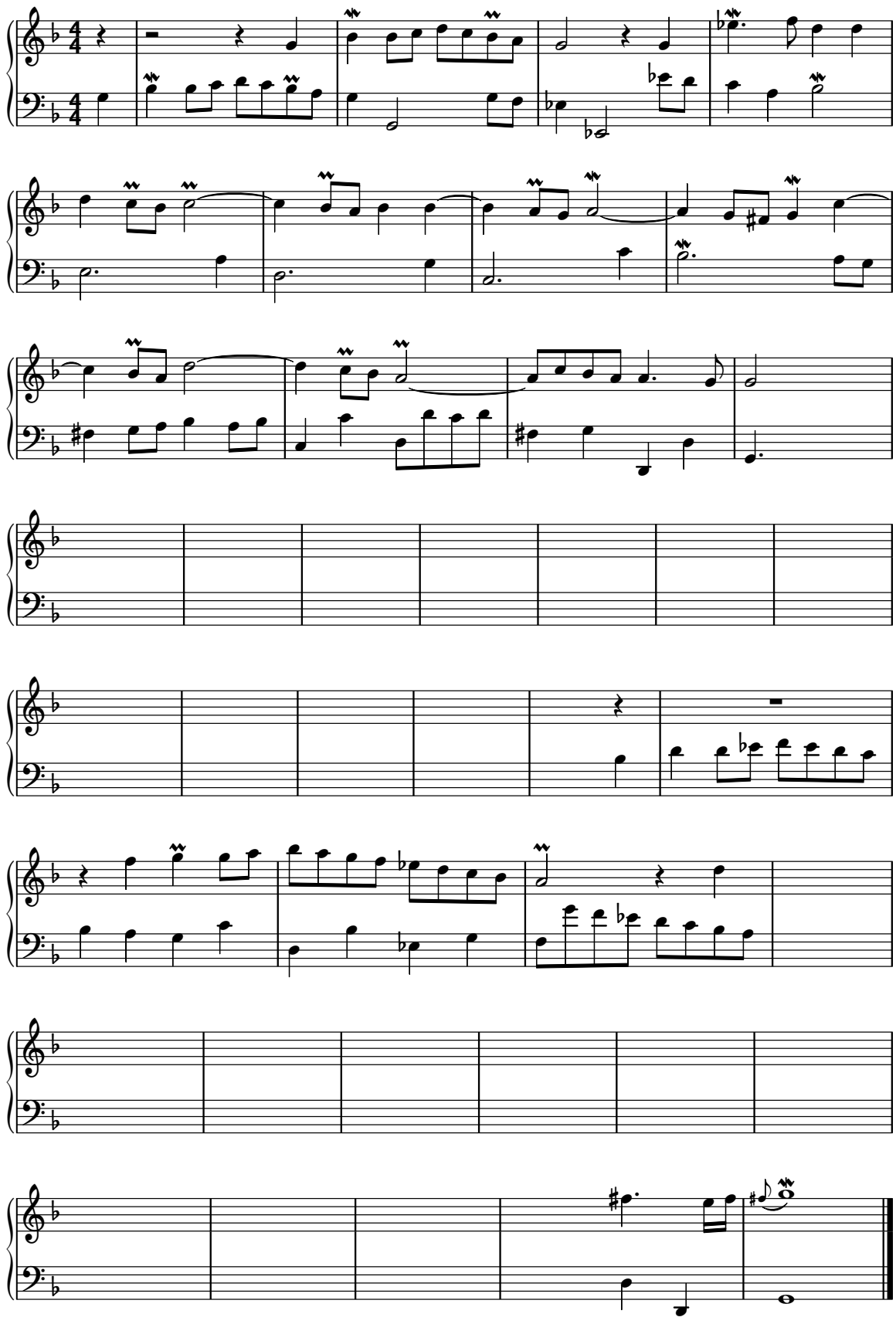

Ćwiczenie 97
Uzupełnij *Duo* z *Pièces d'orgue* L. Marchanda.

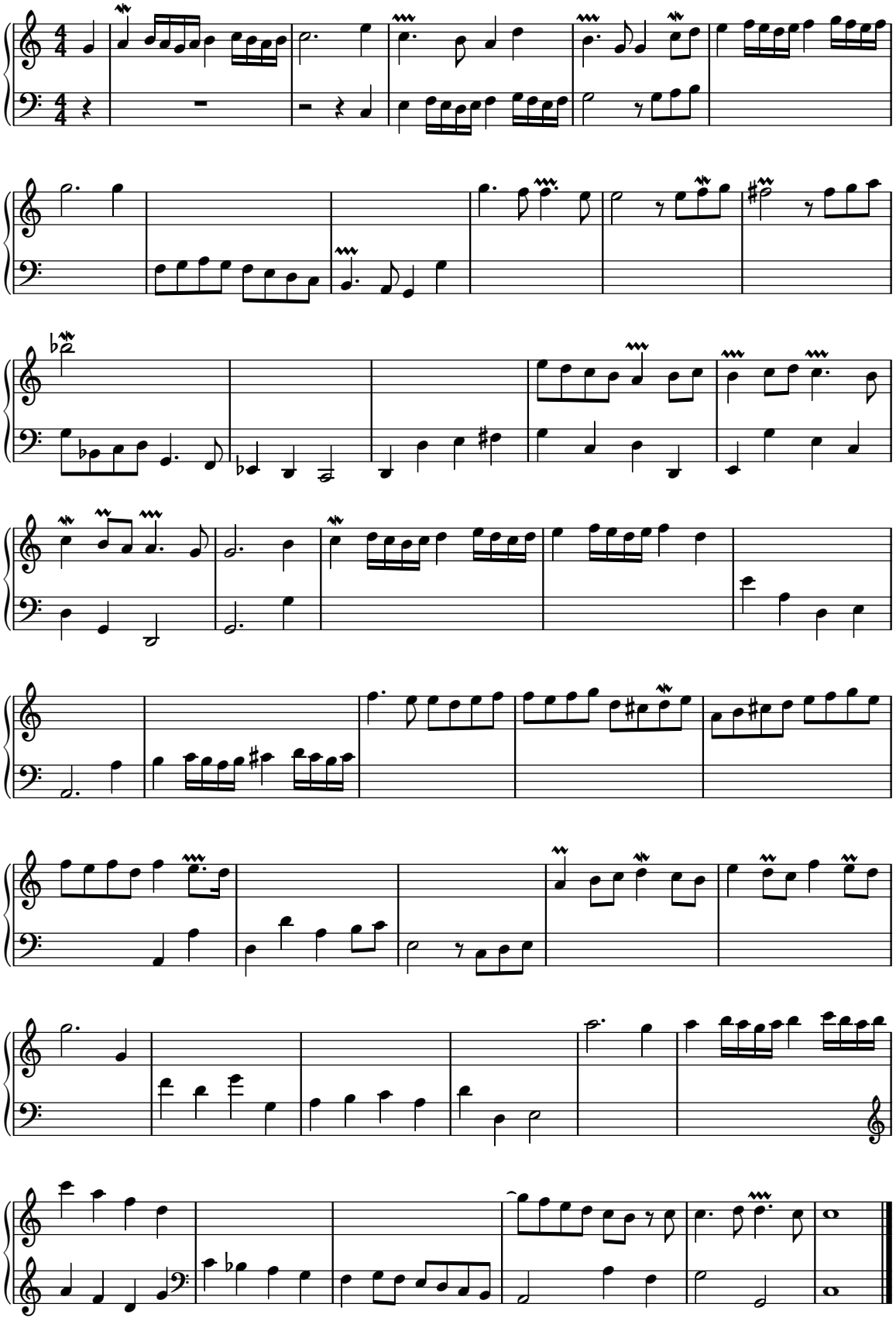

Ćwiczenie 98
Uzupełnij *Duo* z *Pièces d'orgue pour le Magnificat* J.A. Guilaina.

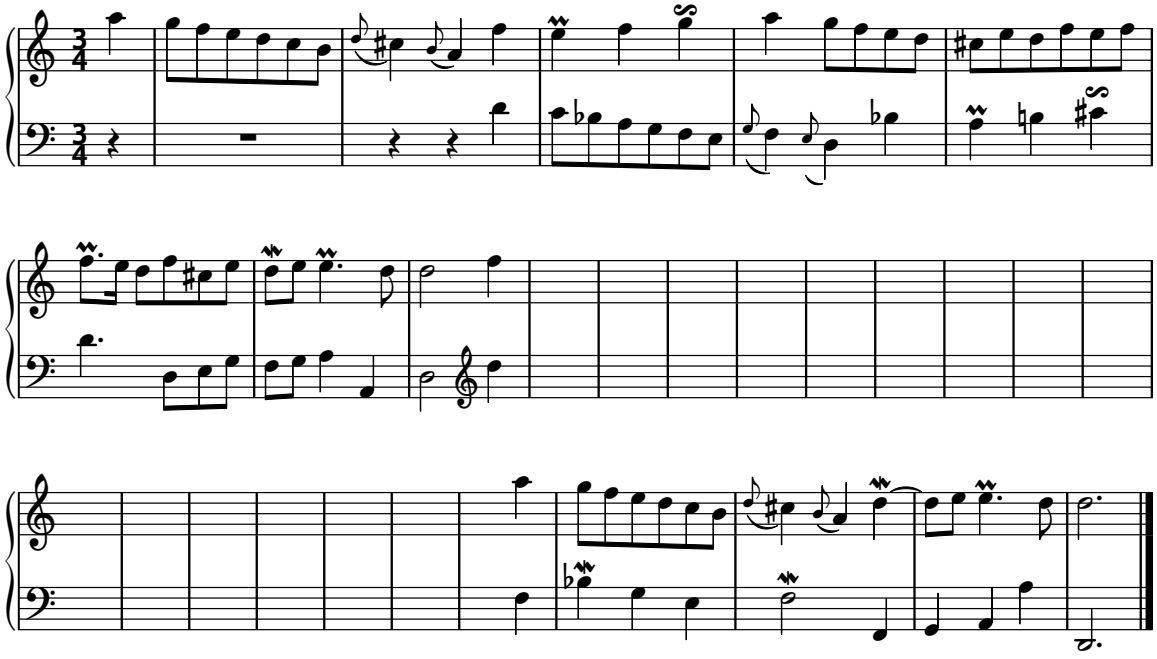

Ćwiczenie 99
Uzupełnij *Récit* z *Pièces d'orgue* L. Marchanda.

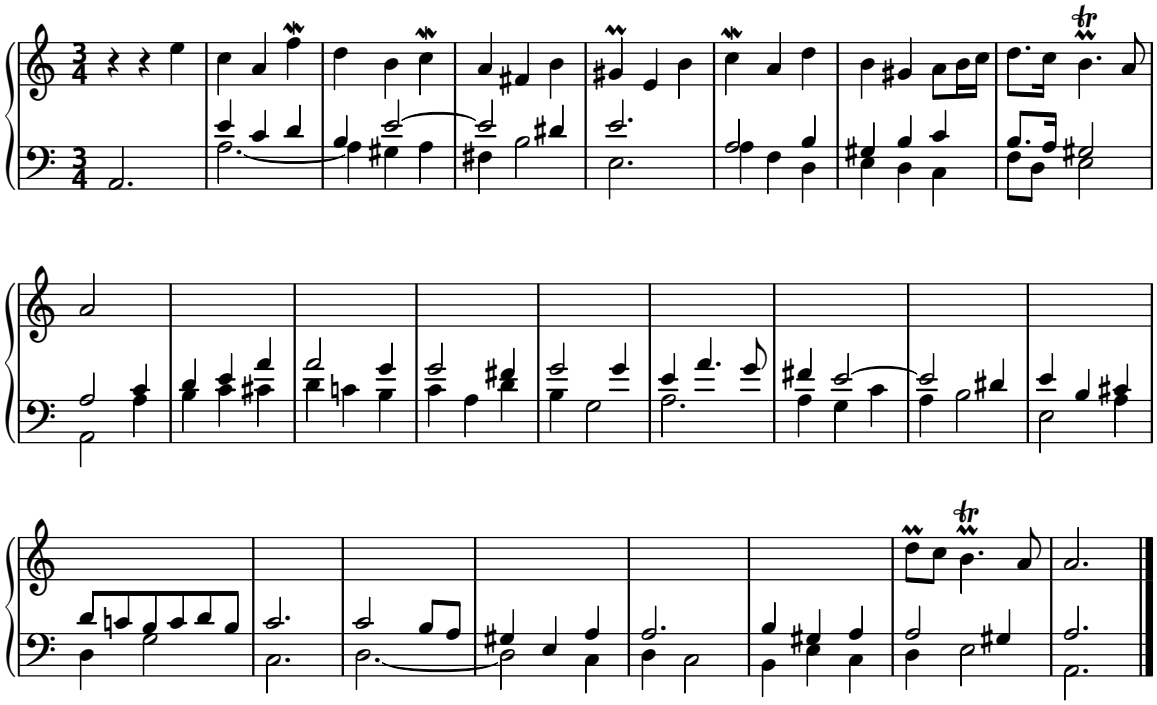

Ćwiczenie 100
Uzupełnij *Récit de tierce* z *I Mszy* F. Couperina, a następnie na podstawie tego utworu zaimprowizuj część suity z głosem solowym opartym na zestawie kornetu.

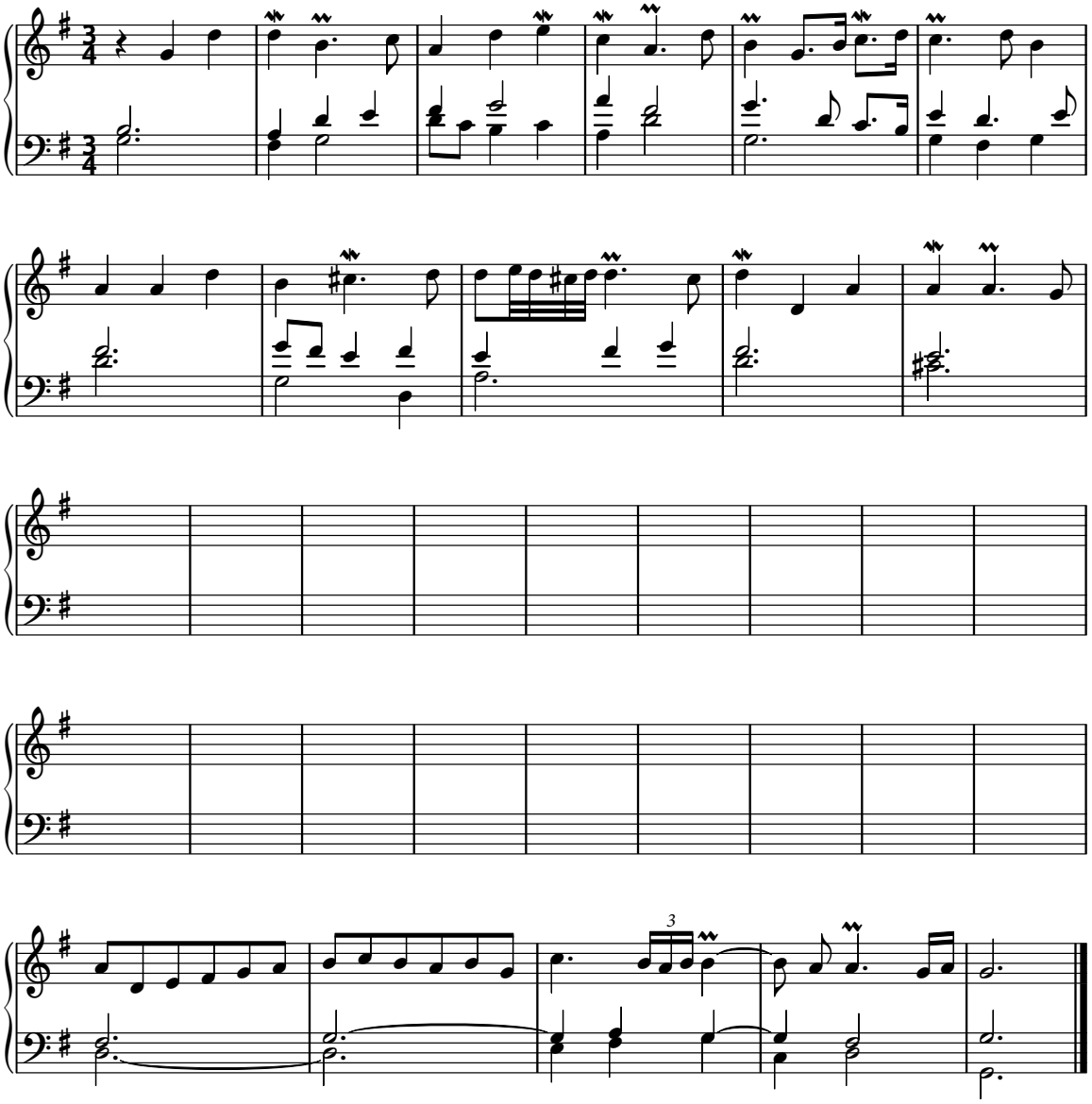

Ćwiczenie 101
Dokończ *Récit* z *Pièces d'orgue* J.A. Guilaina.

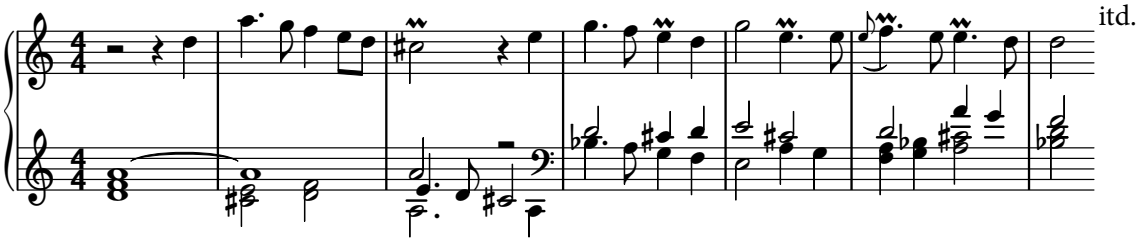

Ćwiczenie 102
Wykonaj całą suitę francuską, w tym części wymagane do minimum programowego, np.: *Plein Jeu*, *Duo*, *Basse de Trompette* (lub *Basse de Cromorne*), *Tierce en Taille*, *Flûte*, *Récit de Nasard*, *Grand Jeu*.

Ćwiczenie 103
Zaimprowizuj przygrywkę chorałową z użyciem środków imitacyjnych i bogatej harmonii z dźwiękami chromatycznymi i opóźniającymi.

Ćwiczenie 104
Przetranskrybuj na organy (z wersji na fortepian) kolędę *Anioł pasterzom mówił* W. Burkatha z użyciem partii basu granej na klawiaturze nożnej.

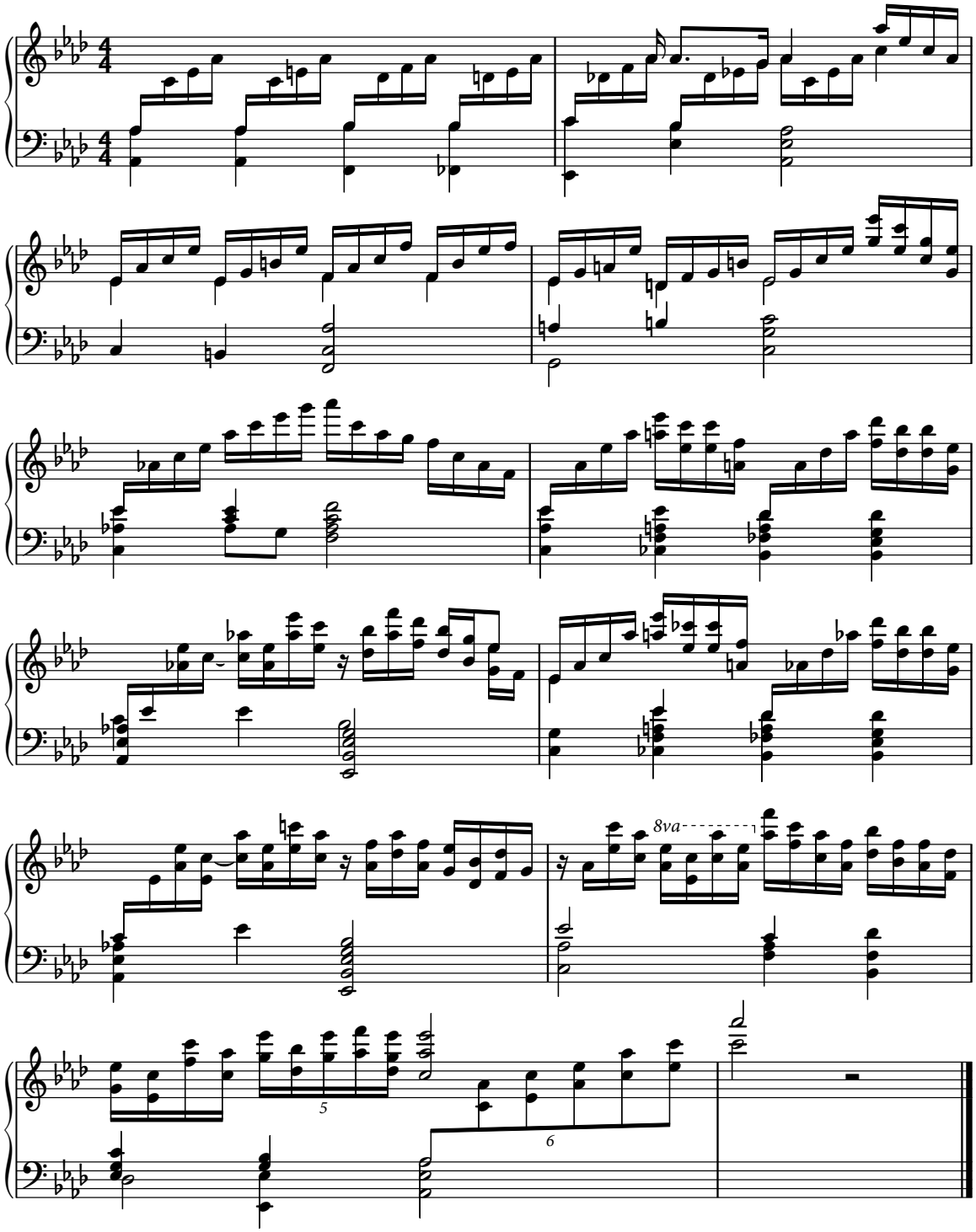

Ćwiczenie 105
Uzupełnij toccatę w stylu północnoniemieckim, wykorzystując podany rytm.

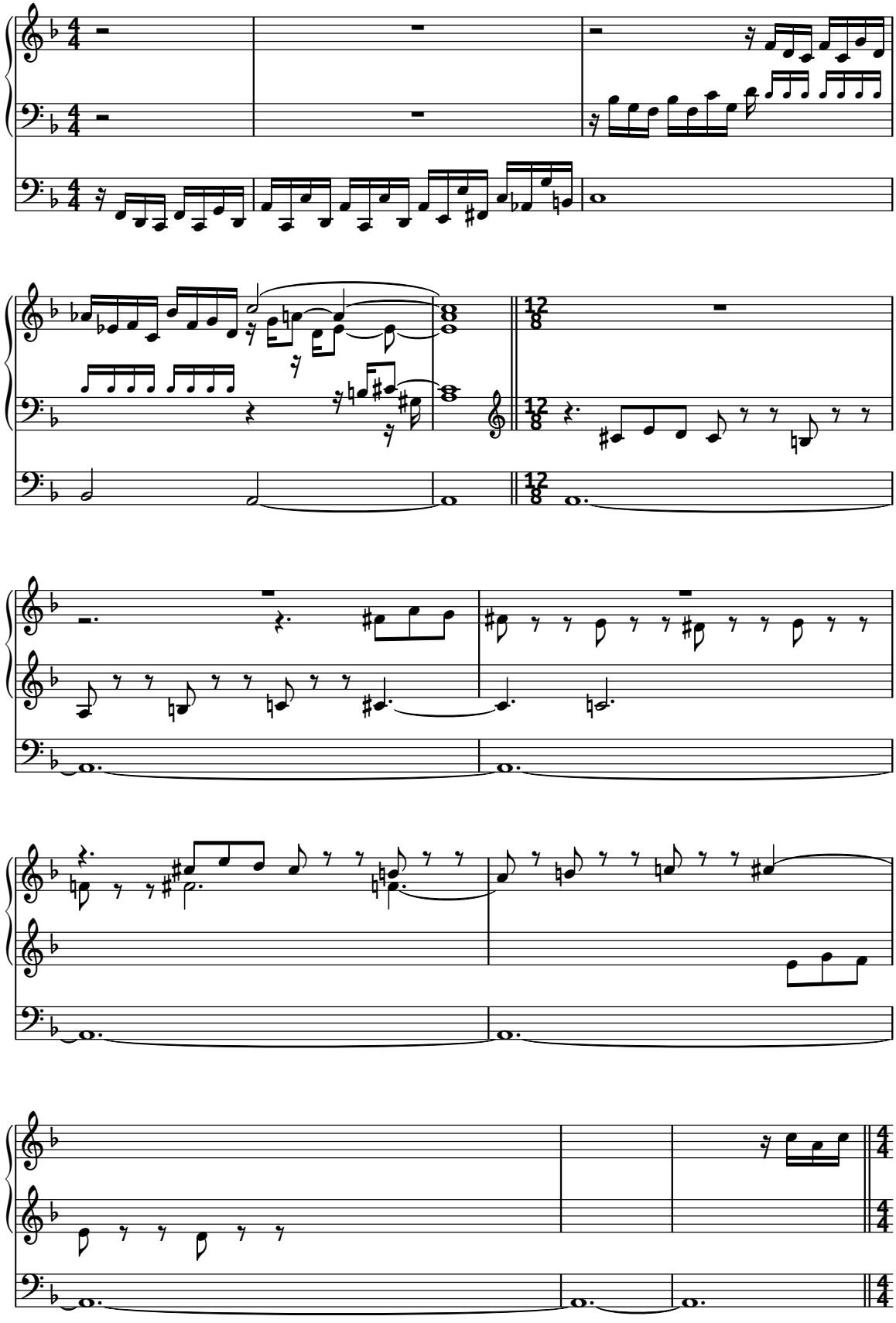

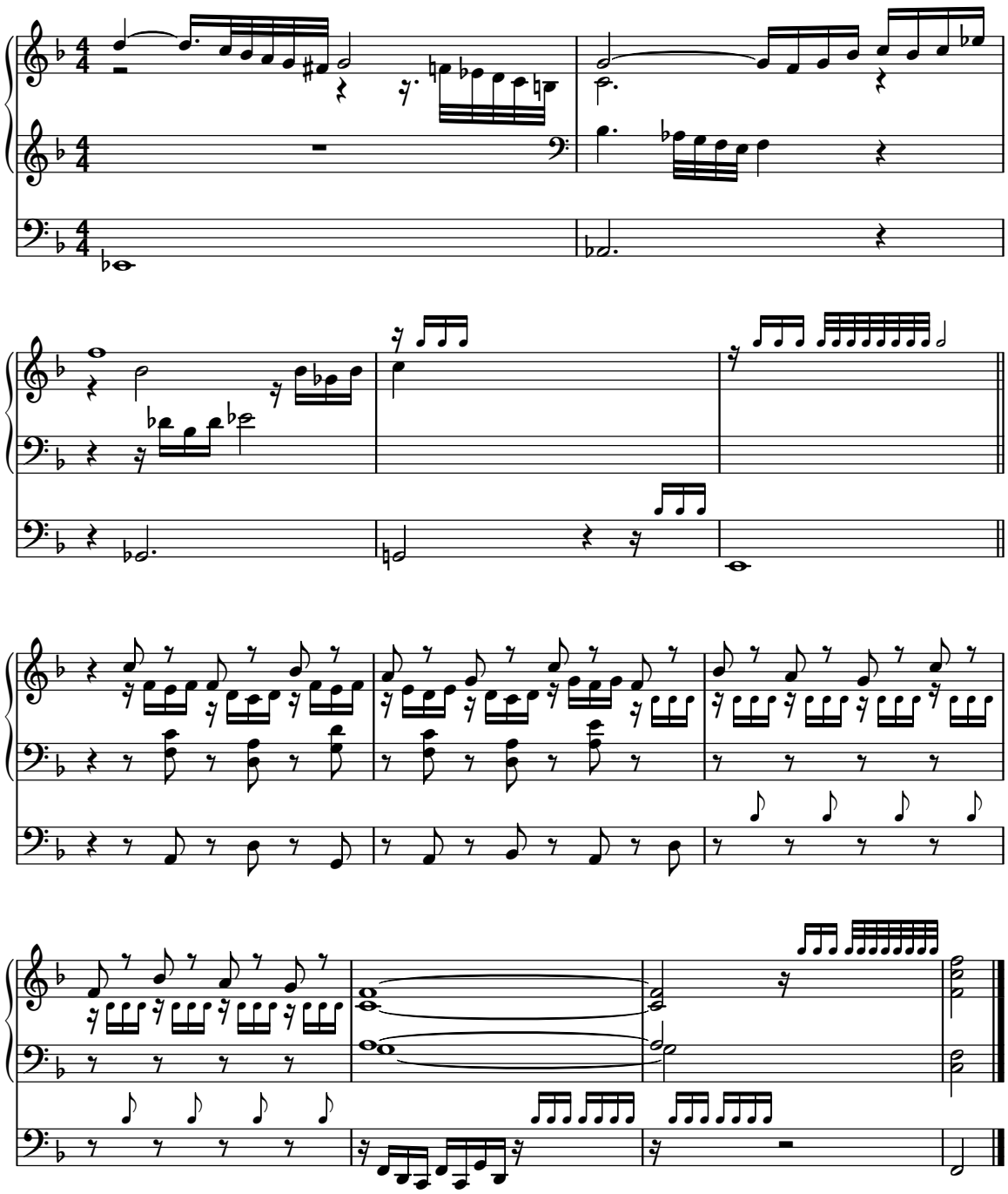

Ćwiczenie 106
Zaimprowizuj solo w partii basu granej na klawiaturze nożnej w różnych tonacjach, kończąc na nucie dominantowej (jak w *Preludium* d-moll J. Pachelbela [zob. przykład 111]).

Ćwiczenie 107
Wykonaj imitacje:
a) według podanego schematu rytmicznego,
b) według podnego układu głosów (aktywny – pasywny).

a)

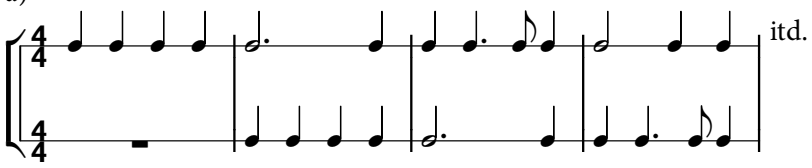

b)

Głosy	**Takty**			
	1	**2**	**3**	**4**
I	aktywny	pasywny	aktywny	aktywny
II	pasywny	aktywny	pasywny	pasywny

Ćwiczenie 108
Wykonaj progresję w obrębie ośmiu taktów. Zakończ kodą.

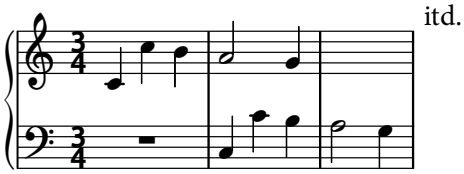

Ćwiczenie 109
Skomponuj kanony, wykorzystując rzuty podane w przykładzie 123.

Ćwiczenie 110
Zaimprowizuj inwencje, wykorzystując rzuty podane w przykładzie 125.

Ćwiczenie 111
Uzupełnij fughettę, wykorzystując podany stały rytm (dwie ćwierćnuty i półnuta).

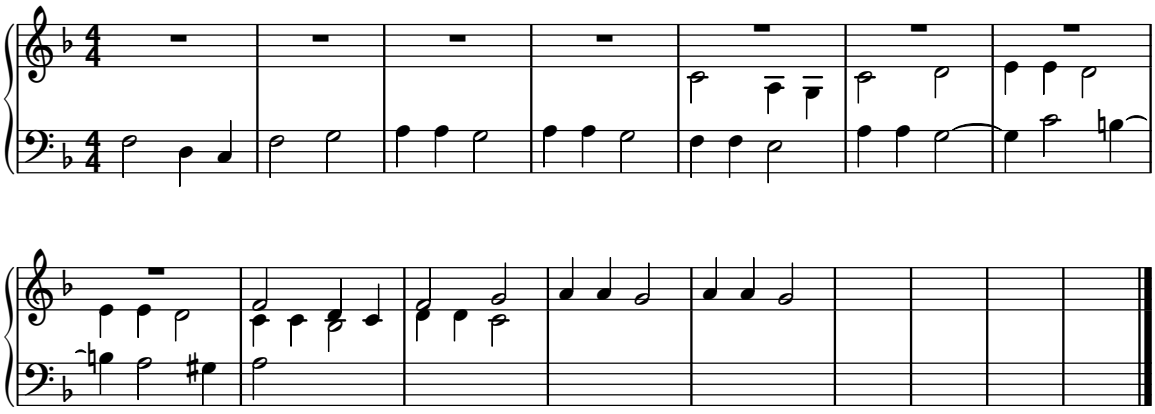

Ćwiczenie 112
Uzupełnij fughettę według wskazań rytmicznych.

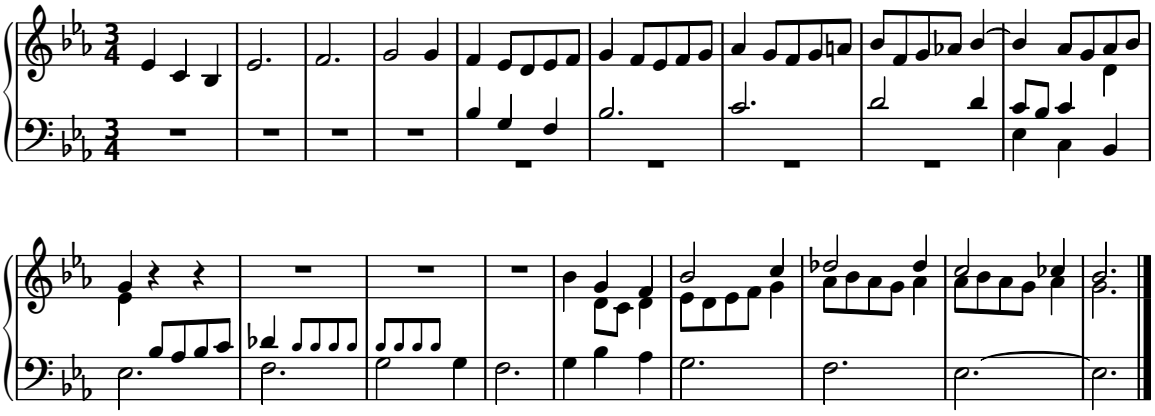

Ćwiczenie 113
Skomponuj kanon dwugłosowy, a następnie wykonaj go na manuale i klawiaturze nożnej. W dalszej kolejności wykonaj jedną z następujących czynności:

- dodaj trzeci głos jako najwyższy i poprowadź kanon jako głos miksturowy: np. w równoległych kwartach,
- dodaj dwa głosy i poprowadź kanon akordami kwartsekstowymi z dolnym głosem na manuale lub na klawiaturze nożnej [zob. przykład 169].

Ćwiczenie 114
Dokończ kanon w sopranie i basie z ostinatowym wypełnieniem w alcie na temat chorału *Aus tiefer Not schrei ich zu dir*.

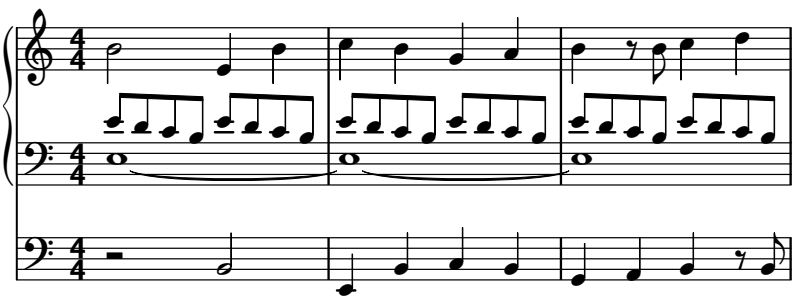

Ćwiczenie 115
Przetransponuj konstrukcję do wszystkich tonacji.

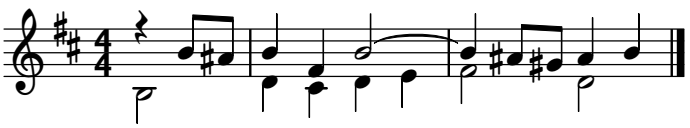

Ćwiczenie 116
Zamień miejscami głosy, a następnie przetransponuj konstrukcję do wszystkich tonacji.

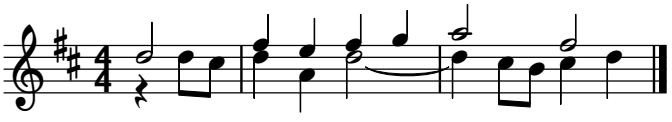

Ćwiczenie 117
Uzupełnij konstrukcję na podstawie pieśni *Allein Gott in der Höh sei Ehr* z *EKG* (zbiór pieśni protestanckich) i *Gotteslob* (zbiór pieśni katolickich).

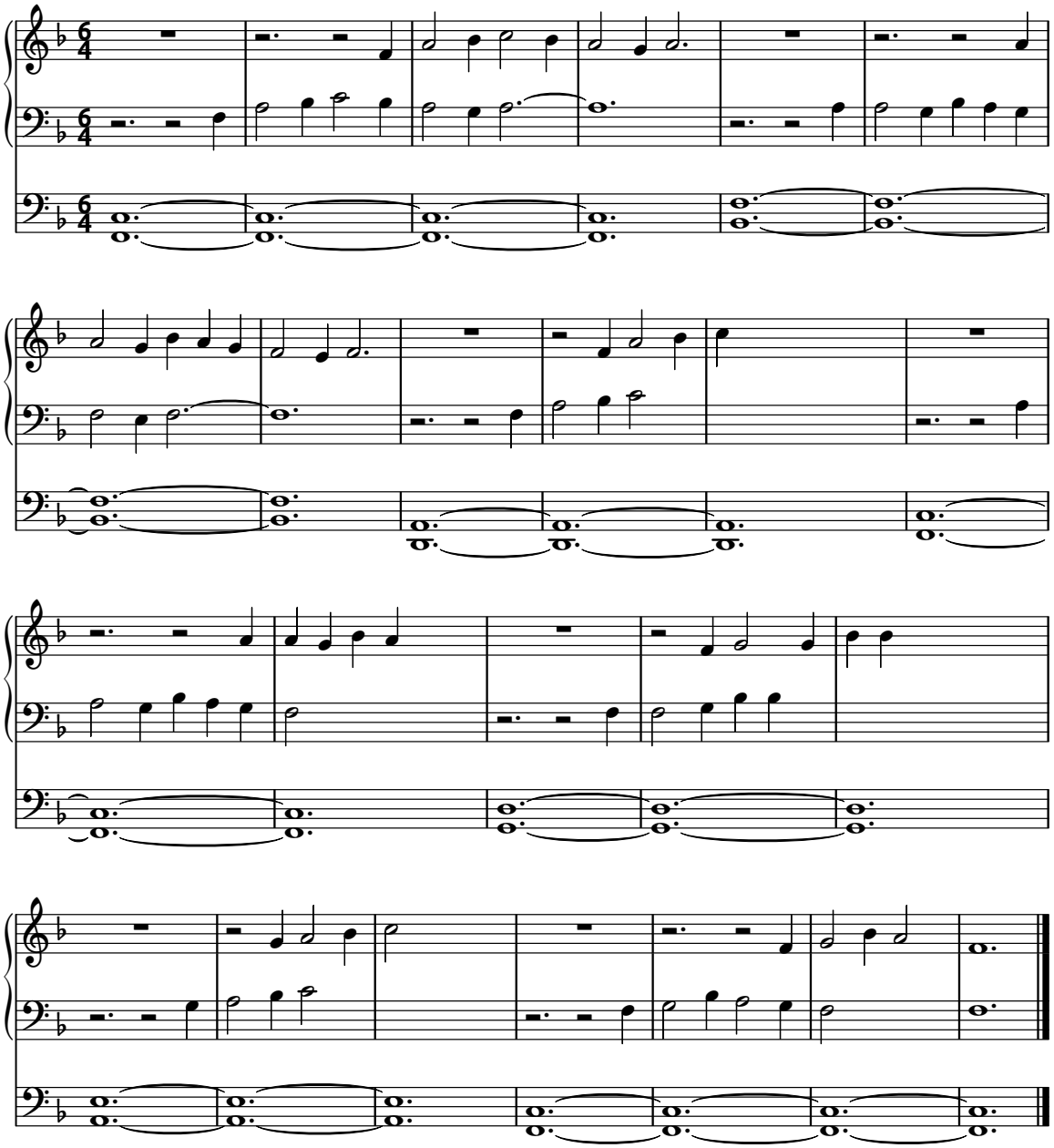

Ćwiczenie 118
Wykonaj w całości fugi trzy- i czterogłosowe do siedemnastu tematów ekspozycji fug trzy- i czterogłosowych podanych w przykładzie 127.

Ćwiczenie 119
Wykonaj swobodne fantazje: w stylu klasycznym, w stylu neoromantycznym, w technice dodekafonicznej, w stylu współczesnym (style muzyczne i techniki kompozytorskie XX wieku: serializm, barbaryzm, styl neoklasyczny, styl O. Messiaena, styl I. Xenakisa).

Ćwiczenie 120
Przeanalizuj trzygłosowe sinfonie (inwencje) J.S. Bacha, a następnie zaimprowizuj trzygłosową sinfonię w stylu tego kompozytora. Poniżej początki czterech sinfonii.

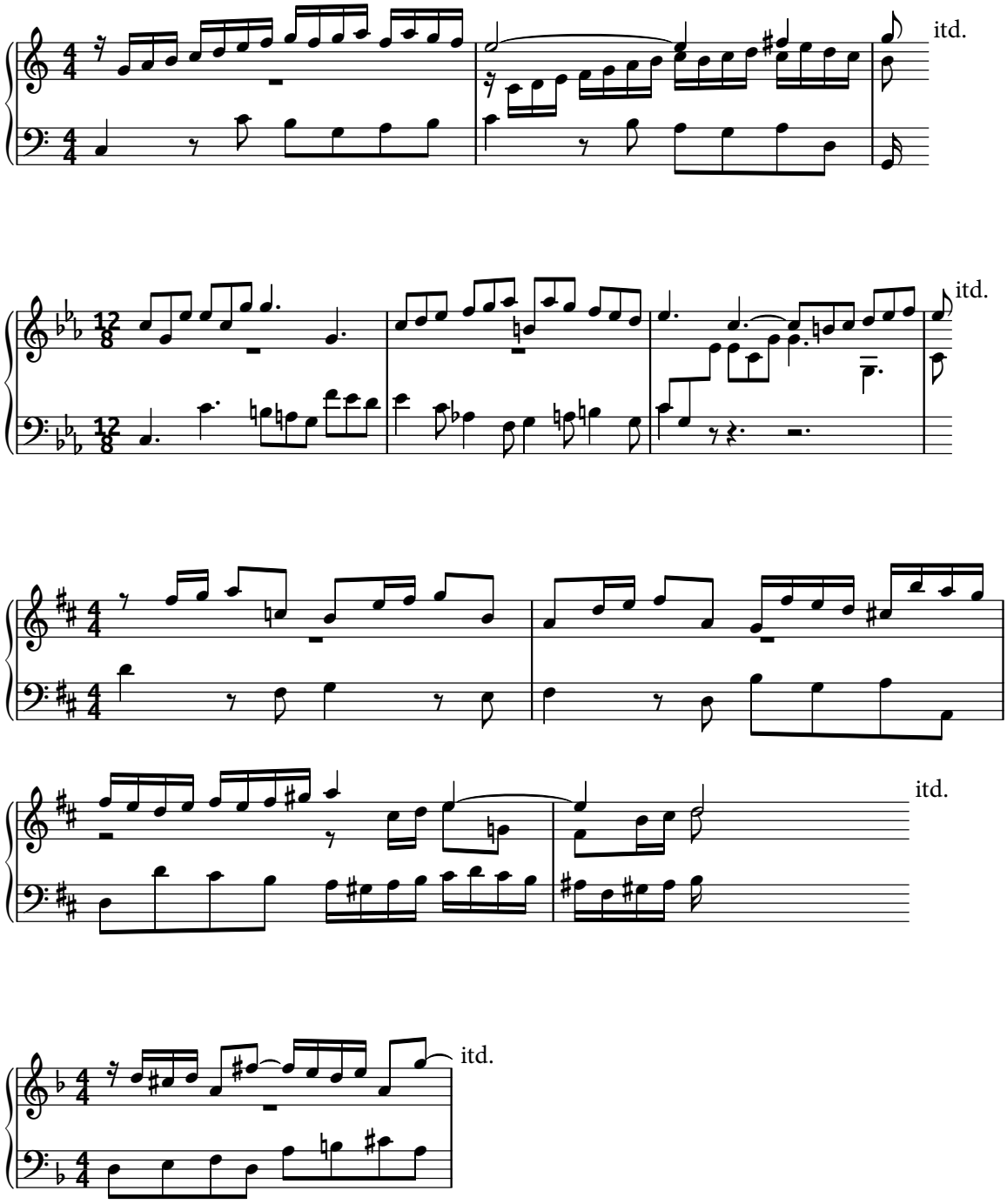

Ćwiczenie 121
Skomponuj, a następnie zaimprowizuj kanon trzygłosowy.

Ćwiczenie 122
Zaimprowizuj:

- preludium na wzór preludiów J.S. Bacha,
- pastorale na wzór pastorale J.S. Bacha i innych twórców epoki baroku – w metrum 12/8, w trzech częściach, z tematem opartym na stałej nucie granej w głosie najniższym na klawiaturze nożnej na stopniach I, V i I, z imitacją dwugłosową graną na manuale,
- formę ABA[1] na wzór przykładu 159 (J. Haydn: *Menuett* z *Flötenuhrstücke*) – w stylu klasyków wiedeńskich, o prostej, niewyszukanej harmonii, opartą na basie Albertiego, z nieskomplikowanymi pochodami i pasażami.

Ćwiczenie 123
Zaimprowizuj klasyczną arię na wzór przykładu 159.

Ćwiczenie 124
Wykonując na manuale i klawiaturze nożnej poszczególne wzory, sprawdź konsekwencje brzmieniowe i porównaj wzory opracowań harmoniczno-kontrapunktycznych tematu z przykładu 164.

Ćwiczenie 125
Wykonaj na manuale każdy z głosów kontrapunktujących (1–7) z tematem (8) granym na klawiaturze nożnej. Ponadto wersje 5 i 7 głosów kontrapunktujących wykonaj na dwóch manuałach. Porównaj walory brzmieniowe poszczególnych głosów kontrapunktujących.

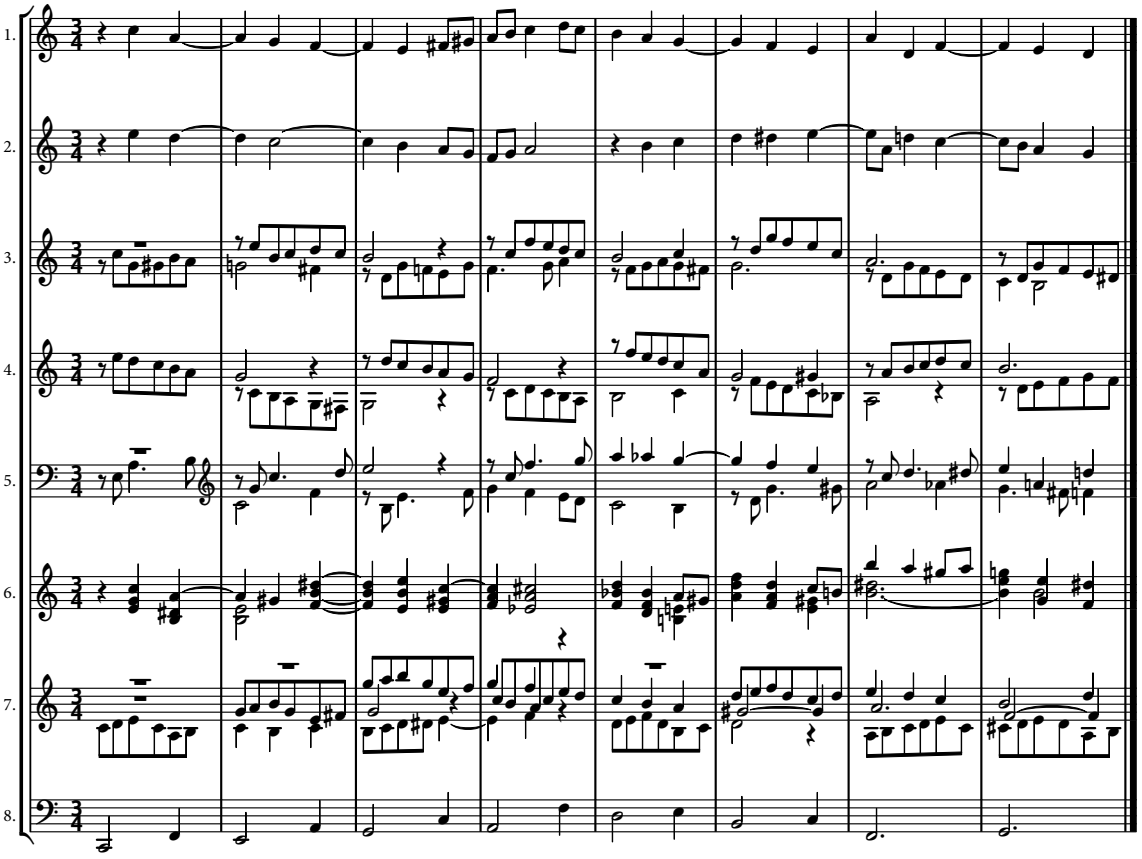

Ćwiczenie 126

Uzupełnij *Passacaglię* c-moll BWV 582 J.S. Bacha, wykorzystując pomysły motywiczne kompozytora. Ćwiczenie wykonaj na dwa sposoby: 1. w formie pisemnej, 2. improwizując do podanego ostinata.

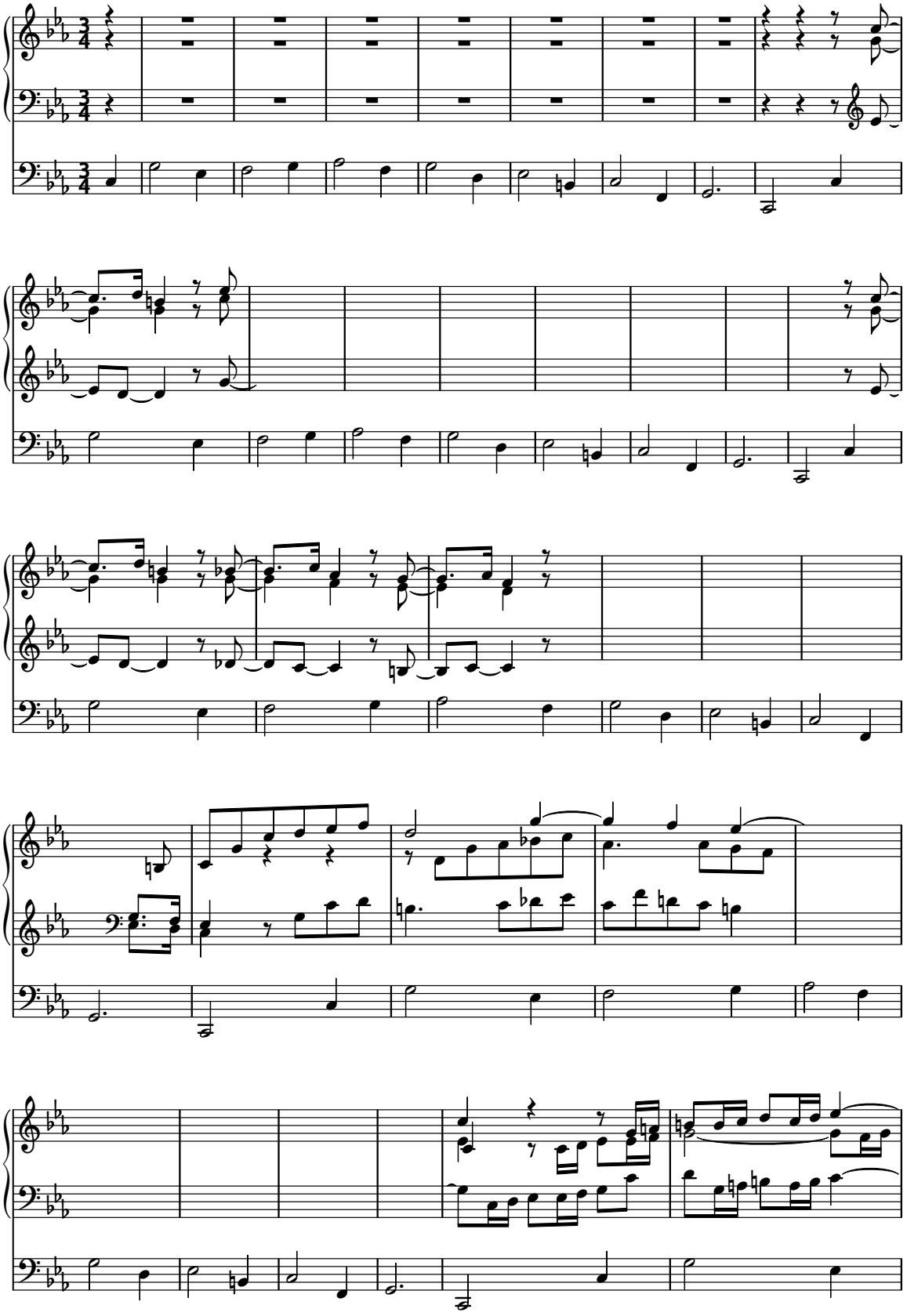

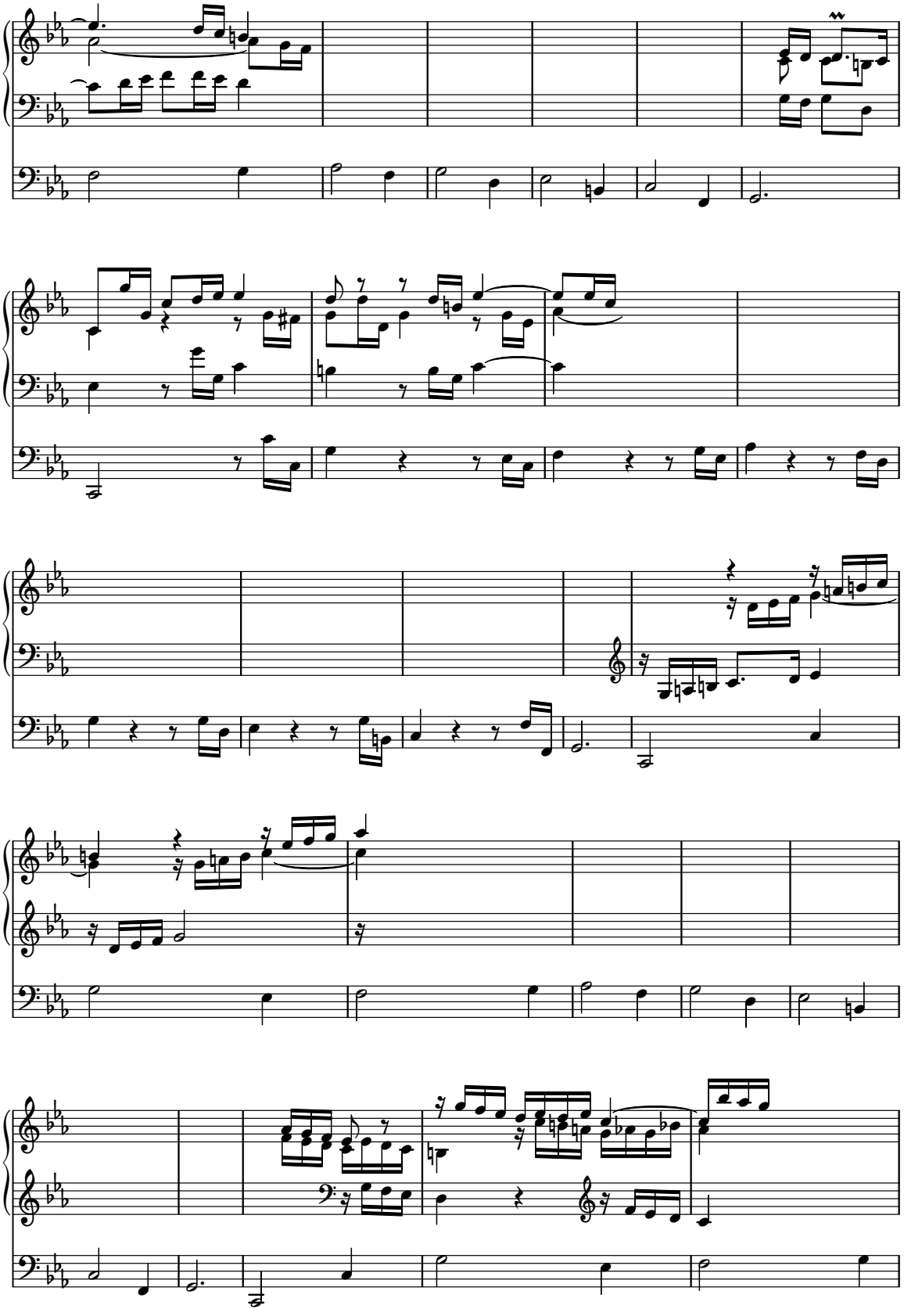

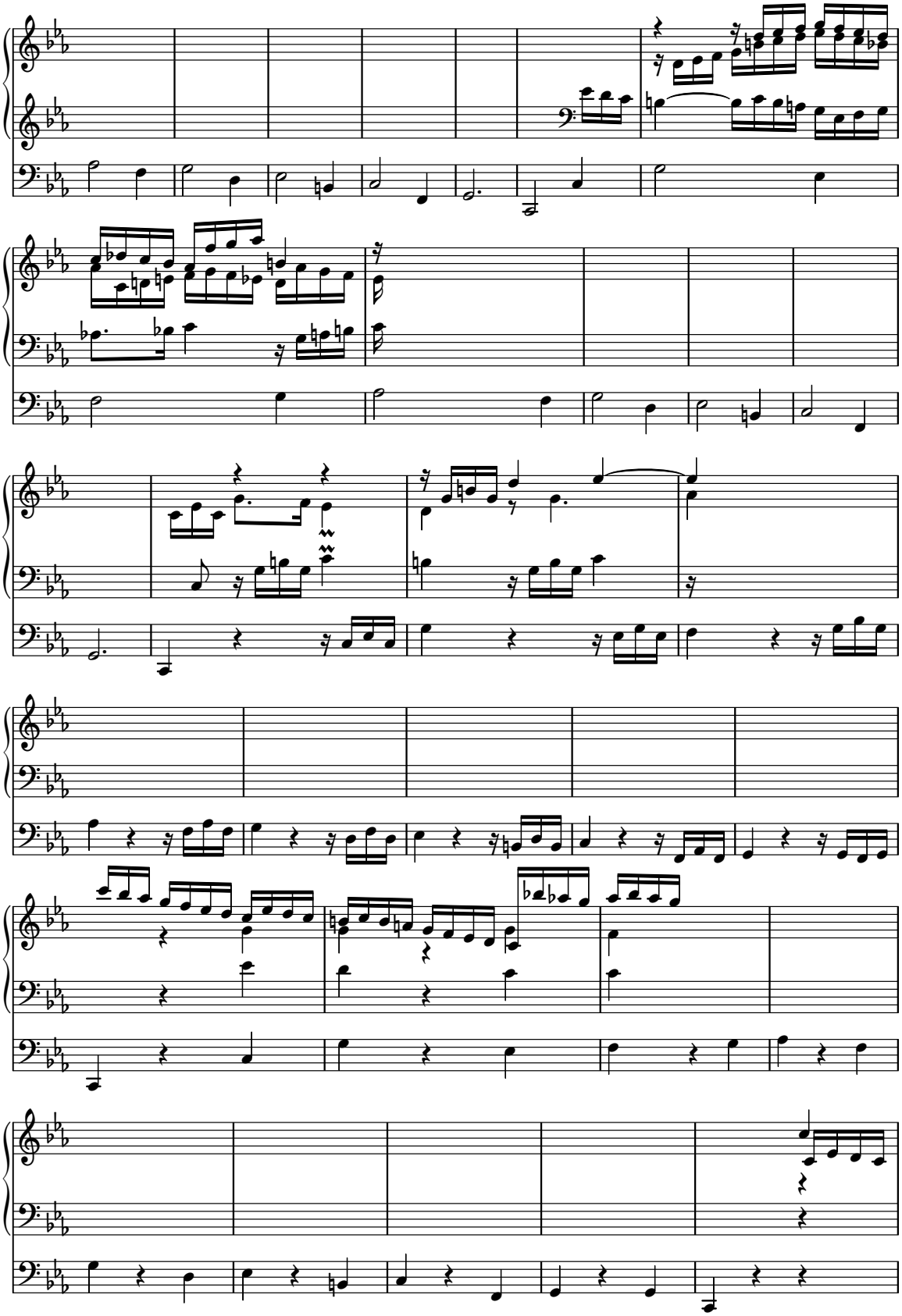

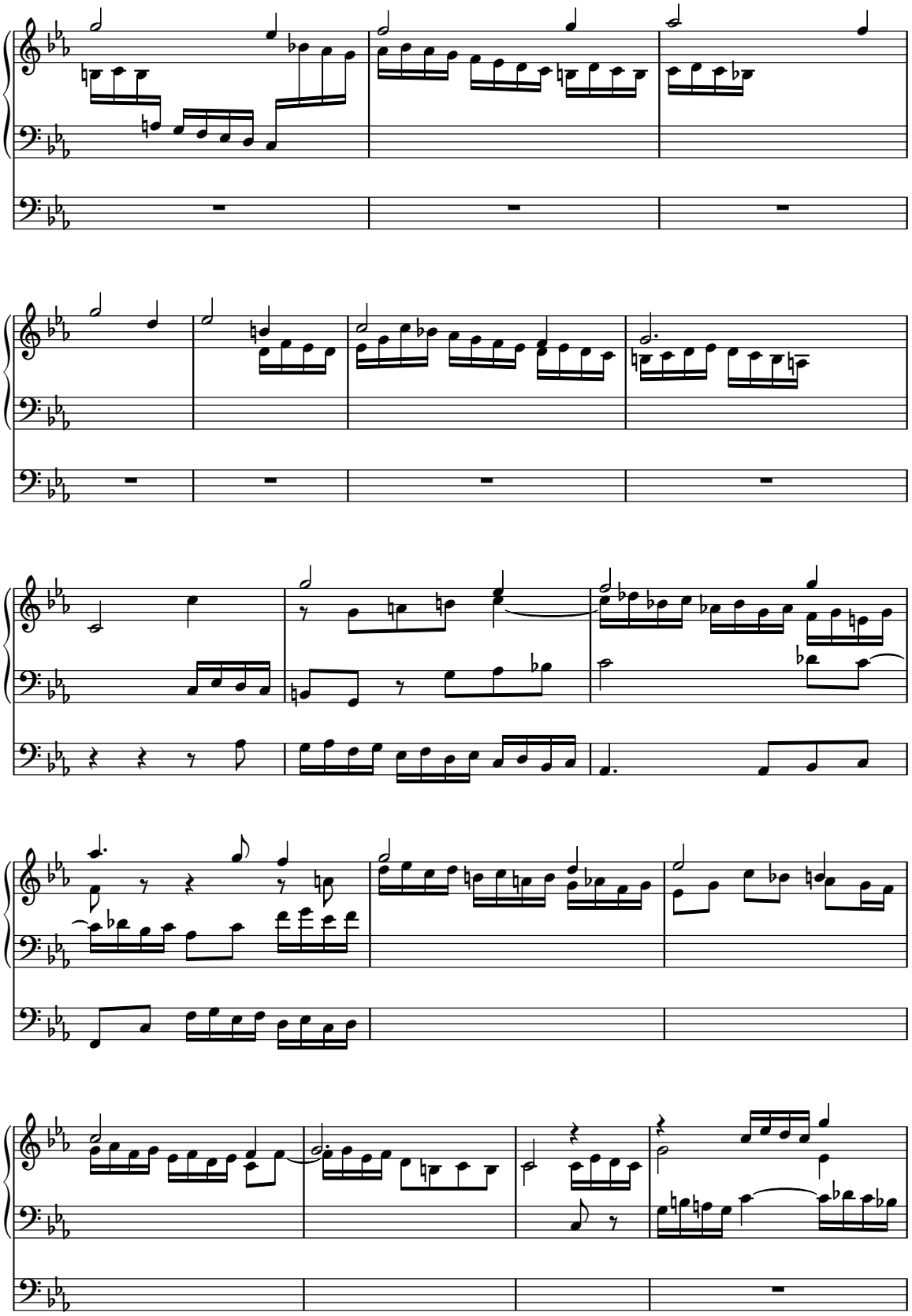

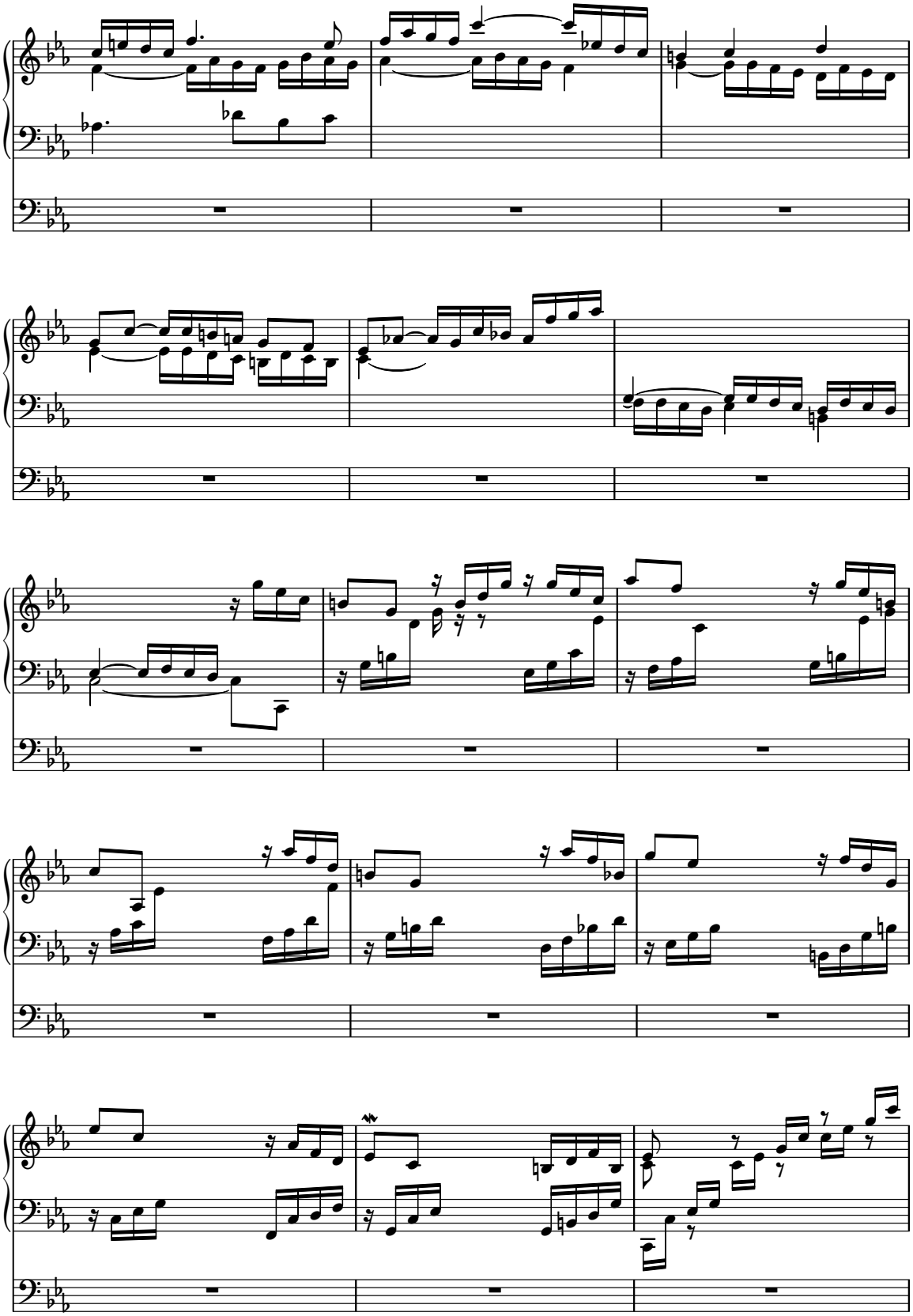

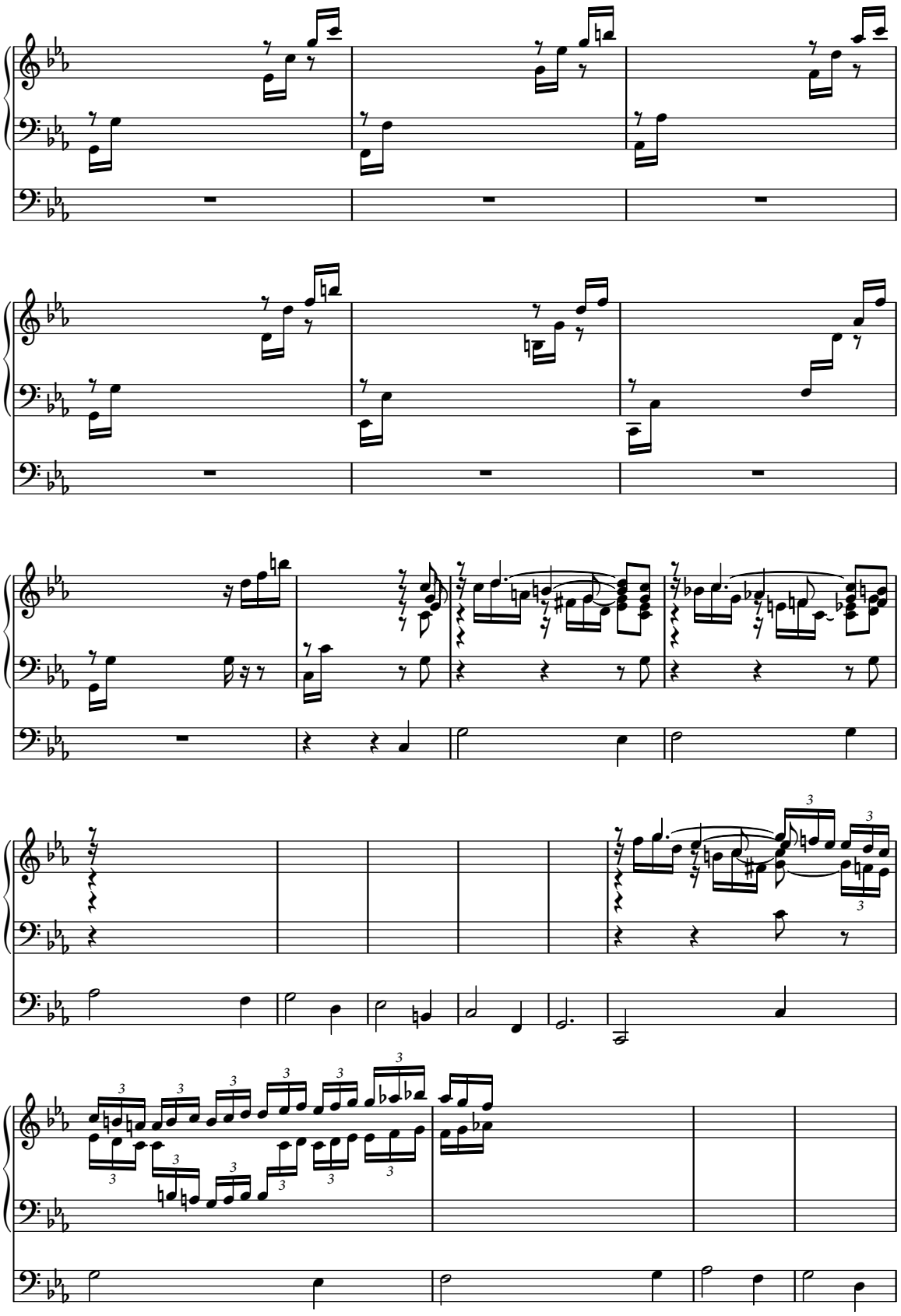

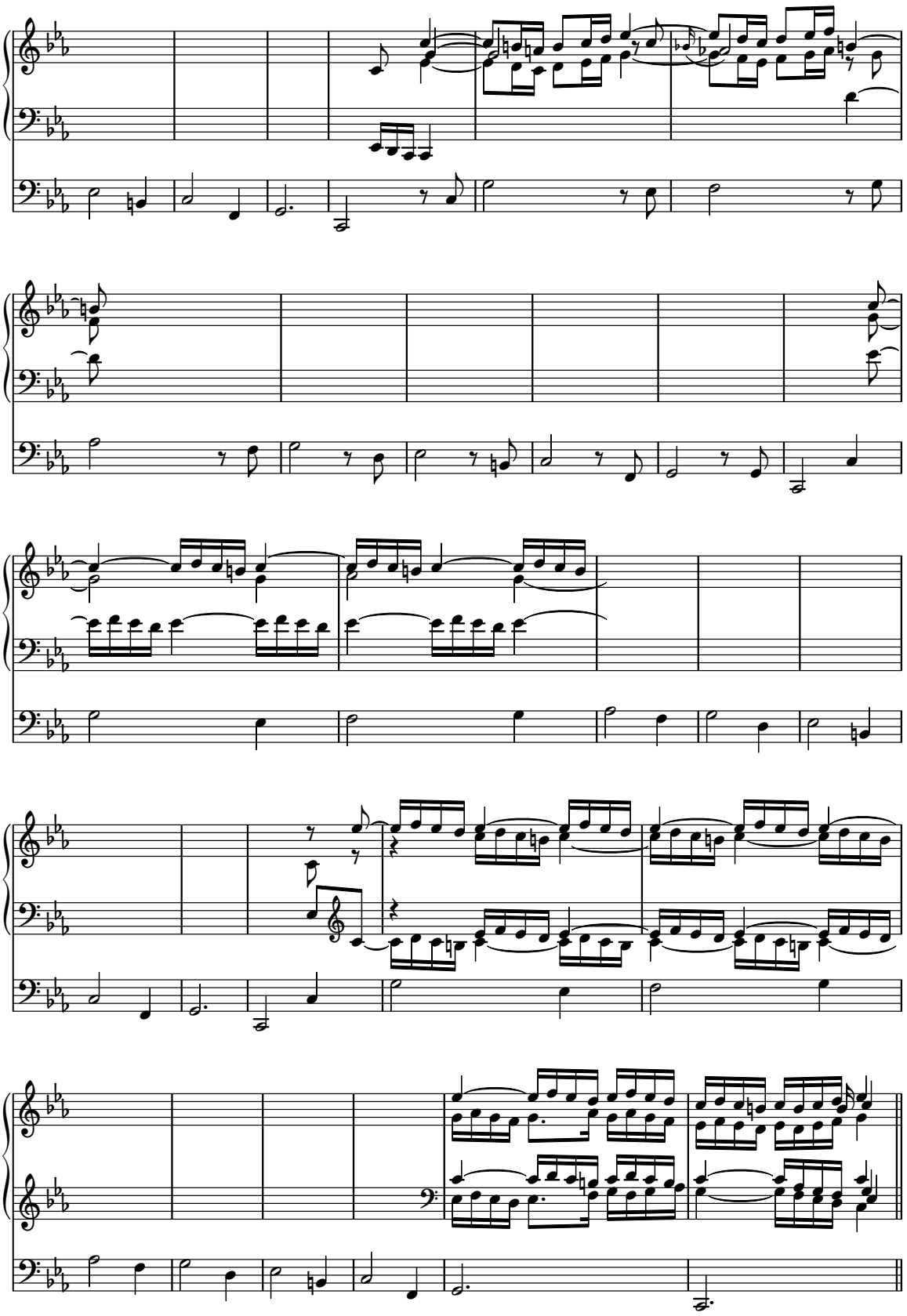

Ćwiczenie 127

Uzupełnij *Ciacconę* f-moll J. Pachelbela, wykorzystując pomysły motywiczne kompozytora. Ćwiczenie wykonaj na dwa sposoby: 1. w formie pisemnej, 2. improwizując.

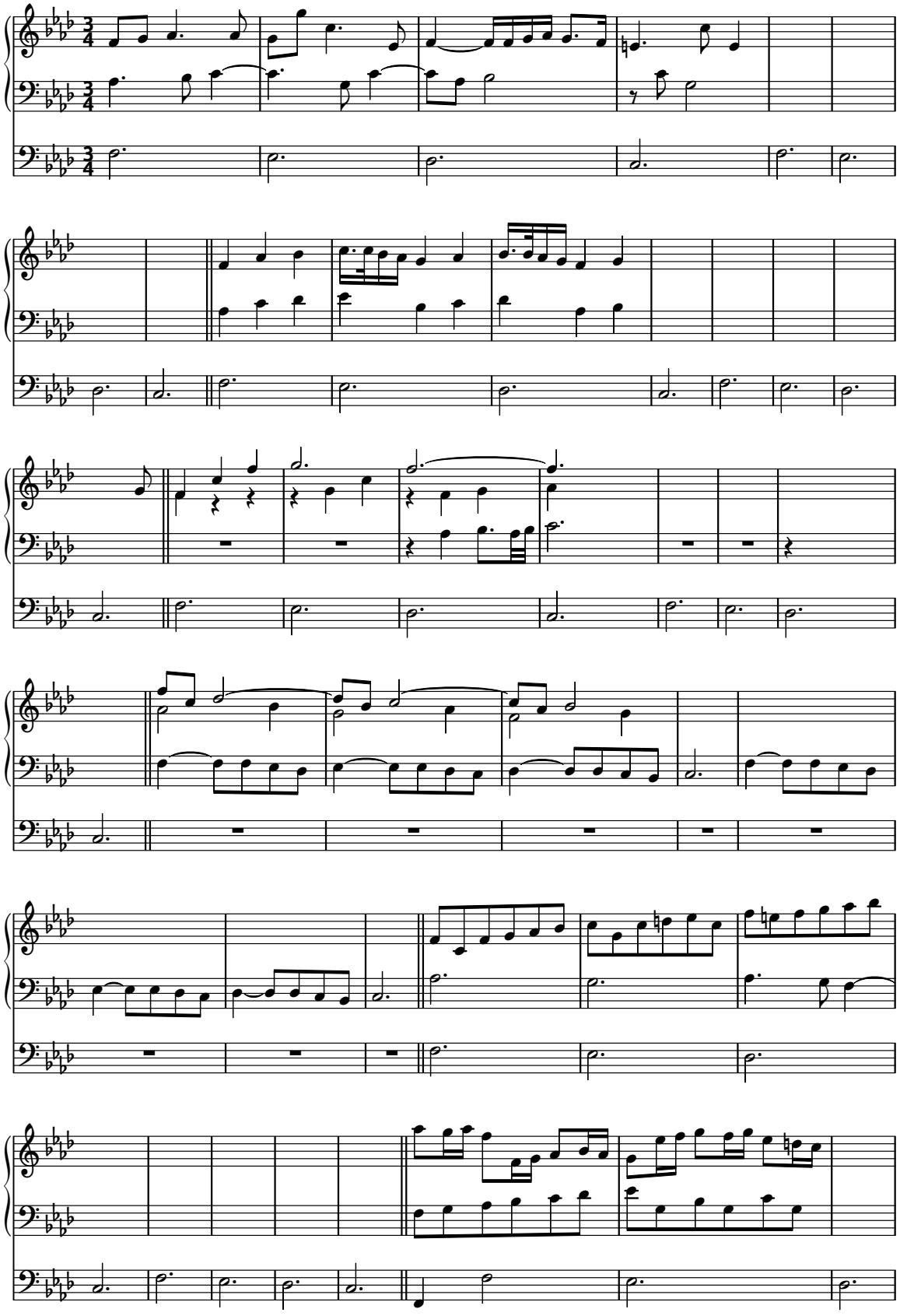

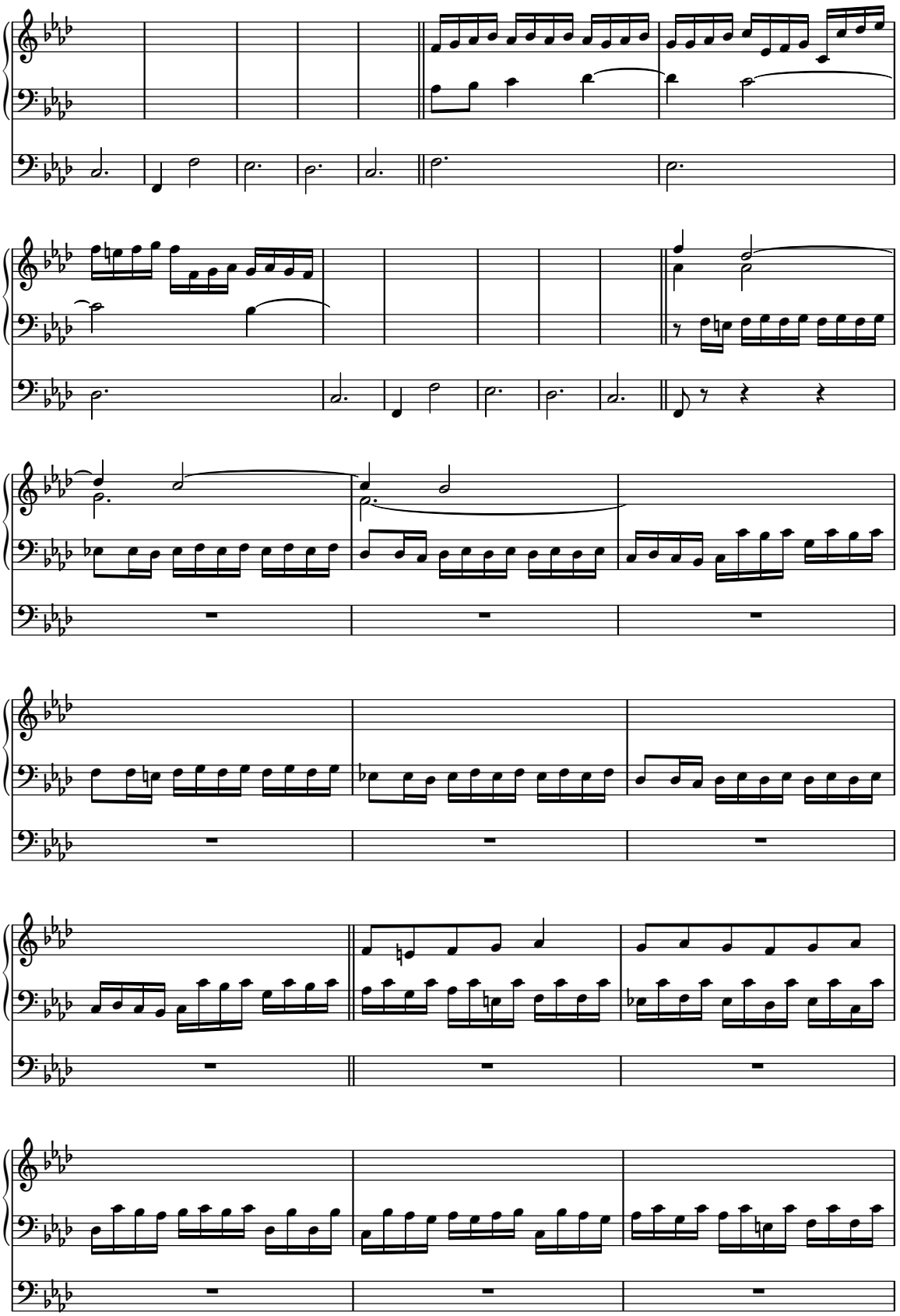

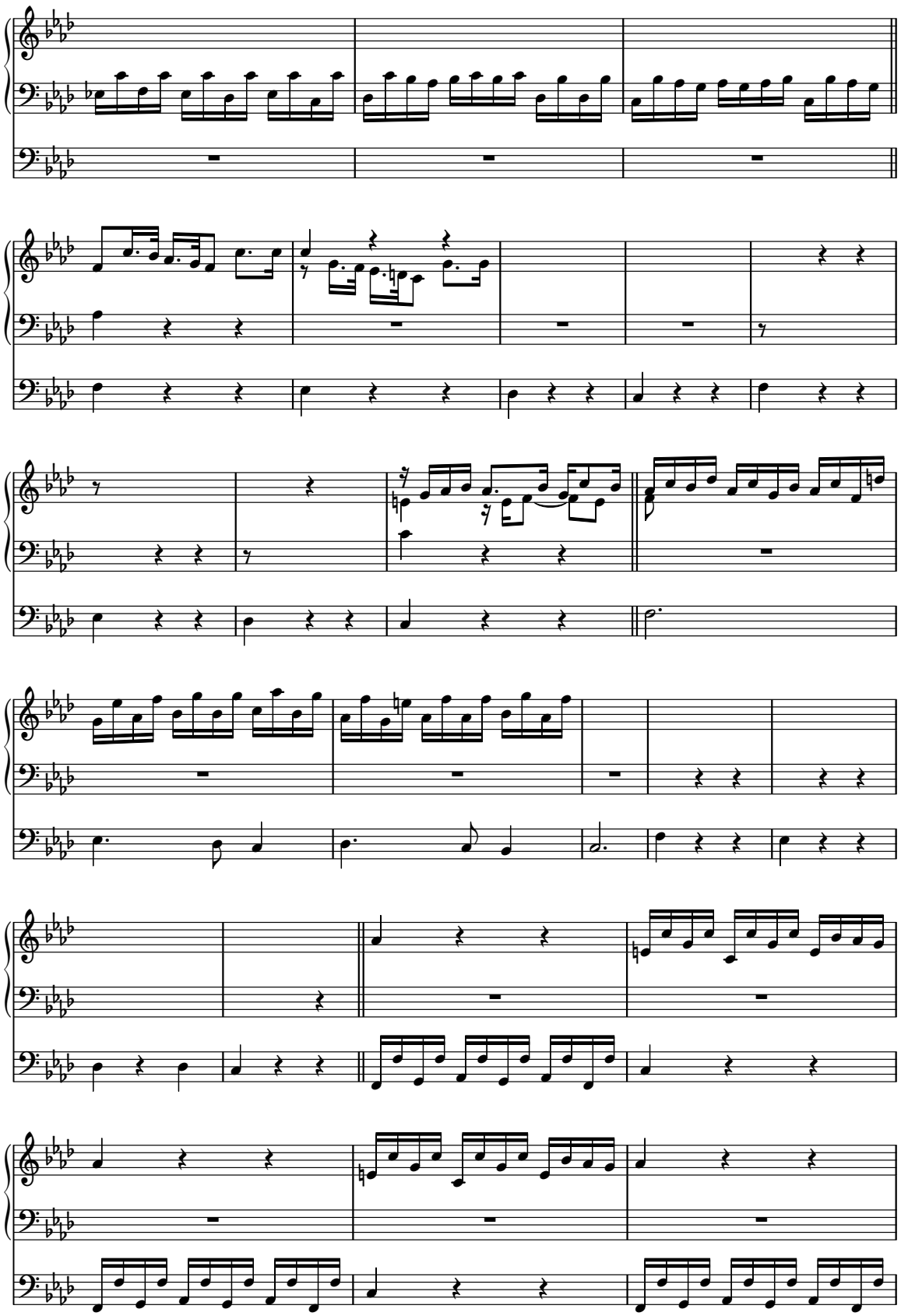

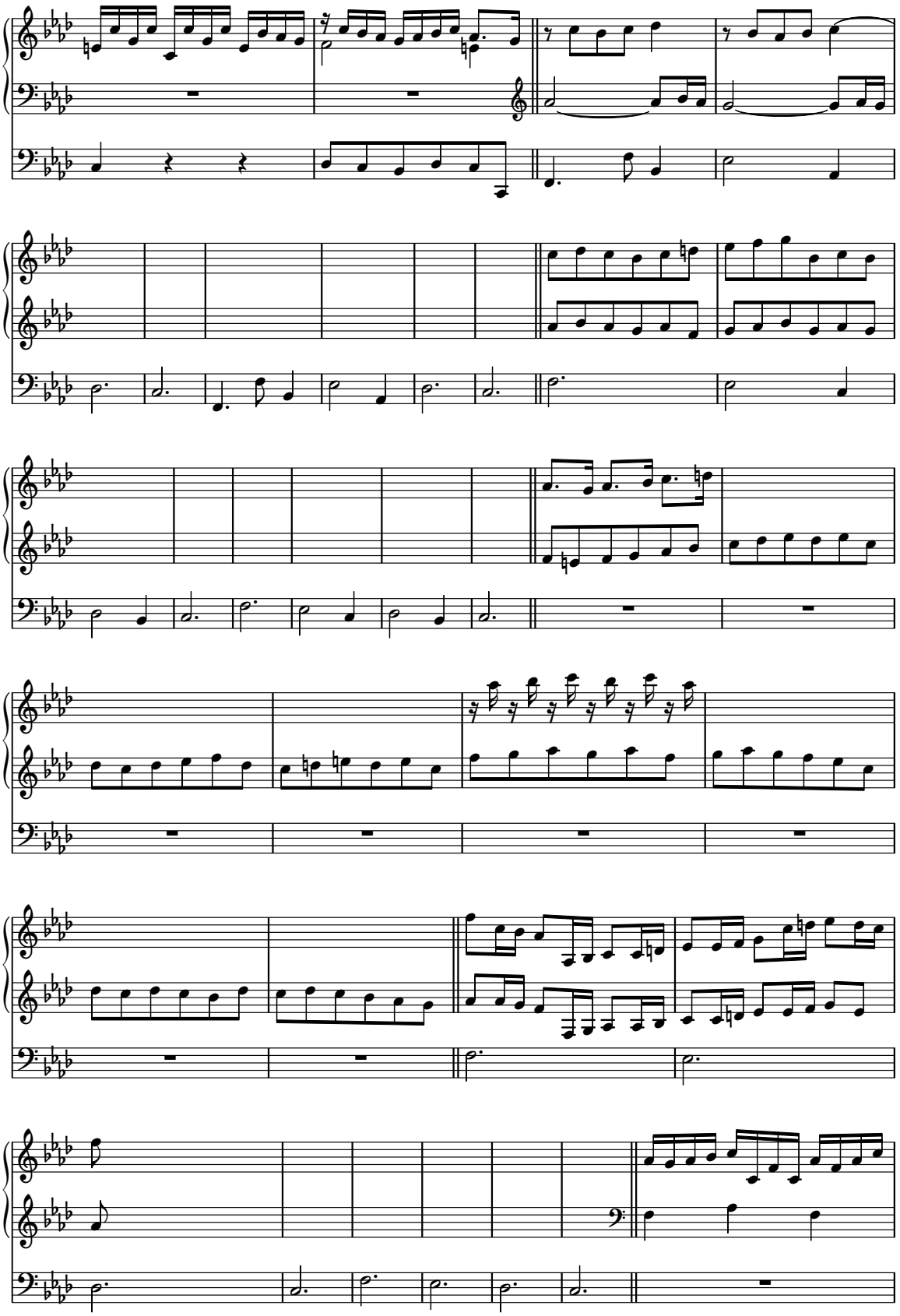

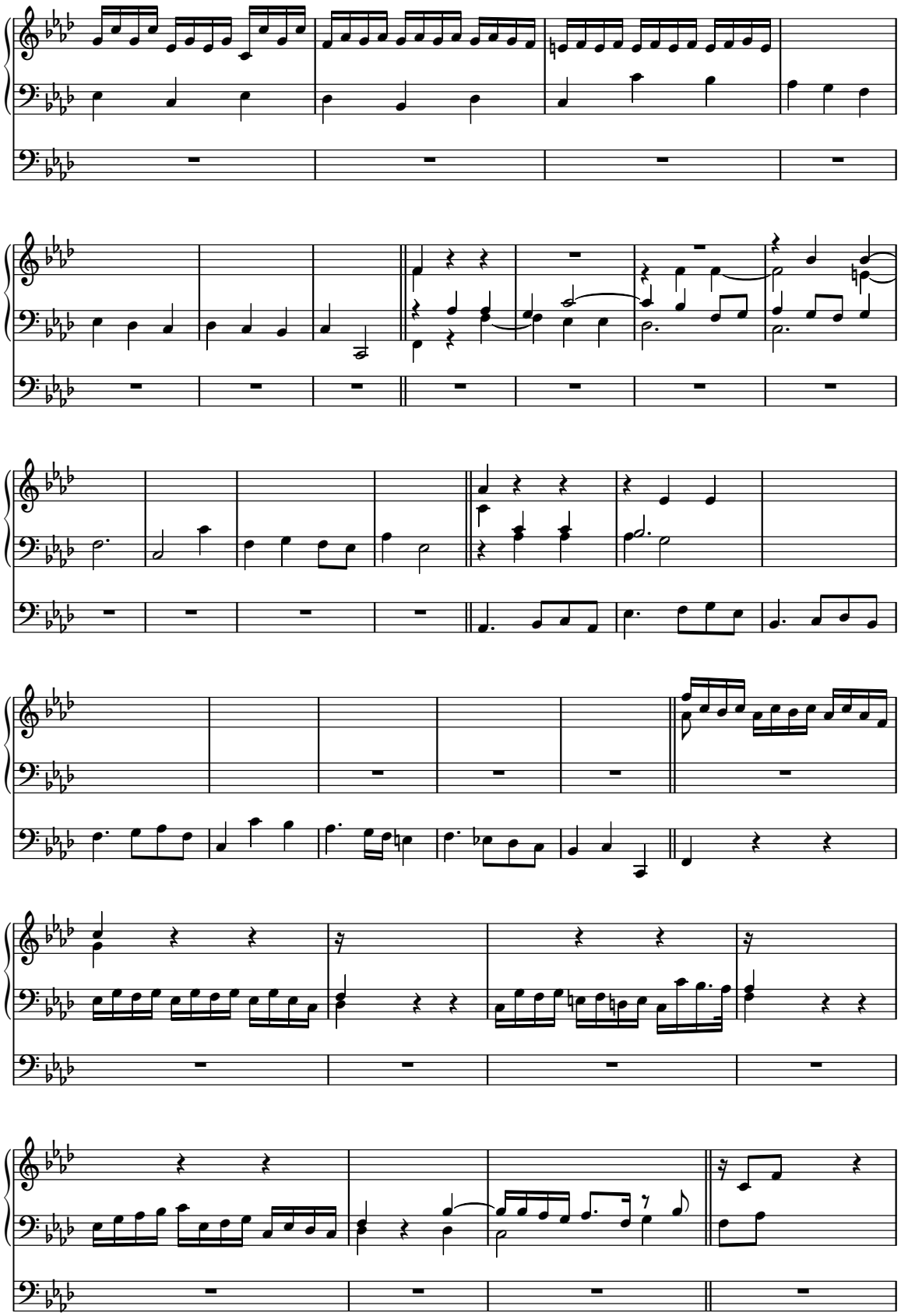

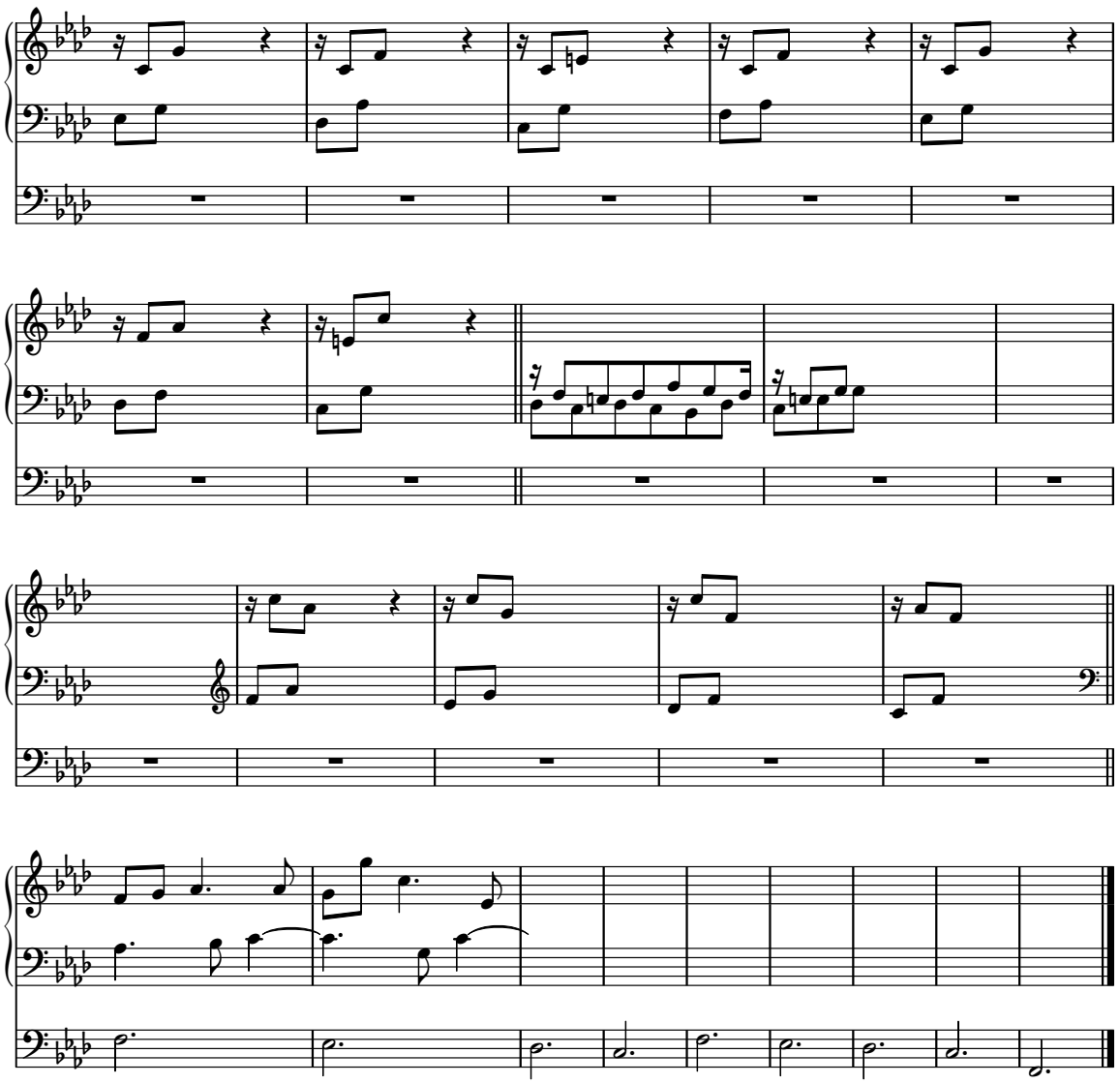

Ćwiczenie 128
Skomponuj fugę na temat jednej z polskich pieśni religijnych z załącznika F na wzór fugi na temat pieśni *Zwycięzca śmierci* T. Kalisza [zob. przykład 168].

Ćwiczenie 129
Skomponuj, a następnie zaimprowizuj passacaglię. Zadbaj o prawidłową budowę tematu – osiem taktów w rytmie trójdzielnym z punktem kulminacyjnym (najwyższym punktem melodii) i odprowadzeniem do zwrotu dominantowo-tonicznego. Wariacje stwórz według wzoru *Passacaglii* c-moll J.S. Bacha, czerpiąc z pomysłów strukturalnych i motywów melodyczno-rytmicznych.

Ćwiczenie 130
Zaimprowizuj passacaglię w stylu romantycznym na wzór *Introdukcji i passacaglii* e-moll z *Sonaty* op. 132 nr 8 J. Rheinbergera lub/i w stylu późnoromantycznym na wzór *Passacaglii* d-moll lub *Passacaglii* f-moll M. Regera.

Ćwiczenie 131
Przetransponuj sekwencje pochodów harmonicznych typowych dla M. Regera do innych tonacji [zob. przykład 165].

Ćwiczenie 132
Zaimprowizuj toccatową, wirtuozowską fanfarę według wzoru podanego w przykładzie 167.

Ćwiczenie 133
Zaimprowizuj wirtuozowską toccatę według podanego wzoru na dwa sposoby:

- na samym manuale (jak poniższy początkowy fragment toccaty),
- z głosem najniższym granym na klawiaturze nożnej, tworząc melodię chorałową w długich nutach (półnuty, całe nuty).

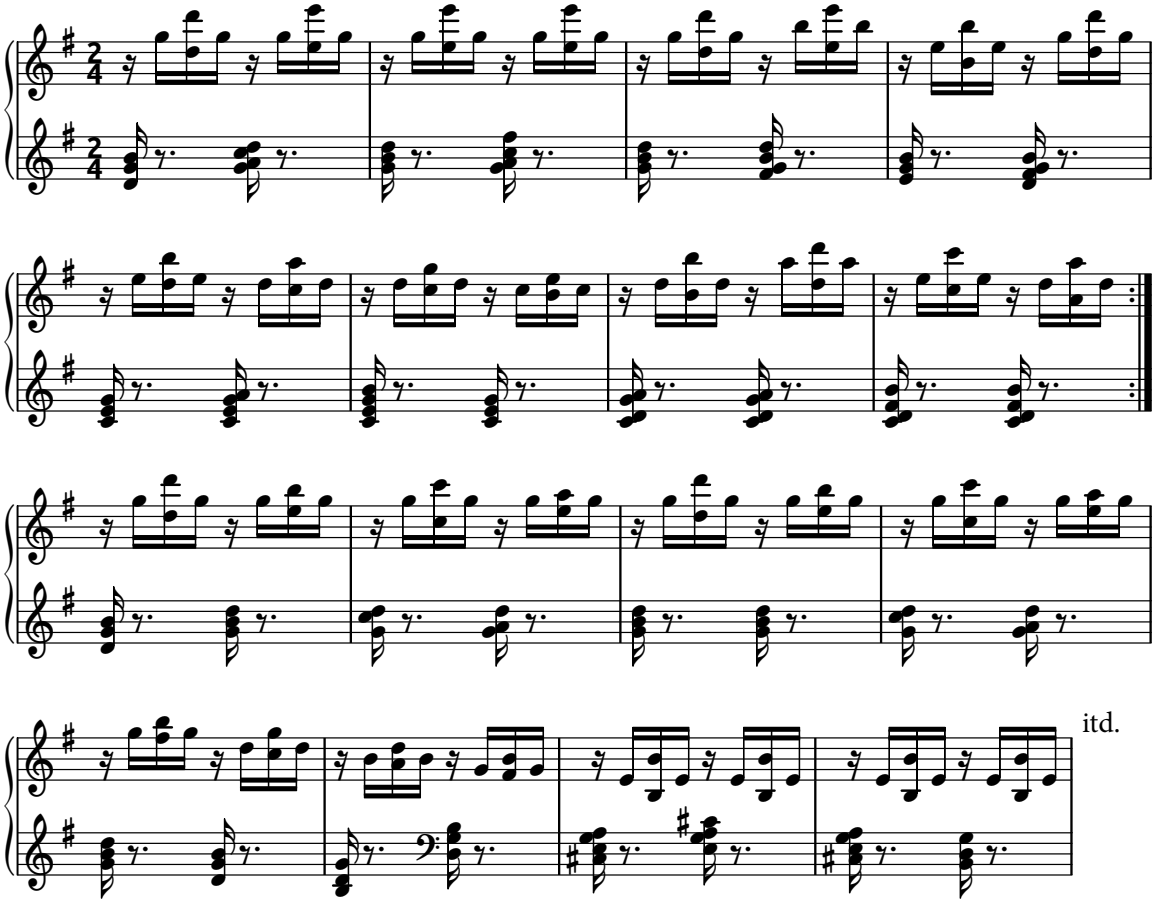

Ćwiczenie 134
Zharmonizuj chorał (pieśń) w stylu barokowym lub późnoromantycznym, a następnie pomiędzy poszczególnymi wersetami chorału zaimprowizuj łączniki w formie tria.

Ćwiczenie 135
Wykonaj poszczególne części romantycznej symfonii francuskiej na temat jednej z polskich pieśni religijnych z załącznika F: Allegro, Scherzo, Andante, Finał (toccata) [pos. załącznik E płyta 3 pozycja 4].

Ćwiczenie 136
Zaimprowizuj w dowolnym stylu na podany przez pedagoga temat.

Bibliografia

Ćwiczenie 14. M. Dupré: *Cours complet d'improvisation à l'orgue*, Alphonse Leduc, Paris 1937, s 1.

Ćwiczenie 15. M. Dupré: *Cours complet d'improvisation à l'orgue*, Alphonse Leduc, Paris 1937, s 1.

Ćwiczenie 19. J. Spitzer, N. Zaslaw: „Canor" 1994 nr 1(8), s. 11.

Ćwiczenie 20. G. Walter: *Improvisieren auf Schwarz & Weiß. Der Einstieg ins Stegreifspiel am Klavier*, Musikverlag Gert Walter, Limbach-Oberfrohna 2011, s. 28.

Ćwiczenie 23. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 27.

Ćwiczenie 24. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 13.

Ćwiczenie 25. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 1.

Ćwiczenie 35. J. Oleszkowicz: *I ty możesz improwizować*, Centrum Edukacji Artystycznej, Warszawa 1997, s. 197.

Ćwiczenie 36. J. Oleszkowicz: *I ty możesz improwizować*, Centrum Edukacji Artystycznej, Warszawa 1997, s. 30.

Ćwiczenie 37. P. Wagner: *Orgelimprovisation mit Pfiff. Lehrgang des Liturgischen Orgelspiels*, Bd. 2, Strube Verlag, München 1999, s. 49.

Ćwiczenie 38. H. Keller: *Schule der Choral – Improvisation für Orgel*, Edition Peters, Stuttgart 1939, s. 20.

Ćwiczenie 39. Ch. Michel-Ostertun: *Grundlagen der Orgelimprovisation*, Bd. 1, Strube Verlag, München 2006, s. 152.

Ćwiczenie 41. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 33.

Ćwiczenie 42. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 32.

Ćwiczenie 44. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 37.

Ćwiczenie 46. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 36–37.

Ćwiczenie 48. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 38.

Ćwiczenie 50. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 38.

Ćwiczenie 54. P. Wagner: *Orgelimprovisation mit Pfiff. Lehrgang des Liturgischen Orgelspiels*, Bd. 2, Strube Verlag, München 1999, s. 14.

Ćwiczenie 55. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 80.

Ćwiczenie 56. J. Spitzer, N. Zaslaw: „Canor" 1994 nr 1(8), s. 26.

Ćwiczenie 58. J. Spitzer, N. Zaslaw: „Canor" 1994 nr 1(8), s. 26.

Ćwiczenie 71. R. Gaar: *Orgelimprovisation. Lehrplan und Arbeitshilfen*, Carus Verlag, Stuttgart 2003, s. 64.

Ćwiczenie 74. J.E. Eberlin: *Neun Toccaten und Fugen*, Bd. 4, Altötting, Mainz 1958, s. 1–2.

Ćwiczenie 97. R. Gaar: *Orgelimprovisation. Lehrplan und Arbeitshilfen*, Carus Verlag, Stuttgart 2003, s. 58.

Ćwiczenie 98. L. Rogg: *Cours d'improvisation pour les organistes. Harmonie pratique. Contrepoint ornemental. Choral*, Edition musicales de la Schola Cantorum et de la Procure Générale de Musique, Paris 1988, s. 43.

Ćwiczenie 100. H. Gebhard: *Praxis der Orgelimprovisation. Ein Lehrgang*, C.F. Peters u.a., Frankfurt am Main u.a. 1987, s. 79.

Ćwiczenie 104. W. Burkath: *Wybór Kolęd Polskich*, cz. 1, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań [b.r.], s. 5.

Ćwiczenie 105. H. Gebhard: *Praxis der Orgelimprovisation. Ein Lehrgang*, C.F. Peters u.a., Frankfurt am Main u.a. 1987, s. 92.

Ćwiczenie 111. H. Gebhard: *Praxis der Orgelimprovisation. Ein Lehrgang*, C.F. Peters u.a., Frankfurt am Main u.a. 1987, s. 70.

Ćwiczenie 112. H. Gebhard: *Praxis der Orgelimprovisation. Ein Lehrgang*, C.F. Peters u.a., Frankfurt am Main u.a. 1987, s. 70.

Ćwiczenie 114. H. Gebhard: *Praxis der Orgelimprovisation. Ein Lehrgang*, C.F. Peters u.a., Frankfurt am Main u.a. 1987, s. 70.

Ćwiczenie 117. P. Wagner: *Orgelimprovisation mit Pfiff. Lehrgang des Liturgischen Orgelspiels*, Bd. 1, Strube Verlag, München 1999, s. 50.